

OUD HOORN

Kwartaalblad

2015

1

37^e Jaargang

IN DIT NUMMER O.A.:

- DE ONTDEKKING VAN EEN ONDERAARDSE GANG IN HOORN • HORATIUS IN HOORN
- DE OORLOGSHERINNERINGEN VAN DE JOODSE ONDERDUIKSTER ELLY TRAP-BEEK
- BART BOK, GERENOMMEERD STERRENKUNDIGE UIT HOORN

V O O R W O O R D

Welkom

Als het goed is komt dit Kwartaalblad van onze Vereniging Oud Hoorn honderden mensen meer onder ogen dan alleen onze leden. Een jaar lang wordt het Kwartaalblad Oud Hoorn neergelegd in de wachtkamers in het Westfries Gasthuis, bij huis- en tandartsen en bij fysiotherapeuten en notarissen in Hoorn. Al die mensen die ons blad voor het eerst onder ogen krijgen, heet ik van harte welkom. Misschien nemen enkelen van u de moeite om de kaart om het blad af te scheuren en in te sturen, zodat u een jaar lang met Oud Hoorn en de vele activiteiten die de vereniging organiseert, kunt kennismaken. Mochten die kaarten al verdwenen zijn: ook via de website van de Vereniging Oud Hoorn of telefonisch kunt u zich aanmelden.

'Het behoort tot de culturele hygiëne van een beschaafd land om het erfgoed zorgvuldig te conserveren, te interpreteren, weer levend te maken en door te geven aan de volgende generaties.' In die ene zin uit de zoektocht van Herman Pleij in *Moet kunnen* (2014), naar onze Nederlandse identiteit, is de al in 1917 bij de oprichting van de vereniging geformuleerde doelstelling samengevat.

Veel te weinig is bekend wat de inspanningen van Oud Hoorn, als hoeders van het erfgoed, sinds 1917 voor onze stad hebben betekend. Realiseert u zich – onze leden weten dat natuurlijk wel – als bezoeker van onze fraaie binnenstad of de haven wel eens dat dat aanzicht mede door de inspanningen van Oud Hoorn bewaard is gebleven? Zonder het verzet van onder meer Oud Hoorn in de jaren dertig van de vorige eeuw was het Hoornse Hop ingekapseld en van het Markermeer niets over. Zonder actie zouden grote saneringen in de jaren zeventig in de oude binnenstad hebben plaatsgevonden en waren er doorbraken door het havengebied en een rondweg van zuid naar west door het centrum gekomen. Of waren historische en monumentale panden verdwenen, zoals de Oosterkerk, die nu een van de parels van de stad is. Ook de ondernemers realiseren zich wel eens te weinig dat ons Hoornse 'winkelrondje' een heel ander karakter had kunnen hebben en, in deze tijd waarin het om beleving draait, een totaal andere uitstraling. Juist die historische context zorgt voor dat noodzakelijke extra wat onze monumentale binnenstad zo aantrekkelijk maakt.

Op weg naar de viering van het honderdjarig bestaan van Oud Hoorn, eind 2017, willen we er graag veel nieuwe leden bij krijgen. Omdat we trots zijn op de vereniging, omdat we willen laten zien wat we doen en omdat ons werk ook na een eeuw nog even hard nodig is als toen. Uw steun kunnen we daar goed bij gebruiken. We hopen dat u van het blad geniet en dat het niet bij deze vluchtige kennismaking in de wachtkamer blijft.

Egbert Ottens

Museum van de Twintigste Eeuw

Krententuin 24 (Oostereiland)

1621 DG Hoorn

tel. 0229 - 214 001

Geopend:

maandag t/m vrijdag 10.00 - 17.00 uur

zaterdag-zondag: 12.00 - 17.00 uur

Westfries Museum

Roode Steen 1, Hoorn

tel. 0229 - 280 022

Geopend: 1 april t/m 31 oktober,

maandag t/m vrijdag, 11.00-17.00 uur.

Geopend: 1 november t/m 31 maart,

dinsdag t/m vrijdag, 11.00-17.00 uur.

Het gehele jaar: zaterdag en zondag,

13.00-17.00 uur.

Westfries Archief

Blauwe Berg 5c, Hoorn

tel. 0229 - 282 500

Studiezaal open:

dinsdag t/m vrijdag, 9.00-17.00 uur

Vereniging Oud Hoorn

Onder de Boompjes 22

1621 GG Hoorn

tel. 0229 - 27 35 70

Email.: info@oudhoorn.nl

www.oudhoorn.nl

Geopend: dinsdag en donderdag:

10.00-16.00 uur

zaterdag: 10.00-14.00 uur

Bij de voorplaat

We herdenken dit jaar zeventig jaar bevrijding waarmee een einde kwam aan een donkere periode van oorlog en onderdrukking welke ons land vijf jaar lang in zijn greep hield. Vrijheid is een kostbaar goed. En misschien wel meer dan een lange periode waarin we dat in ons comfortabele Nederland voor vanzelfsprekend hielden, ervaren we

weer hoe kostbaar en kwetsbaar dat grote goed is. In dat opzicht is het goed te ervaren dat er jaarlijks meer deelnemers zijn bij de Stille Tocht op de avond van 4 mei, van de schouwburg naar het monument aan de Grote Kerk op het Kerkplein.

In dit nummer maakt Elly Trap-BEEK ons deelgenoot van haar leven als joodse onderduikster in Hoorn. Haar herinneringen heeft ze na de oorlog aan het papier toevertrouwd. Het dagboek dat ze aanvankelijk bijhield, heeft ze vernietigd om te voorkomen dat het in verkeerde handen zou vallen. Het is een bijzonder document. Rudi Trap, haar zoon, ontdekte het toen hij zijn papieren in zijn huis in Zuid-Afrika, waar hij woonachtig is, opruimde. Rudi, onder meer beeldend kunstenaar, was zo onder de indruk van het verhaal van zijn moeder, dat hij er spontaan tientallen heel bijzondere, fragiele tekeningen bij maakte. Het is een klein monument geworden voor een dappere vrouw en haar man de verzetsstrijder Leo Trap.

Op de foto het bruidspaar bij hun tweede huwelijk. Op de voorgrond de toenmalige harmonie 'Kunst na Arbeid' met dirigent Gerard Boedijn.

I N D I T N U M M E R

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER
Egbert Ottens
PAGINA 2

DE ONTDEKKING VAN EEN ONDERAARDSE GANG
Christiaan Schrickx
PAGINA 4

HORATIUS IN HOORN
Ben Leek
PAGINA 8

VERSLAG LEDENVERGADERING 25 OKTOBER 2014
Rita Lodde-Tolenaar
PAGINA 12

MONUMENTEN UIT HET VERLEDEN: GROTE NOORD 45
Youri Putman
PAGINA 14

COMITÉ 40-45 HOORN
PAGINA 15

DE OORLOGSHERIN- NERINGEN VAN ELLY TRAP-BEEK
Egbert Ottens
PAGINA 16

UIT HET FOTOALBUM VAN LEO EN ELLY TRAP-BEEK
PAGINA 18

GREPEN UIT MIJN DAGBOEK
MIJN INDRUKKEN EN BELEVENISSEN IN DE

OORLOGSTIJD
ELLY TRAP-BEEK
PAGINA 20

HET DOCUMENTATIECENTRUM VAN OUD HOORN
Christ Stoffelen
PAGINA 39

JAARVERSLAG 2014 VERENIGING OUD HOORN
Rita Lodde-Tolenaar
PAGINA 42

JAARVERSLAG 2014 KERKMEIJER-DE REGT STICHTING
Ton van Weel
PAGINA 45

BART BOK, GERENOMMEERD STERRENKUNDIGE UIT HOORN
Frans Kwaad
PAGINA 46

STADSBEELD
Egbert Ottens
PAGINA 48

BESTUURSMEDEDELINGEN
Egbert Ottens
PAGINA 50

LEZERS SCHRIJVEN
PAGINA 51

HOE HOORN VERANDERDE
Femke Uiterwijk en Frans Zack
PAGINA 52

DE TOESPRAAK VAN DE VOORZITTER TIJDENS DE NIEUWJAARSBIJENKOMST MET DE VRIJWILLIGERS VAN OUD HOORN STAAT OP DE WEBSITE.

COLOFON

Kwartaalblad
Vereniging Oud Hoorn
Tel. 0229 273570
Losse nummers:
leden: €4,50
niet-leden: €6,-
NL86 INGB 0002 1448 88

Bestuur:

Egbert Ottens, voorzitter,
Rita Lodde, secretaris,
Piet van Iersel, penningmeester,
Eddy Boom, Ron Dol, Jan Floris,
Henk Halsema, Wim Oussoren,
Hieke Stapel.

Lidmaatschap:

Minimaal €22,50 per jaar,
incl. Kwartaalblad.
Gezinslid: €12,- per jaar.
Lid voor het leven:
Indien ouder dan 45 jaar:
eenmalig €630,-
Indien ouder dan 55 jaar:
eenmalig €450,-
ledenadministratie:
NL92 INGB 0000 7229 54

Het lidmaatschap geldt voor een heel kalenderjaar.
Lidmaatschap uiterlijk één maand voor einde kalenderjaar schriftelijk opzeggen.

Foto's/illustraties:

Bureau Erfgoed-Archeologie
Gemeente Hoorn
Historisch Zwaag
Frans van Iersel
Rietvink Architecten
Segesta Vastgoed
Femke Uiterwijk
Vereniging Oud Hoorn
Westfries Archief
Westfries Museum
Frans Zack
Niels Zack

ISSN: 2213-7009

DE ONTDEKKING VAN EEN ONDERAARDSE

CHRISTIAAN SCHRICKX

Weinig archeologische vondsten spreken zo tot de verbeelding als een onderaardse gang, zelfs als die gang eigenlijk 'gewoon' een riool is. Dat bleek afgelopen januari maar weer eens. De pers rukte massaal uit na een bericht van Bureau Erfgoed-Archeologie Hoorn over de 'ontdekking' van een tunnel onder en achter de Boterhal, tussen het Kerkplein en het Glop. Verhalen over onderaardse gangen en vlucht tunnels doen al lang de ronde

De rioolgang onder de Boterhal, januari 2015

in de stad. In de meeste gevallen zijn de verhalen van horen zeggen of berusten ze op verkeerd geïnterpreteerde vondsten. Een grote waterkelder met gewelf wordt in de verbeelding al snel een gang. Dat daadwerkelijk gangen onder de grond bestaan, toont de vondst bij de Boterhal aan. Vereniging Hendrick de Keyser, de eigenaar van het pand en het achterliggende erf, streeft ernaar in samenwerking met de gemeente Hoorn het riool te behouden.

Het rioolstelsel

De aangetroffen onderaardse gang functioneert tot op de dag van vandaag als riool. Het maakte tot circa veertig jaar geleden onderdeel uit van een gemetseld gangenstelsel in de binnenstad.

We beschikken over een unieke (gedrukte) kaart uit 1819 waarop de loop van het riool met de bijbehorende rioolputten is weergegeven (collectie Westfries Archief). De kaart is getiteld *'kaart van stadsriole'* en is volgens het bijschrift *'gecopieerd volgens een van ouds bestaand plan'*. Kennelijk bestond er een nog oudere kaart. Uit de kaart blijkt dat er riolen lagen onder (delen van) de straten het Kleine Noord, Breed, Achterom, Nieuwe Noord, Glop, Kruisstraat, Gouw, Nieuwstraat, Kerkplein, Warmoesstraat, Trommelstraat en Gerritsland. Een tweede (handgetekende) kaart dateert uit 1838, in welk jaar ook een opmeting van de riolen plaatsvond. Het enige verschil met de kaart uit 1819 is dat nu ook een riool in de Pieterseliesteeg en (als latere toevoeging) aan de westzijde van de Grote Kerk zijn getekend.¹ Uit hetzelfde jaar dateert nog een derde kaart met opnieuw het rioolstelsel en tevens een plan tot verbetering van het systeem. Uit circa 1862 dateert een geschrift onder de titel *'Aantekeningen van Jonkhr. Mr. P. van Akerlaken nopens de stadsriolen'*.² Van Akerlaken zette hierin alle historische gegevens, die hij in de kroniek van Velius en in het stadsarchief kon vinden, over de riolen op een rij. De aandacht voor een op het eerste gezicht onaanzienlijk onderwerp als riolen in deze tijd mag opmerkelijk heten. Wellicht was de aanleiding een innovatie die de werking van het riool sterk verbeterde. In 1861 was namelijk een stoomgemaal aan de Westerdijk gebouwd dat het vuile water naar de Zuiderzee pompte en vervolgens schoon water het riool inpompte. Dankzij deze kaarten en geschriften is veel bekend over de Hoornse stadsriolen.

De uitvinding van het riool

Het bestaan van riolen is zeker geen vanzelfsprekendheid. In veel steden zijn deze pas in de 19de eeuw aangelegd. Op de erven van de huizen maakte men tot die tijd beerputten waarin de menselijke fecaliën werden verzameld. Als de put vol was, kwam een putjesschepper deze legen. Een andere oplossing was het emmerstelsel, dat volgens de directeur van de gemeentereiniging een *'meer dan verouderde en tevens weerzinwekkende wijze van afvoer van faecale stoffen'* was. Daarom werd in 1914 voor huizen die niet op een riool waren aangesloten het systeem van de ijzeren wisseltonnen ingevoerd. Hoewel bedoeld als overgangsmaatregel waren er in 1970 nog altijd veertig huizen met wisseltonnen.³ Een rioleringssysteem waarop alle huizen zijn aangesloten, is dus ook in Hoorn van recente datum.

GANG

Het rioolstelsel in de binnenstad van Hoorn vindt zijn oorsprong in de 15de eeuw. Velius schrijft bij het jaar 1464 over de aanleg van 'welven' door het kerkhof van de Grote Kerk op het Kerkplein. Deze informatie heeft hij overgenomen uit de burgemeestersrekening uit dat jaar. Hierin staat onder andere een uitgavepost 'van calc ende van stien dairt verwulft bij dat clochuis mede gemaket is'. Het klokhuis (overigens is dit de oudste vermelding van dit gebouw) stond naast het St. Jans Gasthuis (nu de Boterhal). Een nog oudere vermelding is te vinden in een akte die betrekking heeft op een huis aan het Kerkplein.⁴ Hoorn verkocht dit huis in 1447 onder de voorwaarde dat de stad de kosten zou dragen voor 'dat bolwerc ende die floer daer dat voirsch(even) huus op staet'. In 1539 werd de akte nogmaals bevestigd waarbij staat geschreven dat de akte betrekking heeft op het 'verwolft ende waterganck onder Mari Spelds huijs inden Kerckstraet'. Later is nog toegevoegd: 'daer Mari Spelds huijs placht te staen is het nieuwe gasthuijs ghetimmert a(nn) o 1563'. Uit deze aantekeningen valt af te leiden dat reeds vóór 1447 een overwelving van een water bestond en dat hier overheen het gasthuis (nu

Detail van een plattegrond van Hoorn uit 1838 met daarop het riool. Tussen nummers 12 en 13 ligt de rioolgang waarvan een stuk gewelf in januari 2015 is ingestort

de Boterhal) is gebouwd.⁵ Geleidelijk zijn meer wateren in de stad overweld, waardoor bredere en fraaiere straten ontstonden. De riolen zoals die op de kaart uit 1819 staan getekend, zijn grotendeels tussen 1561 (de Gouw) en 1654 (het Achterom) tot stand gekomen. Velius noemt in zijn kroniek de verschillende dateringen en spreekt in alle gevallen van het 'verwelven' van straten. De benaming (stads)riolen duikt pas in de 18de eeuwse kronieken op.

De reden dat in Hoorn zo vroeg overwelvingen zijn gemaakt, ligt in de natuurlijke gesteldheid van de bodem. Hoorn is ontstaan in een nat (veen)

Plattegrond van Hoorn uit 1838 met daarop in geel de loop van de stadsriole en in rode blokjes de rioolputten

De vervanging van het riool op het Kerkplein in 1978, kijkend vanuit de Boterhal

gebied en voor de waterafvoer zijn veel sloten en afwateringen gegraven. Door veel straten stroomde dus al water en door het overwelden ontstond vanzelf een riool. Op de overwelingen werden namelijk huisriolen en goten aangesloten.

Het schoonhouden van de stadswateren en het ondergrondse gangenstelsel was vanaf het begin een punt van zorg. Aanvankelijk werd eenvoudig via twee sluizen in de dijk, in zee geloosd. Reeds in de 15de eeuw bouwde men een molen bij het Nieuwland (oudste vermelding 1447) die het polderwater door de grachten en riolen pompte. Een belangrijke wijziging in het systeem vond plaats in 1579, toen via een nieuwe sluis zout water werd ingelaten voor de doorspoeling.⁶ Ondanks de verschillende maatregelen leverden sommige overwelingen stankoverlast op. Velius schrijft bij 1616 dat *'al 't ander oude welf, dat met vuyligheyt vervult en gantsch toegestopt was, werd met groote moeyten en geen minder kosten schoongemaekt'*. Voor het riool in het Nieuwe Noord hielp deze maatregel niet, want deze bleek in 1632 zo dichtgeslibd met vuil dat *'een groote stanck over de stadt compt'*. Ook bij het jaar 1752 lezen we dat de riolen zo droog en vuil waren, dat er een grote stank uit kwam.

Het riool op het erf achter de Boterhal, kijkend richting het Glop

Ongetwijfeld gold dit probleem ook voor het riool onder en achter de Boterhal.

Niet alleen dichtslibben, maar ook achterstallig onderhoud was een probleem. In de bronnen vernemen we meermalen van herstellingen van gewelven. Enkele malen is sprake van een instorting van een gewelf, net zoals dat nu het geval is achter de Boterhal.

Een laatste overblijfsel

Het rioolstelsel zoals dat in de 17de eeuw tot stand kwam, bleef bestaan tot in de jaren zestig van de 20ste eeuw. In de jaren veertig werd vastgesteld dat het muurwerk en de vloeren van de riolen in slechte staat verkeerden. De riolen waren sterk vervuild, stroomden slecht door en instortingen kwamen regelmatig voor. In 1961 werd een grootschalig plan tot sanering opgesteld, dat werd uitgevoerd in vier fasen. Een onderzoek naar de staat van de oude gemetselde riolen leidde tot de conclusie dat *'de uitvoering van de onderhavige rioleringswerkzaamheden (...) dringend noodzakelijk' is omdat 'de gemetselde riolen in slechte staat verkeren zo zelfs, dat gevaar voor instorten bestaat'*. Daarnaast was vervanging noodzakelijk omdat het afschot (stroomrichting) werd gewijzigd in verband met de bouw van een nieuw rioolgemaal aan de Lambert Meliszweg (oostzijde stad) ter vervanging van het oude rioolgemaal aan de Westerdijk (westzijde stad). De werkzaamheden vingেন aan in 1964 en liepen door tot 1978. De oude riolen werden grotendeels of geheel weggebroken en nieuwe betonnen rioolbuizen namen hun plek in. Terwijl de werkzaamheden al waren aangevangen, werd in opdracht van Openbare Werken in 1969 een onderzoek naar de historie van het riool ingesteld, waarbij werd teruggegrepen op de informatie van Van Akerlaken. De oude tekeningen werden op nieuwe kaarten geplot. Toch was het besef dat de oude riolen een vorm van documentatie verdienden

nauwelijks aanwezig. Onder aansturing van de gemeente-archeoloog Tosca van de Walle verrichtten vrijwilligers, onder wie Henk Saaltink, in de jaren zeventig enkele waarnemingen. Tevens werden zo nu en dan foto's van de werkzaamheden genomen, die nu een belangrijke bron van informatie zijn. Slechts op enkele plaatsen bleef het oude riool

bewaard. De rioolgang onder en achter de Boterhal, aansluitend op het Glop, was vanwege de ligging niet makkelijk te vervangen en bovendien waren er maar weinig huisaansluitingen die op dit stuk riool loosden. Dit riool, dat toen al grotendeels was dichtgeslibd, werd ongemoeid gelaten en raakte in de vergetelheid.

Het riool herontdekt

Het bestaan van het gemetselde riool onder en achter de Boterhal is dus altijd bekend geweest bij de gemeente Hoorn. Het is echter in eeuwen niet schoongemaakt of hersteld. Rond 1860 schreef Van Akerlaken al dat het riool eigenlijk verwijd en verdiept zou moeten worden. Toen onlangs een flink gat in de bestrating achter de Boterhal viel, was snel duidelijk dat de oorzaak het instorten van een stuk gewelf van dit oude riool was. Bij inspectie bleek in dit riool een sliblaag van ongeveer een meter dik te liggen. Deze laag is voor zover mogelijk uit het riool weggespoten en -gezogen. Het oude riool kwam hierdoor voor het eerst sinds eeuwen weer volledig in beeld. De wanden en gewelven zijn van binnen in detail bekeken en alle aangetroffen sporen zijn ingemeten, beschreven en gefotografeerd. Hierdoor

krijgen we inzicht in wanneer en hoe het riool is gebouwd. Het riool tussen het Kerkplein en het Glop is in twee fasen aangelegd. Het grootste deel, namelijk vanaf het Kerkplein tot ruim 15 meter achter de Boterhal, is waarschijnlijk in of voor 1563 gemaakt ter vervanging van de oudere 15de eeuwse overwelling. Dit deel is een vrij smalle gang die volledig is opgebouwd uit rode bakstenen. In de wanden bevinden zich dichtgezette balkgaten die zijn gebruikt bij het metselen van het gewelf. De gang is ter hoogte van de aanzet van het tongewelf het breedst en versmalt iets naar onderen. Opmerkelijk is dat het riool geen houten bodem heeft, zoals wel het geval bij de latere riolen. Het riool aan de kant van het Glop is waarschijnlijk in 1595 gemaakt, toen ook het Nieuwe Noord werd overwelfd. Dit riool is breder dan de voorgenoemde rioolgang en de wanden zijn deels opgebouwd uit gele bakstenen. In dit deel van het riool zijn diverse oorspronkelijke rioolaansluitingen aanwezig, via welke verschillende gebouwen van het gasthuis hun afvalwater loosden.

Het aantreffen van het riool was dus geen complete verrassing, maar de ouderdom en wijze waarop het was gebouwd, was zeker een grote ontdekking. De datering vóór 1563 maakt dit riool tot het oudste nog bestaande stuk riool in Hoorn. Het ligt op een plek waar in de 15de eeuw de eerste overwelling in Hoorn is gemaakt. Sinds eeuwen is het nu weer mogelijk, als het water eruit is gepompt, om via het riool onder de Boterhal door te lopen. Daardoor is het nu echt een onderaardse gang.

De rioolputten dienden tevens als waterputten bij brand. Op dit detail van een prent van het afbranden van de Grote Kerk in 1838, is te zien dat met een brandslang water uit een put op het Kerkplein wordt gehaald

Literatuur:

Akerlaken, P. van, Aantekeningen van Jonkhr. Mr. P. van Akerlaken nopens de Stadsriolen (Hoorn ca. 1860).

Boschma-Aarnoudse, C., Het Sint Jans Gasthuis te Hoorn. Den Oudtgeworden Mensch, die men in dit huis laat wonen. Bouwhistorische Reeks Hoorn deel 8 (Hoorn 1998).

Kwaad, F.J.M., Hoorn en het binnenwater. Jubileumnummer Oud Hoorn kwartaalblad (2003).

Zantkuijl, H. e.a., De ontwikkeling van het woonhuis tot 1940 in Hoorn. Cultuurhistorische reeks Hoorn deel 2 (Hoorn 2001).

Bronnen:

- 1 Vermoedelijk is dit laatste riool pas in 1860 gemaakt.
- 2 WFA, Oud Archief Hoorn, inv.nr. 574, bergnr. 1873. De eerste kaart uit 1838 komt eveneens uit het bezit van P. van Akerlaken.
- 3 Zantkuijl e.a. 2001, 142-143.
- 4 Boschma-Aarnoudse 1998, 36-37.
- 5 Van Akerlaken veronderstelt dat deze overwelling in 1420, toen de Kerkstraat werd gedempt, is gemaakt. Hier zijn echter geen historische aanwijzingen voor.
- 6 Zie voor de geschiedenis van de Hoornse stadswateren: Kwaad 2003.

HORATIUS IN HOORN

Overpeinzingen bij het poortje van de Latijnse school en Henricus Bruno.

BEN LEEK

Een wandeling over het Munnickenveld in Hoorn is om verschillende redenen interessant; in dit artikel staat de ingang van het Claas Stapels Hofje centraal. Een houten poortgebouw en een houten schutting sloten in de 19de eeuw nog de toegang tot het hofje af, maar beiden verkeerden in een deplorabele staat. In 1865 besloten de regenten van het hofje dan ook tot plaatsing van een ijzeren toegangshek en een laag stenen muurtje met een ijzeren hek erbovenop. Bijna een eeuw later vroegen de Gemeente Hoorn

bedenkt u daarbij wel, dat de ingang van de Latijnse school vroeger in de Kruisstraat lag. Daar is conrector Henricus Bruno, aan wie Oud Hoorn eerder al een overzichtsartikel gewijd heeft (jg. 2013, nr.4), talloze malen onderdoor gelopen en menigmaal zal hij hebben opgezien naar de spreuk die ook nu nog goed leesbaar is: *Christo duce et auspice Christo caelo Musa beat.*

Om de betekenis van deze tekst te achterhalen en een link te leggen met Henricus Bruno moeten we een van de dichtbundels van de Romeinse dichter Horatius, die van 65 tot 8 v. Chr. leefde, ter hand nemen. In zijn vierde bundel met lyrische gedichten, in het achtste gedicht, stelt hij zich de vraag wat je het best aan een vriend cadeau kunt

Munnickenveld, foto vermoedelijk uit de jaren twintig van de vorige eeuw nog zonder het poortje van de vroegere Latijnse school dat in 1954 op deze plek werd herbouwd

en de Vereniging Oud Hoorn aan de regenten of het ijzeren toegangshek vervangen mocht worden door het poortje van de vroegere Latijnse school. Dit stenen poortje lag opgeslagen in het Westfries Museum en zou volgens hen prachtig passen op die plek. Sinds 1954 kunt u daarom via het, van een nieuw hek voorziene, poortje van de Latijnse school het Claas Stapels Hofje betreden. Maar

geven. Een gedicht, vindt hij, want als je dat in marmer laat graveren op een grafmonument of een poort, leef je na je dood voort. Maar beter nog is het als de Muze, de godin van de schone kunsten (bijvoorbeeld de literatuur) jouw naam bezingt, want als latere generaties een heldendicht over jou lezen, blijf jij zelf voortleven. De Muze zorgt ervoor dat een man die lof verdient, niet sterft. Sterker

van zijn vader, werd hij bij thuiskomst uit zijn vaderlijk huis verbannen. Teukros zat niet bij de pakken neer en vertrok met zijn volgelingen naar Cyprus, waar hij een stad stichtte en zo een nieuw vaderland vond. Aan dit verhaal wijdde de Griekse tragediedichter Sophocles een treurspel en ook de Romeinse dichter Pacuvius schreef een toneelstuk over Teukros. De beroemde Cicero, een oudere tijdgenoot van Horatius, citeert in een van zijn filosofische werken een regel uit dit laatste toneelstuk: '*patria est ubicumque bene*' (waar het

De poort van de voormalige Latijnse school nu als toegang tot het Claes Stapels Hofje

maar goed toeven is, daar is je vaderland). Deze beroemd geworden uitspraak geeft opnieuw aan dat het om de innerlijke acceptatie van een situatie gaat waarin je als mens terechtgekomen bent. Horatius schreef het zo: '*quo nos cumque feret Fortuna, ibimus; nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro*', wat betekent: waar het lot ons ook maar zal brengen, zullen wij gaan; wij hoeven niet te wanhopen onder aanvoering en bescherming van Teukros.

Het is niet verwonderlijk dat christelijke auteurs het laatste gedeelte van die regels later hebben veranderd in '*Christo duce et auspice Christo*'. De intenties van het christendom verschillen in dit opzicht niet van de gangbare filosofische

opvattingen in de klassieke wereld: afwijzen van een extreem verlangen naar materiële zaken, werken aan je innerlijk en niet gehecht zijn aan tijd en plaats, omdat je deze idealen altijd en overal in praktijk kunt brengen. Klassieke auteurs werden daarom in de Middeleeuwen wel als voorlopers van het christendom gezien. In de Renaissance, de tijd van het ontstaan van de Latijnse scholen, vond men dat zowel de klassieke wereld als de oudchristelijke wereld bestudeerd moesten worden om tot de vorming van ware mensen te kunnen komen. Deze zienswijze zijn wij, overigens pas veel later, 'humanisme' gaan noemen.

De Latijnse school in Hoorn vond het dus belangrijk, gezien het motto boven de ingang van de school, dat haar leraren bovenstaande zienswijze deelden en dat zij hun leerlingen in die zin les gaven. Zowel een christelijk opvoeding (*Christo*) als een scholing in de klassieke literatuur (*Musa*) moest de leerlingen vormen tot burgers, die aan de idealen van de Renaissance voldeden en daarmee toegang kregen tot de kringen van de bestuurders in de samenleving. Het gaat in het bestek van dit verhaal te ver om uit te weiden over de grote rol die Murmellius (de rector van de Latijnse school in Alkmaar) en Erasmus (de grote pleitbezorger van het bestuderen van de Bijbel naast de klassieke schrijvers) hebben gespeeld bij het vervaardigen van schoolboeken, om aan dit ideaal vorm te geven. Laten we terugkeren naar Henricus Bruno, die tussen 1649 en 1660 bijna dagelijks onder het poortje met de spreuk doorliep.

Voordat Bruno naar Hoorn kwam, was hij huisleraar van de kinderen van Constantijn Huygens en een van de secretarissen van Huygens. Hij had onder andere als taak om presentexemplaren van nieuwe dichtbundels van zijn baas rond te sturen aan vrienden en kennissen. Aan hun werden ook, voorafgaand aan de definitieve datum van publicatie, drempelgedichten gevraagd. Dat zijn gedichten die vooraan in het boek moesten worden opgenomen en waarin je dan lovende woorden wijdde aan de nieuwe bundel en de auteur. Zo ging het ook op 31 juli 1644 toen Bruno een exemplaar van de bundel met Huygens' Latijnse gedichten (*Momenta desultoria*) aan Pieter Cornelisz. Hoof mocht aanbieden om daarmee een drempelgedicht van de hand van deze beroemde schrijver te krijgen: dat zou prachtige reclame zijn voor het werk van zijn broodheer! De eerste twee zinnen van de begeleidende brief van Bruno zijn te mooi om u te onthouden. Zij geven een indruk van de zeventiende-eeuwse omgangsvormen en laten

zien waartoe Bruno in staat was als hij zichzelf kon profileren in het contact met een hogerstaand iemand. Ik citeer uit een in 1979 gepubliceerde vertaling, die het origineel zo veel mogelijk poogt recht te doen. Ik heb voor ons ongebruikelijke woorden voorzien van een vertaling tussen haakjes: 'Wel al te weinig eerbied voor uw waardigheid zou ik vandaag betonen, doorluchte Heer, aller Dichteren hoofd en reienleider (choreograaf), wanneer ik, onaanzienlijk duisterling of liever volslagen onbekende, u, die aan mij niet dan vanwege uw

Daarmee wordt Hooft al heel wat gras voor de voeten weggemaaid en presenteert Bruno zich tevens als een ware kenner. Eigenlijk schieten woorden te kort, zegt hij daarna, om de grootsheid van Huygens te beschrijven, waarna hij afrondt met opmerkingen over zijn eigen positie tegenover grootheden als Hooft en Huygens:

'... met zwijgende eerbied moet men, meen ik, hoog- opziend vereren en bewonderend na-turen de adelaars in de wolken, welke ik zelfs met blik en oog te bereiken al vertwijfel; iets wat ik ook aangaande u openlijk beken, Hoogedele Hooft, wiens 'liederen d'enigen zijn die Sophocles' broos evenaren'. (een broos is een hoge laars die toneelspelers in de oudheid droegen). Vaarwel, o prins der mannen, die **'de Muze met eeuwiglijk leven verzaligt'**; wilt gij onder uw vereerders, sterker, uw knechten, toelaten den aan uw Doorluchten naam alle dienstbetoon en oplettendheid toegewijden Hendrik Bruno.'

Het citeren van het aan hem zo bekende tweede gedeelte van de spreuk 'die de Muze met eeuwiglijk leven verzaligt' laat aan P.C.Hooft zien dat Bruno zelf, net als Huygens, zijn klassieken heel goed kent. Hij schaart zich daarmee in de kringen van degenen die vinden dat het bestuderen van werken uit de oudheid, zowel Latijnse en Griekse als christelijke, van doorslaggevende betekenis is bij de opvoeding van jonge mensen en bijdraagt aan het levensgeluk in het algemeen. Dat hij in de kringen mocht verkeren van mensen die aan dat ideaal voldoen, vond hij ongetwijfeld heerlijk; dat hij er niet altijd in is geslaagd zijn leerlingen ook tot die idealen te brengen, heb ik u in mijn vorige artikel over Bruno al laten zien.

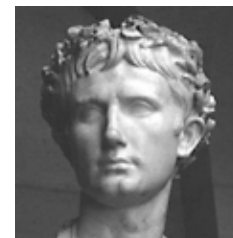
De spreuk op het poortje van de voormalige Latijnse school van Hoorn laat dus zien wat van toekomstige bestuurders van onze stad in de 16de en 17de eeuw werd verwacht, hoe zij aan die idealen vorm konden geven en hoe zij daarmee konden blijven voortleven bij latere generaties. *Christo duce et auspice Christo caelo Musa beat*: aan dit motto mag u voortaan niet onnadenkend voorbijlopen bij een wandeling over het Munnickenveld.

Geraadpleegde literatuur

- Jeeninga, W. 2002, Het Claas Stapels Hofje in Hoorn, Publicatie Stichting Bas Baltus.
Schrijvers, P. 1993, Horatius, de lyrische gedichten, Ambo, Baarn.
Syndikus, H.P. 1989 en 1990, Die Lyrik des Horaz, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt.
Tricht, H.W. van, 1979, De briefwisseling van Pieter Corneliszoon Hooft, deel 3, Tjeenk Willink/Noorduijn, Culemborg.

onsterfelijke faam bekend zijt, uit eigen aandrift, op eigen gezag zou wagen aan te spreken. Maar daar mij van den doorluchten Huygens, die mijn meester is, de bevoegdheid en het gezag tot dekking en schutse (bescherming) dient, word ik, zo meen ik, van hetzij aanklacht hetzij verdenking van met de hand te tasten (voor het grijpen liggende) holheid en kennelijke onbeschaamdheid voor de vierschaar (rechtbank) van uw mensenmin (menslievendheid) vrijgesproken zelfs zonder verhoor en verdediging.' Bruno vertelt daarna iets over de ontstaansgeschiedenis van het werk en over de kwaliteiten, met name de vele verwijzingen naar klassieke auteurs en de imitaties van hun stijl.

Kop van de Romeinse dichter Horatius

Tot 1866 bood de poort toegang tot de Latijnse School aan de Kruisstraat 28. Foto P. Nooteboom, uit 1938, voor het poortje werd afgebroken. In 1954 werd de poort herbouwd aan het Munnickenveld

VERSLAG LEDENVERGADERING 25 OKTOBER

RITA LODDE-TOLENAAR, SECRETARIS

Welkom en algemene mededelingen

De voorzitter heet eenieder van harte welkom in de Oosterkerk. Een bijzonder welkom voor onze gasten. Voor deze vergadering is afbericht ontvangen van een tiental leden.

Aantal aanwezigen 70 leden.

Er zijn geen andere algemene mededelingen.

Verslag voorjaarsledenvergadering 16 april 2014

Dit verslag staat in het Kwartaalblad 3 van 2014.

Er zijn geen op- of aanmerkingen. Het verslag wordt met dank aan de secretaris vastgesteld.

Mededelingen vanuit het Bestuur

Overleg college – Vereniging Oud Hoorn

Recent heeft het periodieke overleg met de wethouder plaatsgevonden. Het gesprek met wethouder mevrouw Judith de Jong en het hoofd van het Bureau Erfgoed Pieter Meijers verliep in een uitstekende sfeer. Versterken en verbinden is het dragende thema voor dit college. De wethouder maakte duidelijk dat het nieuwe gemeentebestuur voor een zware opgave staat in tijden van bezuiniging en decentralisatie van verantwoordelijkheden. Maar de stad moest ook bruisen en leefbaar blijven. De belangrijkste zaken zijn doorgenomen en de wethouder gaf aan dat de vereniging op enigerlei wijze, hoewel niet altijd in geld, steun van de gemeente kan krijgen, zoals bij de viering van het eeuwfeest van de vereniging en de geschiedschrijving van de 20ste eeuw waar aan wordt gewerkt.

Commissie Monumenten en Welstand

De kwaliteitszetel van onze vereniging in de Commissie Monumenten en Welstand is behouden. Het lidmaatschap van Frans van Iersel wordt gecontinueerd. Ook een burgerlid is benoemd, de heer Ruud van Diepen. Voorlopig voor de periode van één jaar, waarna die inbreng wordt geëvalueerd. Ook langs die weg wil het college de band met stad en bewoners versterken.

Kaap Hoorn 400 jaar

Een bijzonder blijk van waardering voor het werk van de Kaap Hoornvaarders is het feit dat de gemeenteraad een bedrag van € 150.000,- beschikbaar stelt voor de herdenking. Onze vereniging parti-cipeert in deze viering met een aan de tocht van Schouten en Lemaire gewijd

themanummer van het Kwartaalblad, en met een speciale Kaap Hoornwandeling.

Lezingen winterseizoen

De lezingen van dit winterseizoen worden verzorgd door een aantal interessante sprekers. Ook daarbij aandacht voor een 400-jarig jubileum namelijk dat van de Schellinkhouter walvisvaarder Jan Mayen die in 1614 in de Atlantische Oceaan ten noorden van IJsland het naar hem genoemde eiland ontdekte.

De Halve Maen

Het gaat om een replica van dit VOC-jacht uit het begin van de zeventiende eeuw, waarmee Henri Hudson een noordelijke zeeweg naar Azië zocht.

De gemeenteraad besluit binnenkort of deze replica naar Hoorn kan komen en in bruikleen zal worden aanvaard. Het is het moment van kansen grijpen. In nauwe samenwerking tussen het Westfries Museum en het Centrum Varend Erfgoed kan het mogelijk worden om ook op nautisch terrein de Gouden Eeuw te doen herleven en te beleven.

De Gouden Eeuw in Virtual Reality

Dankzij een prachtig legaat van mevrouw Groefsema is het bestuur in staat gesteld iets te doen dat de bevolking en de bezoekers van onze stad ten goede komt. De restauratie en plaatsing van de maquette in het Westfries Museum heeft enige tijd geleden plaatsgevonden.

Nu wordt een volgende stap gezet: een museale wereldprimeur. De Gouden Eeuw in Virtual Reality van Rob Tuytel en anderen biedt de mogelijkheid om gewoon door het Hoorn van 1650 te wandelen. Het museum heeft op innoverende wijze een crowdfundingcampagne gestart. De vereniging kan niet achterblijven.

Ad Geerdink, directeur van het Westfries Museum, ontvangt een cheque van € 2500,- voor dit project. Hij dankt de vereniging voor deze bijdrage en meldt dat het project zo goed loopt dat het streefbedrag wel gehaald zal worden.

Brief van een christenslaaf

De voorzitter vraagt aandacht voor de jaarlijkse prijs van het Archiefstuk van het Jaar. Het Westfries Archief heeft de brief van Jan Cornelisz. Dekker aangemeld en deze is genomineerd. Jan Dekker was dertien jaar oud toen zijn schip door een van de beruchte Barbarijse zeeroovers werd gekaapt en hij met de bemanning als slaaf werd verhandeld. In een brief aan zijn moeder in Zwaag vraagt hij geld. Bijna dertig jaar later keerde hij naar huis terug.

Vereniging Het Carillon

De Vereniging Het Carillon te Hoorn bestaat in oktober negentig jaar. Het Carillon is de oudste lokale klokkenspelvereniging in ons land. Bij deze de felicitaties voor deze vereniging waartoe een bestuurslid van Oud Hoorn, Maarten Storm, in 1924 het initiatief nam. Stadsbeiaardier Frits Reynaert zorgt voor een feestelijk bespeling van het carillon. Een van de bestuursleden vertelt iets over de bewogen geschiedenis van het carillon, die tot het begin van de zestiende eeuw teruggaat toen Hoorn al een beierman in dienst had. Een traditie van vijfhonderd jaar dus.

Zeventig jaar bevrijd

In 2015 is het zeventig jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. In het eerste nummer van het Kwartaalblad in 2015 besteden we daar via een bijzonder egodocument van Elly Trap-Beek extra aandacht aan. Elly en haar man Leo Trap waren beiden van meet af aan actief in het verzet. Comité 40-45 Hoorn bekijkt of de tekst ook aan leerlingen uit de hoogste groepen van het basisonderwijs kan worden aangeboden. Dat kost geld en het Comité is daar naarstig naar op zoek. Voor Comité 40-45 zijn Oud Hoornvrijwilligers Peter Tack en Marian Schagen samen met Eddy Boom bezig met een speciale 40-45-puzzelwandeltocht voor basisschoolleerlingen.

VVV

Er heeft een positief gesprek met de directeur van de regionale VVV en de lokale medewerker plaatsgevonden en daarna met wethouder Ben Tap die economie en toerisme in zijn portefeuille heeft. Beloofd werd een aantal verbeteringen op de website aan te brengen, de zichtbaarheid van de VVV te vergroten en de bereikbaarheid tijdens de rustiger winterperiode te verbeteren.

Benoeming nieuw bestuurslid Ron Dol

Publiciteit en public relations worden steeds belangrijker. Ook voor onze vereniging. Zeker in de aanloop naar ons eeuwfeest in november 2017. Met het oog daarop heeft het bestuur het wenselijk geoordeeld om een speciaal bestuurslid met deze taak te belasten. PR moet consistent zijn, in alle uitingen waarmee we de buitenwereld en ook intern binnen de vereniging mensen willen bereiken, in woord en beeld, en niet te hooi en te gras. Ron Dol heeft de afgelopen maanden de bestuursvergaderingen bijgewoond en wij hebben gezien dat hij uitstekend in ons team past.

Ron Dol, geboren en getogen in Hoorn, is op vele manieren betrokken bij hetgeen in de stad gebeurt; hij heeft een reclamestudio, is uitgever en hij is ook als vrijwilliger in diverse besturen actief. Hij wil zich graag inzetten voor Oud Hoorn.

Er zijn geen tegenkandidaten voorgesteld. De ledenvergadering stemt in met deze benoeming.

Plannen voor de jubileumviering in 2017

Bij de plannen stond de naam van Feico de Leeuw. Helaas is hij kortgeleden overleden. Ook voor de stad is dit een groot gemis, Hij was een bevlogen musicus en een bijzonder mens.

De lijst van activiteiten voor het jubileumjaar is ten opzichte van die van de vorige keer aanmerkelijk uitgedund, rekening houdend met de toen gemaakte opmerkingen en bedenkingen bij sommige activiteiten.

Het is een ambitieuze lijst; misschien dat er op weg naar november 2017 nog wel een project zal sneuvelen omdat het onhaalbaar of onuitvoerbaar is.

De voorzitter legt de vergadering twee punten voor: 1 – met dit programma als uitgangspunt aan de slag gaan, waarbij voor de duidelijkheid de eerste vier onderwerpen al vaststaan. Moet er nog iets geschrapt worden of toegevoegd?

2 – aanmelding voor specifieke activiteiten waarvoor men zich wil inzetten. Een aantal leden heeft zich al opgegeven, maar nog onvoldoende.

Wie aan een project zijn of haar bijdrage wil verlenen, kan dat aan een van de bestuursleden doorgeven. Het bestuur hoopt op een brede deelname vanuit de vereniging.

Monumentenprijs 2014

Pieter Meijers, hoofd van het Bureau Erfgoed van de gemeente Hoorn, geeft een toelichting op het gebouw en het project dat dit jaar de prijs in ontvangst mag nemen. Hij laat aan de hand van dia's zien hoe de restauratie van de winkel van Blokker aan Breed 22-24 is verlopen. Het pand, eigenlijk twee panden staat er weer prachtig bij.

Voor de uitgebreide presentatie van Pieter Meijers wordt verwezen naar de website.

De jaarlijkse monumentenprijs van de Vereniging Oud Hoorn, is dit jaar toegekend aan Blokker Holding voor de restauratie van het dubbelpand aan het Breed 22-24, waar de grondlegger van het Blokkerconcern, Jacob Pietersz. Blokker, en zijn echtgenote Saapke, in 1896 'De goedkoope ijzeren houtwinkel' openden. Bij de restauratie is de

winkelpui uit 1903 gereconstrueerd. De restauratie is uitgevoerd door de firma Wit uit Wognum. Bureau Erfgoed van de gemeente was nauw bij de uitwerking van de plannen betrokken.

Blokker, Hoorn en Oud Hoorn hebben iets met elkaar. Het Blokkerconcern heeft niet alleen zijn roots in Hoorn, ook met de familie Blokker bestond een goede relatie. De afgelopen jaren herstelt Blokker Holding op verschillende plaatsen in ons land de historische puien van zijn winkels en toont ook op die wijze zijn bijzondere voorliefde voor het historisch erfgoed.

De heren Welle en Dallinga van de Blokker Holding worden naar voren gevraagd.

Aan hen wordt de prijs waaraan alleen eer is verbonden, overhandigd in de vorm van een bordje met de vermelding van de toegekende prijs en in het kort de historie van het pand. Omdat die restauratie ook door Wit uit Wognum, ook al de winnaar in 2012, werd uitgevoerd, mag de aannemer de prijs voor deze restauratie ook als blijk van waardering zien voor zijn inspanningen.

De heren ontvangen een zeefdruk van de Hoornse kunstenaar Christiaan Heijdenrijk, met daarop het pand Breed 12. Zij krijgen ook een Hoornse broeder mee die al vele jaren deel uitmaakt van het kerstpakket voor de medewerkers van Blokker. Een

mooie en subtiele manier om de band van Blokker met Hoorn te benadrukken.

De heer Dallinga dankt voor de prijs en stelt dat voor Blokker een eer is om op deze wijze te kunnen bijdragen aan het behoud van erfgoed in de stad die zo sterk met de familie verbonden is.

Rondvraag

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

Presentatie project Vele Handen

Na de pauze geeft Tamara Tesselaar van het Westfries Archief uitleg over het project 'Vele Handen'. Met de hulp van vrijwilligers maakt het Archief bijvoorbeeld de oude lidmatenregisters van de Westfriesse kerken via internet toegankelijk. Het interessante is dat veel werk ook thuis kan worden gedaan. Voor nadere informatie over dit project wordt verwezen naar de website van het Westfries Archief. De voorzitter dankt Tamara voor haar presentatie.

Sluifing

De voorzitter dankt een ieder voor zijn aanwezigheid en inbreng. Er is aansluitend gelegenheid om het pand van Blokker, Breed 22-24 te bezoeken. Een dertigtal leden heeft het pand bekeken en bewonderd.

MONUMENTJES UIT HET VERLEDEN GROTE

YOURI PUTMAN

In het Kwartaalblad nr.4 van december 1990 – lang geleden! – wordt de maker van de foto ervan verdacht de boel fraaiër te hebben weergegeven dan de werkelijkheid. Er wordt o.a. geschreven over het weelderige groen aan de rechterzijde van het object en over het onderschrift. Nu heb ik twee foto's in bezit waaruit blijkt dat dit niet het geval is en dat dit wel degelijk de werkelijkheid was. Op de gevelreclame kunnen we ook goed lezen dat dit precies dezelfde tekst is als het onderschrift van de foto uit het genoemde kwartaalblad. Leuk om te vermelden is het pand ernaast met de tuin op nummer 47, waar nu Intertoys zit. De eerste foto

stamt uit het jaar 1903 en de tweede uit 1922.

Op foto 1 zien we dat het object nog dient als woonhuis. De tweede foto laat zien dat er tussen die twee periodes een grote verbouwing heeft plaatsgevonden. De tuin is er niet meer en heeft plaatsgemaakt voor een nieuwe zeer brede gevel welke tot vandaag de dag nog te zien is. Het ziet er naar uit dat het woonhuis in deze tijd plaats heeft gemaakt voor een winkel. Ik ben tevens de eigenaar van het winkelpand op nummer 47, waardoor dit verhaal voor mij een leuke betekenis krijgt.

Met vriendelijke groet,
Youri Putman (06 4051 4881)

COMITÉ 40-45 HOORN

Comité 40-45 Hoorn zoekt scholieren uit oorlogsjaren

Het Comité 40-45 is op zoek naar scholieren die in de periode 1940-1945 Gemeenteschool No. 2 (de latere Prinses Ireneschool) in de Muntstraat hebben bezocht. Het comité wil voor hen in april of mei 2015 in het kader van 70 jaar bevrijding een bijeenkomst organiseren om na te praten over hun moeilijke oorlogsperiode.

Aanleiding voor dit plan is een onlangs bij het comité bekend geworden notitieboek, waarin de namen van maar liefst 490 kinderen zijn opgetekend, die tussen 20 mei 1940 en 3 mei 1945 op deze lagere school (in de volksmond ook wel de 'klompenschool' genoemd) onderwijs hebben gekregen. Dat boek is op dit moment in het bezit van de Stichting Talent.

Sommige scholieren zaten tijdens de hele Tweede Wereldoorlog op deze school, andere kinderen slechts enkele maanden. Uit het boek blijkt ook hoeveel kinderen de eerste twee oorlogsjaren aan hun schooltijd begonnen. Op 28 augustus 1940 kwamen maar liefst 96 'nieuwe' kinderen op school, een jaar later begonnen 89 kinderen aan hun eerste schooljaar. In 1942 moesten enkele klassen uit het gebouw verhuizen naar het achterste gedeelte van

de Grote Kerk. De bezetters namen toen de school deels in bezit.

Al in 1984 vond een reünie plaats ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de school. Toen kwam ook een boekje uit van de hand van Hans Rijswijk met als titel 'De school te kijk'.

Goede aanleiding

Nu wil voorzitter Eddy Boom van het Comité 40-45 de scholieren uit die moeilijke oorlogsjaren opnieuw bijeen zien te krijgen. De 70ste viering van de bevrijding op 5 mei 2015 vindt hij een goede aanleiding voor een reünie voor deze groep ouders. Immers de scholieren uit de toenmalige oudste klassen zijn nu ruimschoots de 80 gepasseerd! Eddy Boom: 'Zij kunnen nu nog eens een keertje bij elkaar komen en praten over een schooltijd die voor velen van hen beslist niet makkelijk zal zijn geweest'.

Oud-scholieren van Gemeenteschool No. 2 uit de periode 1940-1945 kunnen zich aanmelden via boom.e@kpnmail.nl of via telefoonnummer 0229-232717.

Ook is nadere informatie over deze groep oud-scholieren (bijvoorbeeld waar zij thans wonen of inmiddels overleden zijn) welkom.

NOORD 45

DE OORLOGSHERINNERINGEN VAN ELLY

EGBERT OTTENS

Een half jaar geleden stuurde Rudi Trap ons vanuit Zuid-Afrika, waar hij woonachtig is, een email dat hij bij opruimen van papieren het dagboek had aangetroffen dat zijn moeder Elly Trap-Beek als onderduikster in Hoorn had geschreven. Bij de naam Trap ging een lichtje branden. Zou Rudi familie zijn van Leo Trap, één van de verzetsmensen achter Post Poddie, de afliuisterpost die Jo Iepenga in het grootste geheim achter zijn zaak aan het

Elly Trap-Beek, in 1946
geschilderd door
haar zwager Dirk Trap

Kleine Oost, schuin tegenover de Oosterpoort had ingericht en waarover in het Kwartaalblad 2012-2 een artikel stond. Dat klopte. Dus vroegen we Rudi of we de tekst mochten ontvangen. Wij kregen foto's van het typoscript dat uit zestien van rand tot rand vol getypte pagina's bleek te bestaan. Rudi stuurde ons daarna tientallen tekeningen die hij ter illustratie van het dagboek heeft gemaakt.

Op verzoek van Peter Tack typte Ludian Jansen Klomp de tekst over en corrigeerde en redigeerde Yvonne Tack-Timmer de tekst waar nodig. Enkele feitelijke onjuistheden hebben we met toelichting erbij laten staan vanwege de authenticiteit. Want toen Elly Trap-Beek in Zuid-Afrika, waar ze enkele jaren na de oorlog naar toe was verhuisd, haar herinneringen voor haar jonge kinderen opschreef, moest ze het van haar geheugen hebben. Haar dagboek had ze al tijdens de oorlog vernietigd om te voorkomen dat het in verkeerde handen terecht zou komen. En Wikipedia, waar wij nu bij twijfel snel even zekerheid zoeken, bestond nog niet. Dus kan gesproken worden over de boottocht over het IJsselmeer naar Sneek, waar ongetwijfeld Stavoren moet zijn bedoeld.

De herinneringen van Elly Trap zijn op hun wijze uniek. Ze geven een inkijk in het leven van een jonge joodse onderduikster tijdens de duistere oorlogsjaren in Hoorn. We ervaren bij Elly Trap de angst voor het onbekende en de voortdurende spanning, het altijd op je hoede moeten zijn, eenzaamheid ook, maar ook de spaarzame momenten van zorgeloosheid. We varen met haar mee naar Friesland en rijden op de fiets naar de Wieringermeer, terwijl je zou denken dat je als onderduikster zo ver mogelijk van de buitenwereld en de dreigende gevaren wegbleef. En we beleven met Elly en haar man Leo het bijzondere happy end, dat merkwaardig genoeg geen deel van ons Hoornse oorlogsgeheugen uitmaakte: hun tweede huwelijk, misschien voor beiden nog mooier dan de bevrijdingsdag. Voor ons werd het bijzonder toen Rudi tijdens de kerstdagen 2014 het fotoalbum van het huwelijk liet zien met een foto waarop Leo's makkers van de Binnenlandse Strijdkrachten een erehaag voor het bruidspaar vormden en een orkest onder leiding van Gerard Boedijn voor een muzikaal eerbetoon zorgde. Ook het schilderij dat zijn oom Dirk van zijn moeder in 1946 had gemaakt had Rudi meegenomen, samen met de originele tekeningen, waarvan binnenkort een selectie in ons verenigingsgebouw aan Onder de Boompjes te zien valt.

Peter Tack heeft achtergrondinformatie verzameld over de familie. Het verhaal van Elly Trap-Beek loopt voor haar en haar man Leo Trap goed af. Maar het staat ook in een zeer tragische en maar al te herkenbare joodse context. Haar naaste familie was in de oorlog ook ondergedoken, maar is grotendeels opgepakt, weggevoerd en vermoord. In de loop van

TRAP-BEEK

1945 deed Elly een poging om uitsluitel te krijgen over het lot van negen familieleden waarvan nog niets bekend was. Ze blijken alle negen te zijn omgekomen. De oudste, haar moeder, 63 jaar, de jongste haar neefje van acht. Uit een brief van haar moeder Mietje Beek-Oudkerk aan haar dochter Lea, de zus van Elly, en haar kleindochter Leni,

blijkt hoe de familie nog nauwelijks beseftte hoe de situatie in werkelijkheid was. De brief is op de website van Oud Hoorn te lezen. Er wordt gewoon gepraat over kennissen die al 'op Westerbork' zijn, alsof het een soort vakantiepark is. En over mensen die zijn 'doorgestuurd', wat onschuldig klinkt. Na drie dagen in Westerbork werd Mietje Beek al 'op transport gezet naar Auschwitz' en daar vergast. Elly's zus Lea overleefde de oorlog.¹

Na de oorlog pakten Leo en Elly zoveel als mogelijk het gewone leven weer op in hun woning aan de Drieboomlaan. Leo ging weer op voetbal en trainde junioren. Van zijn hand, en mede namens zijn verzetscollega Cor Pommerel, kennen we een verslag over hun wederwaardigheden als PTT-ers tijdens de oorlogsjaren, dat op de website van Oud Hoorn is te vinden. Het is duidelijk dat Leo dit rapport, op verzoek van de PTT-directie, met een zekere weerzin heeft opgesteld. Met name de slotzin laat niets aan duidelijkheid te raden. Het stoort beiden dat degenen die zich tijdens de oorlog afzijdig hielden of wellicht zelfs fout waren geweest, zich alweer in de organisatie hadden ingewerkt op de betere functies. Wellicht dat Leo om die reden de kans aangreep om naar Zuid-Afrika te verhuizen, toen de PTT technici aan haar zusterbedrijf uitleende. Maar 1952 vertrok de familie Trap naar Port Elizabeth, met hun twee zoons Leo-Alfred (1947) en Rudi (1950), beiden in Hoorn geboren. Aanvankelijk was dat voor twee jaar, wat met twee jaar werd verlengd. Toen voelde de familie zich zo ingeburgerd, dat men besloot te blijven. In 1959 ging de familie Trap voor vier maanden op vakantie naar Nederland. Ze logeerden onder meer een week in Hoorn, boven de Bonte Hond aan het Grote

Noord, bij de familie Op 't Land. De krant wijdde nog een groot artikel aan hun verblijf. Leo Trap overleed in 1969 in Port Elizabeth, helaas slechts 54 jaar oud. Elly Trap keerde in 1996 naar Nederland terug. Zij overleed in 2010 in Nieuw-Vennep op 94-jarige leeftijd.

Het fotoalbum van de beide huwelijken van Elly Beek en Leo Trap

Comité 40-45 Hoorn is van begin af aan bij het project betrokken. Al snel werd duidelijk dat we met de herinneringen van Elly Trap en de tekeningen van Rudi een bijzonder geheel in handen hadden, dat uiterst bruikbaar is in dit jaar waarin we herdenken dat ons land 75 jaar geleden de oorlog werd ingesleurd en we zeventig jaar bevrijding mogen vieren. Zo ontstond het idee om voor alle leerlingen van groep 8 van het basisonderwijs, gebaseerd op de tekst en de tekeningen, een stripboek te verzorgen. Comité 40-45 Hoorn kan deze uitgave gratis aan de leerlingen aanbieden

Nieuw Noord-Hollandsch Dagblad, 30 mei 1945

Wie kan inlichtingen verschaffen omtr.:
Wie kan mij inlichtingen verstrekken omtrent verblijf geld en goederen van: Mevr. Wed. M. Beek-Oudkerk, Laan 54, Den Helder, laatste adres: Van Eeghenstraat 44, Amsterdam (Z.); A. Veerman en echtgenoot J. Veerman-Beek en Leotje Veerman, Kribbestraat 45, Amsterdam (Z.), laatste adres: Reitzstraat, Amsterdam (O.), W. S. L. Beek, Gijsbrecht van Amstellaan 137, Hilversum, Emanuel Beek, Laan 54, Den Helder, Eva Oudkerk, Rijntje Oudkerk en Vrouwtje Oudkerk, allen gewoond hebbende te Den Helder. Allen naar Duitse concentratiekampen weggevoerd.
Mevr. E. TRAP-BEEK, Drieboomlaan 307, Hoorn (N.H.).
698

door bijdragen van enkele sponsors, waaronder onze vereniging. Oud Hoorn heeft een honderdtal exemplaren van dat boekje aangeschaft. Het is voor € 2,50 in het Pakhuis verkrijgbaar.

Oproep van Elly Trap-Beek om informatie over haar in de oorlog gedeporteerde familieleden

¹ Volgens Elly (dagboektekst) is haar moeder in Sobibor vermoord; volgens het Joods Historisch Monument is het Auschwitz. Zie: www.joodsmonument.nl/person/516152. Ook beide broers van Elly zijn vermoord: Willem ('Wim') in Sobibor, zie: www.joodsmonument.nl/person/457183; Emanuel ('Maan') in Auschwitz, zie: www.joodsmonument.nl/person/536880.

Vanaf medio maart is een veertigtal tekeningen van Rudi Trap in het Oost-Indisch Pakhuis te zien.

UIT HET FOTOALBUM VAN LEO EN ELLY

Leo Trap
en
Elly Beek

hebben de eer U kennis te geven
van hun voorgenomen huwelijk, waarvan de
voltrekking zal plaats hebben op Woensdag
30 Mei, des morgens 11.30 uur.

*35 uur, Drieboomlaan 307
2.3 Hotel de Beek*

TRAP-BEEK

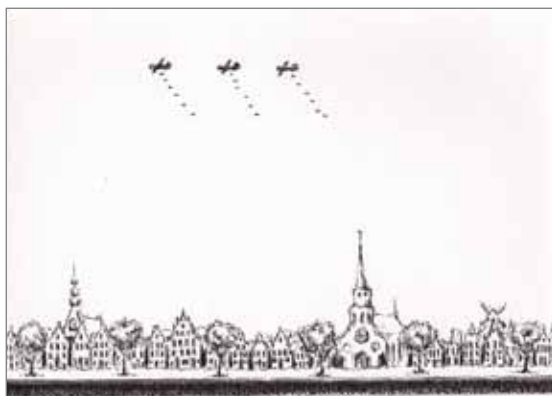

GREPEN UIT MIJN DAGBOEK

ELLY TRAP-BEEK

Het was in de nacht van 9 op 10 mei 1940. We werden gewekt door het geronk van vliegtuigen. Het was half vier. Drie grote bommenwerpers vlogen over het huis van mijn schoonouders, waar ik logeerde, en lieten bommen vallen die eigenlijk voor fort 'Oostoever' bedoeld waren, maar ze vielen in het water van het Marsdiep. Mijn schoonvader

en de hele familie vloog uit bed. Schoonpa riep: 'Er is oorlog!'. Maar wij wilden dit niet direct geloven. Wij deden de radio aan en hoorden al spoedig dat dit wel zo was. Het was een vreselijke ontsteltenis. Alle mensen waren al spoedig uit hun bed gekomen en stonden in groepjes bij elkaar. Sommigen in nachtkleding en anderen, die zich snel aangekleed hadden, maar wie de slaap nog op hun gezicht te lezen stond. Het was al daglicht geworden en het was een stille, zoete nacht die wreed verstoord werd. Naar bed durfden wij niet meer te gaan. De sirenes klonken van alle kanten in onze oren.

De volgende morgen werden alle militairen opgeroepen en was het een spannende situatie in

de stad. Iedereen zat bij iedereen en vele mensen stonden bij elkaar te praten.

©Rudi Trap. Tekeningen: Rudi Trap

De dag van 10 mei ging voorbij en wij gingen 's avonds weer rustig slapen tot wij gewekt werden door een hevig bombardement. Wij snelden onze bedden uit, kleedden ons aan met hoed op, jas en schoenen aan. De tassen met de belangrijkste spullen en papieren namen wij bij ons. De matrassen sleepten we zoveel mogelijk naar beneden en daar gingen wij maar op liggen, geheel en al gekleed, en probeerden rustig te blijven. Mijn schoonvader en

mijn zwager probeerden in een luie stoel te slapen. De bommen vlogen alle kanten heen. Verscheidene ramen sprongen kapot, maar doordat wij ze van tevoren met stroken papier beplakt hadden, bleven zij vrijwel aan elkaar hangen en kon het geen ongelukken veroorzaken. De volgende morgen gingen wij op verkenning uit. Er waren vele ramen kapot, vooral in de binnenstad, omdat de bommen bestemd waren voor de scheepswerf en fort 'Oostoever' en niet te vergeten het vliegveld 'De Kooi' dat dicht bij Den Helder ligt en het vliegveld 'De Mok' op Texel. Er werd in die dagen veel gepraat, maar weinig gewerkt.

De pinksterdagen braken aan en, ondanks alle spanning, hebben wij deze dagen gezellig en met het mooiste weer van de wereld doorgebracht. Gelukkig had de natuur geen schuld aan deze verschrikkelijke oorlog.

Mijn verloofde werkte toen al een paar jaar in Hoorn. Wij waren van plan om ongeveer 18 augustus te trouwen. Ik had van mijn schoonmoeder een paar keukenstoelen gekregen die ik zelf zou schilderen. Het was op een vrijdagmiddag en ik was op zolder daarmee bezig, toen ik opeens vanuit het dakraampje drie vliegtuigen hoorde komen die bommen wierpen op de scheepswerf. Ik was zo hevig geschrokken dat ik werkelijk de twee trappen, die ik af moest om beneden te komen, compleet afrolde. Mijn schoonmoeder en ik stonden verstijfd van schrik en zo wit als een

MIJN INDRIJEN EN BELEVENISSEN IN DE OORLOGSTIJD

dode in de gang te wachten tot alles gebeurd was. Mijn vriendin Tiny, die om de hoek woonde, was uit angst haar huis uit gelopen en wilde naar de Dijk gaan kijken maar werd al gauw door andere mensen teruggestuurd. Je mocht het huis niet verlaten tot de sirene was gegaan die het sein gaf dat het gevaar geweken was. Een op en neer gaande toon was het teken van gevaar en een aanhoudende toon was het teken dat het gevaar geweken was. Vanaf die tijd durfde ik haast niet meer op zolder te komen en als ik er zijn moest, dan was ik ook zo gauw mogelijk weer beneden. Het waren soms heel rustige dagen en dan weer minder rustige, totdat op 24 juni 1940 een groot bombardement op Den Helder neerkwam. Die avond waren mijn oudste schoonzuster Adje en ik al vroeg naar bed gegaan. Wij lagen nog maar heel kort of er kwam een hevig geronk van vliegmachines aanzetten. We schrokken zo erg dat we in ons nachtgoed naar beneden snelden en niet meer de moed hadden om onze kleren te halen. Een broer van mijn verloofde haalde ze voor ons van boven en in de gang kleedden wij ons aan, zo goed en zo kwaad het ging. Het bombardement begon om ongeveer negen uur in de avond en tegen elf uur durfden wij niet meer in huis te blijven. Adje, die verpleegster is, was inmiddels naar het ziekenhuis gegaan om te kijken of zij eventueel kon helpen. Wij zijn met ons allen hand in hand naar de loopgraven gevluht. Dat was nog een heel eind lopen.

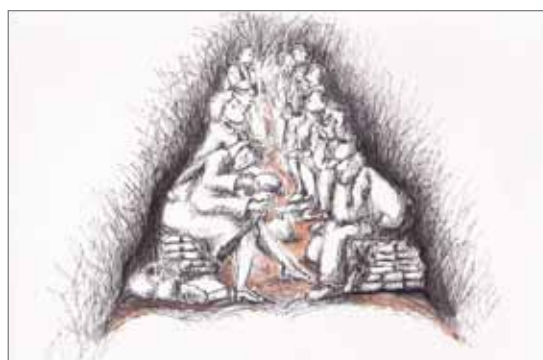
Onze burens, die een heel oud moedertje in huis hadden, vroegen of ze mee mochten. Wat wij prompt goed vonden. Ik liep aan de hand van mijn jongste zwager, Dick, want ik was zo verslagen dat ik geen been kon verzetten en meegesleurd moest worden. Ik had keelpijn van het slikken van de zenuwen. De reden dat wij gingen vluchten was dat ons huis aan de grens van de binnenstad ligt en het net leek alsof de hele binnenstad in de brand stond. Als er weer bommen vielen, gingen wij plat

tegen de muur staan; en was het weer voorbij dan sleepte Dick mij weer een eind verder mee. Het was een afgrijselijk gezicht, overal die grote branden om ons heen en al die vluchtende mensen. Op de Polderweg aangekomen begon het weer bommen te regenen. Dick schreeuwde: 'Liggen', en daar lagen wij, voorover in de brandnetels. De ene kant van mijn gezicht en mijn ene hand brandden dat het niet mooi meer was. Na de schreeuw van Dick lag zelfs het oude Anna'tje van 74 jaar, in een oogwenk.

Wij waren er verbaasd van.

Vlak bij het ziekenhuis, bij het Soembaplein, waren de loopgraven. Het was ongeveer elf uur toen wij daar aankwamen. We zochten wat stenen bij elkaar om er een stoeltje van te maken, want wij wisten natuurlijk niet hoe lang of we daar moesten blijven. Met angst en vrees, en steeds rondkijkend om die dingen die konden gebeuren, hebben wij daar tot vier uur in de morgen gezeten. Heel kort bij ons vielen de bommen waardoor vele levens te betreuren waren. Toen wij, het was al licht, weer naar huis gingen en langs het ziekenhuis kwamen, stonden daar vele met bloed besmeurde brancards

waar de gewonde en verminkte mensen op gelegen hadden. De zusters, die in de deuropening stonden te wachten op de volgende slachtoffers, zagen er

bleek en vermoeid uit. De weg naar huis terug was een zware gang. Op verscheidene plekken waren de huizen weggebombardeerd en zelf dachten wij ook: 'Hoe zal ons huis er uit zien!'. Gelukkig liep het nogal goed af. De enige schade was dat er weer verscheidene ramen kapot waren. Het was een enorme drukte op straat. De één wist nog meer te vertellen dan de ander. De ziekenauto's doorkruisten de hele stad om overal te kijken of er nog gewonden waren.

Toen we allemaal weer goed en wel thuis waren, heeft mijn schoonmoeder het ontbijt klaargemaakt, met een heerlijk kopje thee, waar we allemaal van opknapten. Ik had zelf geen moed meer om in Den Helder te blijven en ben mijn koffers gaan pakken

om met de eerstvolgende trein naar mijn verloofde in Hoorn te vertrekken. Bij de trein aangekomen, die 's morgens om zeven uur zou vertrekken, stonden daar honderden vluchtelingen te wachten

om ook een andere standplaats te zoeken. Velen liepen in pyjama of nachtjapon. Sommigen hadden nog tijd gehad om er mantel of jas overheen aan te trekken. Hoe ellendig en vermoeid ik mij ook voelde, toch had ik vreselijk met deze mensen te doen. Velen waren niet meer bij hun huis geweest en waren gevlucht, huis en inboedel achterlatend. Eindelijk vertrok, wel wat later dan zeven uur, een stampvolle trein met vermoeide, rillende en bevende mensen. De reis was erg onplezierig. Iedereen had het over de afgelopen nacht. Een opgewekt verhaal, waar men juist behoefte aan

had, werd er niet verteld. De één had nog naardere dingen beleefd dan de ander. Vele mensen stapten bij tussenstationnetjes uit om te proberen een rustig onderdak te vinden, bij boeren of particuliere gezinnen. Zelf ging ik naar Hoorn, zoals reeds gezegd.

In Hoorn aangekomen, ben ik eerst gaan kijken of Leo op het kantoor was, tegenover het station. Helaas was hij daar niet. Ik heb natuurlijk alles op kantoor verteld, wat er die nacht gebeurd was. Ze zagen wel aan mij dat het geen sprookje was, want ik zag er uit als een geest, van vermoeidheid. Ik ben niet gewend om de nacht in loopgraven door te brengen en ik zal er ook nooit aan wennen. Toen ik alles verteld had, heb ik een fiets te leen gekregen en een collega van Leo is met mij meegereden om hem te zoeken. In Abbekerk kwamen wij hem tegen. Hij keek erg vreemd, maar is direct mee teruggegaan. Ik kon wel bij vrienden logeren. Eerst heb ik een heerlijk bad genomen. Ik viel bijna in het bad in slaap. Met veel moeite moest ik mijn ogen open houden.

Een paar uur was voorbij gegaan en toen kwam opeens familie aanzetten van de mevrouw waar ik in huis was. Zij woonden ook in Den Helder en waren ook gevlucht, met een latere trein. Dat was voor mij een streep door de rekening, want nu kon er niet blijven logeren. Wij naar de hospita van Leo, mevrouw Stam, en die vond direct goed, dat ik daar logeerde. Ik ging vroeg naar bed, maar had zo'n vreselijke angst van de vliegtuigen die overvlogen dat ik die nacht toch maar weinig geslapen heb.

De volgende dag zijn wij direct gaan zoeken naar een eigen huis. Mijn aanstaande schoonfamilie kwam ook naar Hoorn toe, want wij konden tijdelijk het hele huis van mevrouw Stam krijgen, voor een paar weken. Zij ging namelijk naar Terschelling waar haar man onder dienst lag. Wij vonden al gauw een huis en besloten toen om eerder, op 18 juli, te trouwen en dan maar in Hoorn, want naar Den Helder durfde ik niet meer terug. Zo spoedig mogelijk gingen wij in ondertrouw. De meubels, die wij eerder al gekocht hadden, toen de mobilisatie aanbrak, lieten wij komen en mijn aanstaande schoonouders en ik woonden tien dagen voor ons huwelijk al in ons huis. Leo bleef nog zo lang in zijn kosthuis. Mevrouw Stam was inmiddels weer teruggekomen.

De trouwdag brak aan. Mijn ideaal, als jong meisje, om eens te trouwen in een witte japon met sluier, werd niet verwezenlijkt. De lap zijde had ik al gekocht, maar doordat ik in een plaatsje trouwde waar praktisch niemand mij kende en mijn gevoelens er ook niet naar stonden, trouwde ik niet in het wit. Een lap tulen wollen kant, die ik had gekocht voor mijn ondertrouwjapon, heb ik gebruikt en zo trouwde ik in het zwart. De toestand was er ook niet naar om een bruidsboekje te

dragen. Mijn zwager, die een bloemenwinkel heeft, zorgde voor een beeldige corsage van orchideeën. Daar ik in Den Helder voor mijzelf werkte, waren er vele klanten die gezegd hadden dat zij naar onze trouwerij zouden komen. Nu waren de meesten ervan gevluht en niemand wist wanneer en waar wij trouwden. Daardoor waren mijn moeder en mijn schoonfamilie de enigen die erbij aanwezig waren. Wij trouwden 's morgens om negen uur. Bij het stadhuis aangekomen, waren ervoor allemaal zandzakken opgestapeld, als bescherming tegen eventuele luchtaanvallen. Het huwelijk was gauw voltrokken. De dag was spoedig om. Eerst een uitgebreide koffietafel, daarna kwamen de baas van Leo en enkele collega's ons feliciteren en later nog een diner.

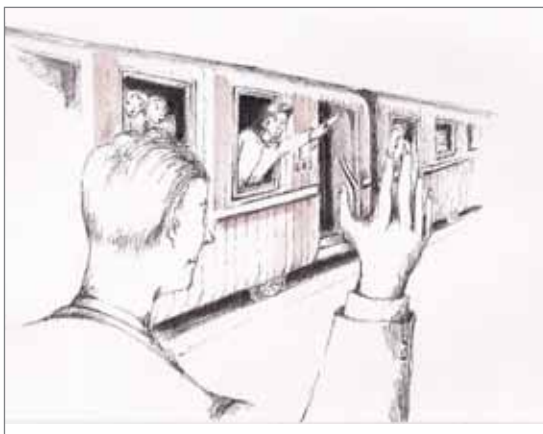

Om vijf uur zijn wij met de trein naar Amersfoort vertrokken, waarmede onze zesdaagse huwelijksreis begon. Toen onze reis voorbij was, hadden wij graag in ons eigen huis willen trekken, zoals ieder pas getrouwd paartje gezellig vindt, helemaal alleen. Maar wij konden mijn schoonouders toch niet wegsturen. Die waren ook veel te blij dat zij uit Den Helder weg waren en wat geruster konden ademen. Drie maanden hebben zij ongeveer bij ons gewoond. Toen bleek de toestand in Den Helder weer wat rustiger en zijn zij weer naar hun eigen huis vertrokken. Mijn schoonvader, die geboren en getogen was in Den Helder, was het meest verheugd weer naar zijn stad en zijn bekenden terug te gaan. Veel schokkende gebeurtenissen deden zich verder niet voor in het eerste oorlogsjaar. In die tijd hadden wij het heerlijk. In 1941 begonnen geruchten de ronde te doen dat, uit gemengde huwelijken de man naar een kamp moest om te werken. Overal ging ik informeren wat daarvan waar was. De één wist het nog beter dan de ander. Ik dacht, daar komt niets van terecht. Ik zag Leo al in een kamp en ik kon als Joodse ook de kost niet gaan verdienen. Ik wilde niet dat Leo als niet-Jood het slachtoffer werd van mijn geloof. Ik stelde voor om te scheiden. Daar wilde hij eerst niets van weten, maar later zei hij: 'Als jij denkt dat het beter is, dan moet het maar. Hij kon dan zijn normale werk blijven doen en de verdiensten gingen gewoon door.

De volgende dag ging ik naar mijn neef, die advocaat is, en overlegde met hem. Ook volgens hem was dit de beste oplossing en ik besloot alles in orde te maken voor de echtscheiding. In maart 1942 zijn wij gescheiden. We hadden alle medewerking

van het gerechtshof in Alkmaar en waren binnen vierentwintig uur gescheiden, een record, dat nog nooit in Nederland gehaald was. Direct daarna ben

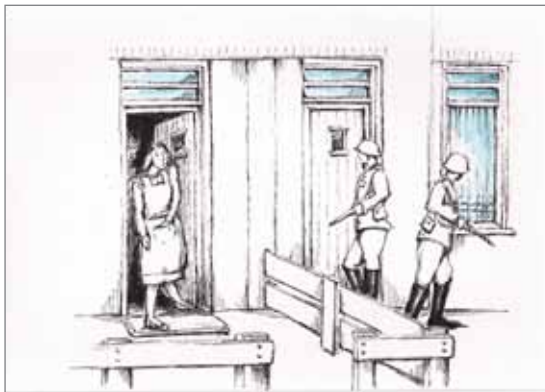
ik naar familie gegaan in Amsterdam. Ik was er slechts één dag en toen verlangde ik alweer terug. Ik vond het zo angstig om daar boven op een zolderkamertje te moeten slapen! Steeds had ik nog de schrik van de bombardementen in mijn benen. De volgende dag was ik dan ook al weer terug. Ik zat juist bij mijn burens toen de Sicherheitspolizei kwam om onze meubels weg te halen. De buurvrouw stond ze te woord en vertelde dat we gescheiden waren. Mijn man was naar zijn

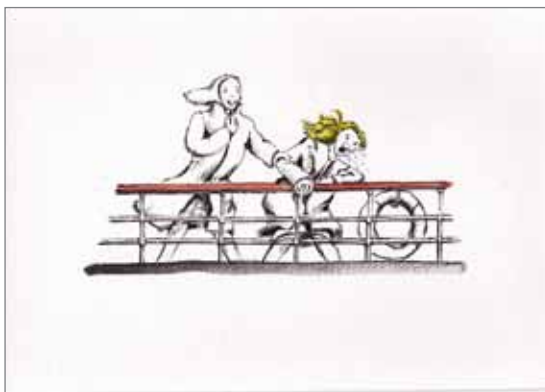
werk en ik was met onbekende bestemming naar Amsterdam vertrokken. Zij vroegen wat de reden was van onze echtscheiding. Ze vertelde gelukkig, dat ons huwelijk niet goed was en ik de eiseres was. Hadden zij geweten dat het was om het geloof, dan hadden zij zeker het huis leeggehaald en Leo meegenomen.

Veel bijzonders stond er trouwens niet meer in huis. Wij wisten al lang dat er huizen leeggeplunderd werden en daarom bewaarden onze vrienden en kennissen al onze inboedel en gaven er oude rommel voor in de plaats. Nu hingen er verschoten vitrage gordijnen, waar de voering één en al rafel van was. Er stonden geleende caféstoelen, een oude, kapotte tafel, een oud potkachtje en een bed waar wij doorheen zakten. Ik had door het voorval met

de Sicherheitspolizei zo'n angst gekregen, dat ik niet langer meer in ons huis durfde te blijven.

Mijn vriendin Jet schreef aan haar schoonvader in Friesland of ik daar mocht komen en dat was goed. Enige dagen later, Jet ging met mij mee, vertrokken wij naar Friesland. Van Hoorn tot Enkhuizen per trein. Van Enkhuizen af met de

boot naar Sneek. Het was vreselijk slecht weer. Jet werd zeeziek en moest overgeven. Ze ging aan de verkeerde kant van de boot staan en alles wat eruit kwam, kreeg zij pardoes in het gezicht terug. Wat moesten wij, ondanks alles, lachen. Dat bootreisje duurde ongeveer anderhalf uur. Van Sneek ging de trein over Leeuwarden naar Bergum, waar ik zou logeren. Het waren vreselijk aardige mensen. Vader,

zoon en dochter. Met Puck, de dochter, kon ik al spoedig heel goed overweg. We deden samen het werk en zorgden samen voor het eten. 'Heit', zo noemt men vader in het Fries, was reuze geestig en zat vol met malligheden. De burens wisten niet beter of ik was daar voor mijn gezondheid, want ik was zogenaamd ziek uit Indië gekomen. Nu moest ik een beetje verandering van lucht hebben. Zo af en toe kwam Leo mij bezoeken. Heit was zeer op hem gesteld. In de middaguren leerde Puck mij Fries spreken en lezen. Ik vond dat erg leuk. Ook gingen wij samen weleens op de fiets naar de twee tantes van Puck, die in een ander dorpje woonden. Heit stond 's avonds al uit te kijken of wij er nog niet

aan kwamen fietsen. Hij was dan weer erg blij ons te zien, alsof ook ik zijn eigen kind was.

Het was een dure tijd voor ons. Eerst die echtscheiding, die zoveel geld had gekost en toen het kostgeld voor mij in Friesland, Leo die in Hoorn in de kost was en het huis dat hij nog steeds aanhield om te slapen en voor als wij weer bij elkaar konden zijn.

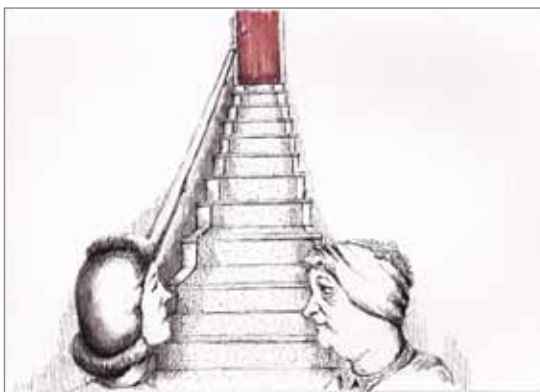
Puck en ik gingen eens een keer naar Leeuwarden,

zij had daar familie wonen. Uit het station gekomen, zagen wij daar een man met een ster op lopen. Zoiets had ik nog niet gezien. Ik kon wel door de grond zakken, zo erg vond ik het. Mijn dag was bedorven, steeds zag ik deze man voor mij. Ik voelde mij pas behaaglijker, toen ik weer rustig 's avonds op bed lag.

In de maand mei trouwde een broer van mijn man, Piet. Ik kon er helaas niet heen, Leo was er wel. Later werden mij de fotootjes gestuurd, die ik nog steeds bewaard heb.

De toestand werd steeds kritieker en Heit durfde het niet langer meer aan. Ik heb toen besloten om na het huwelijk van Puck te vertrekken. Puck vond het zo leuk als ik daar nog bij was. Alles heb ik voor die dag verzorgd en dat houd ik nog steeds in mijn herinnering. Drie maanden heb ik bij ze doorgebracht. Toen de trouwerij achter de rug was, ben ik plannen gaan maken voor de reis terug. Ik zag er wel wat tegen op, maar het was toch beter om te gaan. Mijn Friese vrienden brachten mij naar de trein. Het was een hartelijk afscheid, met in mijn hart de vraag 'Is dit voor altijd of zien wij elkaar nog eens terug?' Snikkend in de trein vertrok ik van het kleine stationnetje Bergum. In Leeuwarden stapte ik over in een andere trein die naar Stavoren ging en daar moest ik overstappen op de boot naar Enkhuizen. Het was mooi weer en er waren veel passagiers aan boord. Daar ik bang was om (als joods) herkend te worden, ging ik zoveel mogelijk in een hoekje zitten lezen, met de kraag van mijn jas hoog, alsof ik het koud had. Op het moment dat ik dit schrijf, herinneren ik me dat ik dacht:

reumatiek, was de enige die wist, dat ik thuis was. Elke dag kwam zij even bij mij om het huis een beetje schoon te houden en het bed op te maken. Leo ging nog steeds naar haar toe om te eten. Voor mij deed hij het eten in een pannetje en dat werd door een luikje vanuit hun schuur in onze schuur gezet, want de schuren waren aan elkaar gebouwd, en dan bracht Leo het voor mij boven. Zo af en toe was het niet uit te houden, om altijd tussen die vier muren te zitten. Als het aardedonker was en de maan niet scheen, trok ik een herenkostuum aan, van één van de buurjongens, en zette een deukhoed op en dan liep ik met één van hen even de straat op

'Wat heb ik misdreven, waarom moet ik mij schuil houden?'

Eindelijk kwam de boot in de haven van Enkhuizen aan. Leo stond met mijn fiets bij de ingang van het hek, een beetje verscholen, op mij te wachten. Het was heerlijk om elkaar weer te zien, maar wat stond ons te wachten in de toekomst? Niemand kon dat zeggen. Langs omwegen fietsten wij naar ons huis in Hoorn. Onderweg hebben wij veel gerust, want ik kon ons huis niet binnengaan bij daglicht, want dan zouden burenen mij zien. Het idee weer in mijn eigen huis te zijn, was verrukkelijk. Onze eigen meubels stonden er weer en het zag er gezellig uit. Maar nu kwam de moeilijkheid. Ik was gedwongen om permanent boven op een klein kamertje te blijven om niet gezien of gehoord te worden.

Mijn buurvrouw, die we altijd moeder Bertha noemden, waar Leo in de kost was geweest, en die zelf met een stok liep omdat zij stijf was van de

en neer om een beetje frisse lucht te krijgen. Ik was dan weer voor weken opgeknaapt.

De vitragegordijnen had ik door het hele huis heen dubbel gemaakt, dat het niet zo doorscheen. Ik kon nu en dan tussen de twee ramen van mijn bovenkamertje in gaan staan om van opzij op de straat neer te kijken. Ik lag veel, lui met mijn benen over de leuning van de stoel, te lezen en verslond het ene boek na het andere. Ook had ik wel dagen dat ik te lusteloos was om op te staan en maar op bed bleef liggen, niet te weten wat te doen. Zo gingen er maanden voorbij.

Op een zekere dag kregen mijn schoonouders bericht, dat ze Den Helder uit moesten omdat gepensioneerde mensen niet in vijandelijk gebied mochten wonen. Zij kregen als standplaats Friesland aangewezen. Dit vonden ze helemaal niet leuk, want dan konden hun kinderen moeilijk bij hen komen. De treinen reden slecht en de afstand

was ver. Mijn man vond het beter om ze bij ons in huis te nemen, dan waren zij en wij geholpen en de buurvrouw behoefde niet meer voor eten te zorgen. Nog voordat mijn schoonouders bij ons kwamen, kreeg ik bericht van mijn zuster Jo, dat de Duitsers bij mijn moeder – in Amsterdam – aan de deur waren geweest om haar weg te halen, maar zij was op dat moment niet thuis. Een neef van mij, die arts is, had er toen direct voor gezorgd dat zij met een geïmproviseerde kwaal in het ziekenhuis kwam te liggen. Ondanks dat ik geen ster had, heb ik de stoute schoenen aangetrokken en ben met de trein, op een 2^e klas kaartje, naar Amsterdam gegaan om

haar te bezoeken. In het ziekenhuis werd ik een beetje vreemd aangekeken, daar ik zonder ster liep en niemand een joods ziekenhuis binnenkwam zonder ster. Mijn moeder keek reuze op, toen ik plotseling voor haar stond. Zij was erg nerveus. Die dame die naast haar lag, vroeg wie ik was en moeder vertelde maar, dat ik een schoondochter was, maar niet van joodse ouders. Zij leek het niet erg te willen geloven, want ik lijk als twee druppels water op mijn moeder. Even voordat het bezoeken afliep, ben ik weggegaan, maar ik durfde het ziekenhuis haast niet uit, omdat ik bang was dat er iemand mij zag zonder ster. Toen mijn

moeder twee weken in het ziekenhuis had gelegen moest zij plaats maken voor een werkelijke zieke. Op 22 Januari 1943 is zij 's nachts thuis van het bed gelicht en voorgoed weggevoerd. Eerst werd zij naar de stadsschouwzaal gebracht. Leo heeft

nog geprobeerd met haar in contact te komen, maar werd niet toegelaten. Daarvandaan is ze naar Westerbork overgebracht. Wij hebben haar toen nog pakjes gestuurd, maar kregen nooit bericht daarop. Na de oorlog vernamen we, dat zij daar maar drie dagen is geweest en toen doorgezonden was naar Sobibor, waar zij is vergast. Van haar zelf hebben wij nooit meer iets gehoord. Een jaar na de

oorlog kregen wij het officiële overlijdensbericht via het Rode Kruis.

Het was in de tijd, dat de treinen nog reden. Mijn kapper, die ik altijd in Den Helder had, was zo goed om mijn haar eenmaal per maand te komen bleken. Dit deed ik om anders – niet-joods dus – te lijken. Ik kwam maar ongeveer een keer per maand, als het donker was, op straat, gelijk een hondje dat uitgelaten werd, want zo voelde ik mij. Zelfs dan

had ik behoefte aan het geruststellende idee dat men mij niet zou herkennen.

Ik droeg ook een bril met een groen montuur. Deze was door een arts, een vriend van ons, aangemeten. Op een regenachtige dag ben ik 's morgens de deur uitgegaan, verscholen onder een paraplu, om pasfoto's te laten maken. Langs omwegen ben ik naar een fotograaf gegaan, die mij geheel onbekend was en omgekeerd. De foto's met blonde haar en bril op had ik nodig voor mijn vervalste persoonsbewijs. Dat blonde haar met bril stond mij zeer artistiek, maar de foto's waren afschuwelijk lelijk. Het originele persoonsbewijs had ik gekregen van een kennisje. Zij had bij de politie opgegeven

dat zij het hare verloren was, vermoedelijk doordat haar zontje in de kinderwagen met haar tasje had gespeeld en het er toen had uitgegooid. Leo had mijn foto over haar foto heen geschoven en toen het stempel bijgewerkt. Het persoonsbewijs stond op de naam van 'Oetje van Oostrum'. Diegenen die dat wisten, spraken mij ook met deze naam aan. Het klonk eerst vreemd, maar daar wende men gauw aan.

Voordat mijn schoonouders officieel Den Helder moesten verlaten, zijn Leo en ik nog een paar maal bij hen geweest. Dan reisden wij bij avond en gingen ieder afzonderlijk naar het station. Ik kocht zelf mijn kaartje. Leo reisde 3^e klas, maar omdat het daar veel drukker en dus gevaarlijker was reisde ik 2^e klas. Het reizen was voor mij een hachelijke onderneming omdat het weleens gebeurde dat ik een bekende in de trein zag zitten. Ik probeerde zoveel mogelijk bij het raam te zitten, dan kon ik met afgewend gezicht naar buiten kijken. Daar was trouwens, doordat het donker was en alles verduisterd, niet veel te zien.

Tot twee maal toe is het mij gebeurd dat er op het station Den Helder persoonsbewijscontrole was.

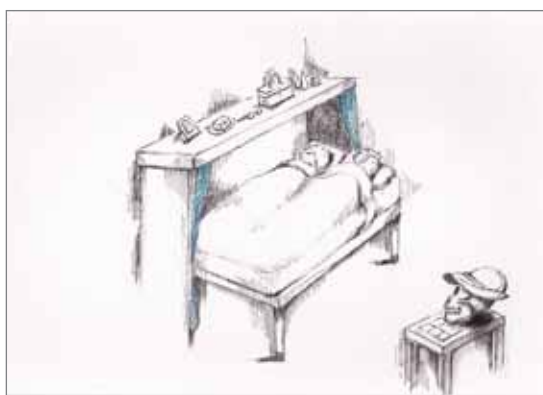

'O', dacht ik, 'daar ga ik'. Maar door een wonder werd ik doorgelaten. Leo die mij op een afstand volgde, hield mij goed in het oog. Op weg naar het huis van mijn schoonouders bleef hij steeds een stukje achter mij lopen. Ik was daar dus het eerst aangekomen. Mijn zwager deed open, maar zag niet wie ik was. Hij had dat blonde haar en die bril nog niet gezien. Hij stelde zich voor en

ik stapte de gang in, maar zei niet wie ik was. Toen ik de huiskamerdeur open deed, zat de hele familie om de tafel heen aan het avondeten. Op het moment dat ik binnenkwam herkende niemand mij, tot opeens mijn schoonvader het zag aan mijn oogopslag en mijn naam riep. Het was een bewogen ogenblik. Leo kwam even later binnen. De volgende dag kwam Ben, mijn oudste zwager, ook thuis. Kees, die mij de vorige dag opengedaan had zei: 'Ik zal je voorstellen als mijn verloofde en zeggen dat je Française bent, dan hoef je niet te praten'. Ik werd dus aan mijn oudste zwager voorgesteld met een Franse naam. Hij ging aan tafel zitten en ik nam een stoel bij de haard. Er werd geen woord gesproken, maar hij zat mij steeds maar aan te kijken. Het kostte mij veel moeite om mijn gezicht in de plooi te houden, vooral omdat ik merkte dat hij mij aldoor aankeek. Dit duurde wel een half uur en toen zag hij dat ik het was. We hebben er vreselijk om gelachen, ondanks de reden waarom ik vermomd was. Om ongeveer een uur kwamen mijn schoonzusjes thuis, die naar een concert in Den Haag waren geweest. Ik werd weer voorgesteld. Adje herkende mij niet, maar mijn jongste schoonzusje, Tineke, keek mij eens goed aan en met open mond, heel langzaam haar koffertje op de grond zettende, riep ze mijn naam en half lachend en huilend omhelsden wij elkaar. Zij zijn daar een paar dagen gebleven. Ik kon daar ook niet naar buiten, maar zat verscholen in een hoekje bij de haard, zodat de mensen mij van buitenaf niet zouden zien. Ik was er werkelijk van opgeknapt om even in een andere omgeving te kunnen zijn.

Later, toen één van mijn zwagers ging trouwen met mijn vriendin Tiny, ben ik er weer geweest. Tiny en ik sliepen met z'n tweeën in een opklapbed. Mijn jongste zwager, Dick, was een schilderij aan het maken met een doodskop erop. Die kop had hij bij ons in de slaapkamer op een tafeltje gezet. Tiny zette daar haar hoedje op. Midden in de nacht

werden wij gewekt door een bombardement. Wij vlogen ons bed uit en schrokken nog meer bij het plotselinge zien van die doodskop met hoed op. Tiny holde naar beneden toe en wilde in haar

nachtkleding, met een nachtnetje over haar krullen, de straat op rennen. Mijn schoonvader kwam razend aangesneld en hield haar binnenshuis. Toen het bombardement was afgelopen, zijn wij weer naar bed gegaan, maar konden onmogelijk meer slapen. Wij lagen te rillen van angst in bed. De volgende morgen had de trouwpartij plaats. Zelf kon ik niet mee naar het stadhuis, maar hielp thuis een beetje mee om de tafels klaar te maken, zodat het gezellig was als de familie weer terugkwam. Tegen de vreemde mensen die kwamen en niet wisten dat ik ondergedoken was, zei ik maar, dat ik een dagje was overgekomen uit Amsterdam om de trouwdag van mijn vriendin mee te maken. Iedereen wist niet beter of ik woonde in Amsterdam en Leo in Hoorn. Na afloop is het bruidspaar met ons meegegaan naar Hoorn, waar wij met ons vieren de kerstdagen gevierd hebben, voor zover het nog gezellig te maken was. Na een week vertrokken Tiny en haar man naar Den Haag, waar zij kamers gehuurd hadden.

Nog eenmaal zijn wij terug geweest om mijn schoonouders te helpen met het meubilair inpakken, voordat zij Den Helder moesten verlaten. Toen zij na een paar dagen met de verhuiswagen in Hoorn aankwamen, konden vele meubels niet bij ons ondergebracht worden. De overburen boden hun zolder aan om daar een heleboel te bergen en kennissen van ons hadden ook een gedeelte van de zolder vrijgemaakt, om daar nog het één en ander te plaatsen. Het fornuis van mijn schoonouders hadden wij in de huiskamer laten zetten. Daar werd op gekookt en het gaf nog lekkere warmte. Het was

oorlog en wij konden er geen rekening houden, of het zonde was van de meubels of niet.

Zelf kwam ik zeer weinig naar beneden. Dit kon ik niet omdat de toestand te kritiek was met het risico van onverwachte bezoekers. Zo zat ik zomer en winter boven op mijn kamer. Verwarming was er niet en al lag de sneeuw meters hoog, ik zat in de kou met een gewatteerde ochtendjas aan, wollen sokken en wollen pantoffels, en evengoed nog blauwe benen van de kou. Een kruik maken, daar was geen beginnen aan, die was veel te snel afgekoeld, dus moest ik maar rustig afwachten

tot het zonnetje weer eens mijn kamer in kwam schijnen.

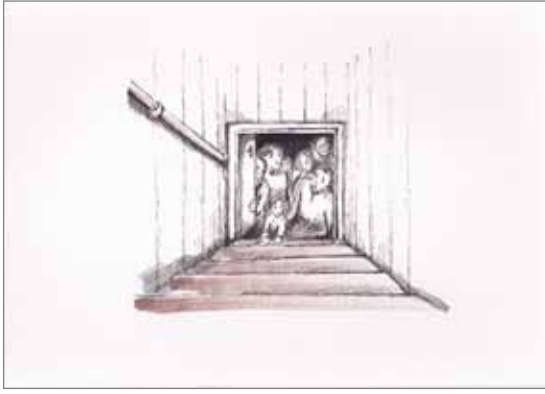
Het was wel een oplossing om mijn schoonouders in huis te hebben. Leo kon weer thuis eten en alles was normaler. Mijn schoonmoeder verzorgde verder de hele huishouding. Mijn schoonzusters en zwagers kwamen zo af en toe logeren. Voor mij was dit weleens pijnlijk, omdat er van mijn eigen familie niemand kon komen. Op een dag, toen ik het niet langer uit kon houden, ben ik op de trein gestapt en naar Haarlem gereisd om

mijn oudste broer Wim en zijn vrouw Jo, die daar ondergedoken zaten, en mijn jongste zusje Lea te bezoeken. Zij slaakten een noodkreet van schrik, hoe of ik de moed had met geverfde haren en die bril op, naar Haarlem te komen. Overal op de perrons was het immers onveilig, want alles werd bewaakt door de Duitsers. Het was voor mij een dag om nooit meer te vergeten. Het was de laatste maal, dat ik mijn broer gezien heb. Hij is een paar maanden later op het station in Amersfoort gepakt. Hij was op weg naar een boerderij, waar hij een baan kon krijgen. Helaas is hij in het vernietigingskamp Sobibor terechtgekomen. Vanuit het politiebureau Amersfoort, ontving ik nog een briefkaart van hem waarop stond: 'Probeer mij te helpen en te bewijzen, dat ik een onecht kind ben'. Helaas kon ik dit niet voor elkaar krijgen en Leo zag er ook geen kans toe hierin te helpen.

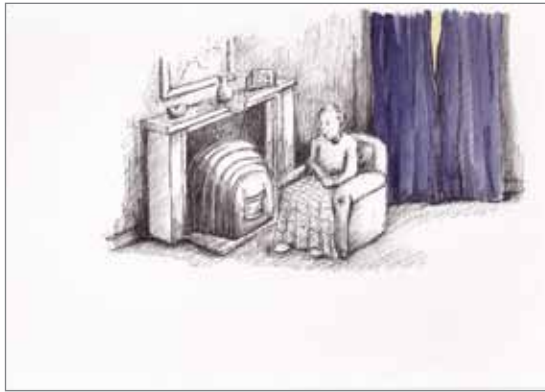
In februari 1943 kwam mijn jongste broer Maan afscheid van ons nemen. Alle Joden moesten per 1 maart in Amsterdam wonen. Hij zei: 'Misschien zien wij elkaar wel nooit meer'. Als afscheidsgeschenk gaf hij mij geld, waarvoor ik een ring gekocht heb. Ongeveer een jaar later is hij op het station Alkmaar gepakt en naar het kamp in Amersfoort gebracht. Niets meer hebben wij van hem vernomen.

Mijn oudste zuster Jo, wier man ook al op het station in Alkmaar gepakt was, wilde niet onderduiken met haar zoontje. Leo ging veel naar haar toe, maar zij was er niet toe te bewegen. Tot op zekere dag, de toestand werd te kritiek, Leo weer naar haar is gegaan en haar toen heeft geholpen met het opbergen van de meubels, die later gestolen bleken te zijn. Hij ging met hen mee in de trein en bracht

ze naar een onderduikadres in Hilversum. Hij is nog vele malen bij haar geweest. Zij gaf wel eens eigengebakken koekjes mee en ik deed dit dan ook weer terug. Voor mijn neefje gaf ik af en toe een puzzel mee, dan had hij iets te doen. Hij was acht jaar oud. Er waren veertien onderduikers in dat huis. In april 1944, is door verraad het huis omsingeld en zijn alle mensen weggehaald. Voordat Jo onderdook had zij nog een foto van haar en de kleine Leo'tje laten maken, als herinnering als wij elkaar niet meer zouden weerzien. Ook van hen hebben wij nooit meer iets gehoord.

Lea, mijn jongste zus, zat al die jaren alleen met haar dochtertje, want haar man, Leendert, was hoofdmachinist bij de koopvaardij en uitgevaren, vlak voor de oorlog uitbrak. Haar NSB-buren bedreigden haar steeds zodat zij genoodzaakt was om haar huisraad op te laten slaan en zelf onder te duiken. Haar dochtertje Leni ging naar vrienden in Haarlem en zelf had zij een adres in Ugchelen. Zij

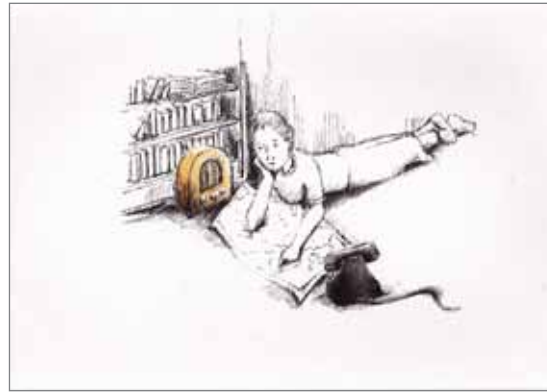

zijn beiden goed door de oorlog gekomen en haar man kwam een half jaar na de oorlog weer veilig bij zijn gezin thuis.

Einde 1943, mijn schoonouders waren naar familie in Arnhem te logeren, moest Leo gedurende drie maanden voor studie naar Den Haag. Ik was toen helemaal alleen in huis. Mijn buurvrouw verzorgde weer het eten en haar zoon haalde kolen voor mij en verzorgde de kachel. Zes weken lang zat ik beneden bij de kachel, met alle overgordijnen dicht, alleen een spleet van boven, dat er toch nog een beetje licht door kwam. De dagen kropen voorbij. Alle dagen waren hetzelfde en ik wist

van ellende niet wat te doen. Het boeken lezen was ik zo langzamerhand ook zat geworden. Ik zat weleens te handwerken, maar daar was de aardigheid ook van af. Slapen deed ik slecht, ik had een vreselijke angst dat er iets zou gebeuren en nog meer angst voor vliegtuigen. De burens aan die ene kant – die aan de andere kant wisten niet dat ik thuis was – bewaakten het huis. Werd er bij mij aan de deur gebeld, dan gingen zij vragen wat er was en zeiden dat er niemand thuis was. Een vriendin die dicht bij ons woonde, kwam mij wel eens ophalen, als het aardedonker was. Ik nam dan mijn boterham mee, wat niet zoveel was vanwege de rantsoenering, en at die tegelijk met hen op, dat was nog een beetje gezellig. 's Avonds om tien uur brachten zij mij dan weer terug om er zeker van te zijn dat ik veilig thuisgekomen was. Na zes weken kwamen mijn schoonouders weer terug, ging ik weer naar mijn zolderkamer verhuizen en konden de overgordijnen beneden weer open.

Een keer had ik een flinke longontsteking opgelopen. Met hoge koorts moest ik naar bed. Leo belde een vertrouwde arts en die kwam heel spoedig. Hij behandelde mij gratis en verzorgde tevens de medicijnen. Met twee weken kon ik weer mijn bed uit. Het ziek zijn was geen kwelling voor mij, het gaf wat afleiding in het eentonige leven. Ik was weer gauw aangesterkt. Leo kwam veel door zijn werk bij boeren en die gaven nogal eens een kist fruit en broodbonnen aan hem mee. Zij zeiden dan: 'Geef dit maar aan je vrouw als je haar in Amsterdam gaat bezoeken'. Het was fantastisch

mooi fruit, bijvoorbeeld perziken zo groot als kinderhoofdjes.

Onze radio moesten we inleveren, maar die hadden we verstopt. Zogenaamd was die verkocht. Dat konden wij bewijzen, omdat wij een kwitantie hadden gekregen, waarvoor we een heel oud, kapot toestel hadden ingeleverd. Toen de oorlogstoestand steeds kritieker werd, hebben wij het verstopte toestel weer in huis genomen en zo verborgen, dat ik toch nog, ongeveer zes keer per dag, naar de nieuwsberichten en 'Radio Oranje' kon luisteren. Soms gaf mij dat moed en somtijds was ik er onverschillig over. De radio speelde zo zacht, dat

ik er met mijn oor voor ging liggen, bang dat de burens of eventuele mensen die langs ons huis liepen, het zouden horen. Ik was in het bezit van een wereldkaart en tekende daarop aan, hoe de toestand zich ontwikkelde. Ik kon Leo dan ook eens een nieuwtje vertellen, ofschoon hij met de meeste nieuwtjes thuiskwam.

Waren er razzia's op straat of inleveren van dekens of andere belangrijke dingen, dan telefoneerde hij mij, dat ik op mijn hoede moest wezen. Hij had ervoor gezorgd dat ik op mijn kamer telefoon had. Wanneer die overging, nam ik de telefoon van de haak, en noemde ik de naam van mijn schoonzusje. Leo, die één van de bouwers van de ondergrondse telefoonpost was, belde mij weleens op, daar hij zelf ook veel als telefonist dienst deed, om mee te luisteren. Ik mocht dan geen geluid maken, omdat men mij dan door de nevenaansluiting kon horen. Men hoorde dan de extra berichten, wat er plaats zou vinden, zoals eventuele droppings die 's nachts gedaan zouden worden. Zelf wist ik niet waar dit alles vandaan kwam. Hij had mij nooit verteld dat hij ondergronds werk deed en van een telefoonpost wist ik helemaal niets. Ik had er ook, doordat ik van de buitenwereld geheel afgesloten was, geen besef van. Pas ongeveer een half jaar

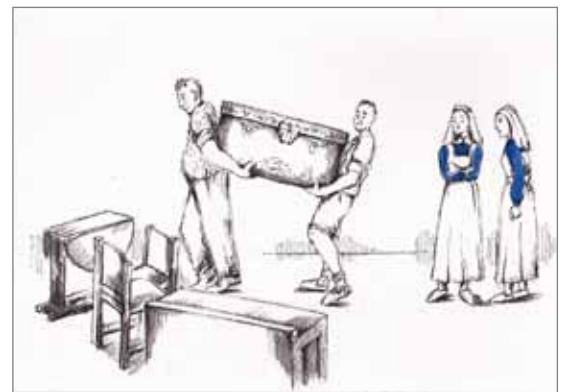

voor het einde van de oorlog, heeft hij het mij verteld. Hij zei: 'Als ik niet meer terugkom, dan ben ik gevallen voor het vaderland'. Vanaf dat moment kon ik geen rust meer vinden in huis. In die tijd werden veel jonge mannen en jongens op straat opgepakt en naar Duitsland getransporteerd of als represaillemaatregel doodgeschoten. Als hij de deur uitging, vroeg ik altijd: 'Hoe laat ben je thuis?'. Was hij vijf minuten later dan hij gezegd had, dan wist ik niet meer waar ik het zoeken moest van angst. Mijn overbuurman die een goede vriend van ons was en ook zelf in zijn eigen huis zat ondergedoken, kwam weleens een dagje bij ons en dan zaten we samen te kaartspelen of damspelen. Dat gaf mij weer wat afleiding en voor hem was het ook wat anders. Hij stak dan een pijp op, van eigen geteelde tabaksbladeren, wat een gezellige, huiselijke sfeer gaf. Hij ging met de buurjongen en mij 's avonds in het donker, weleens even mee om

gelucht te worden. Hij klopte dan het door de radio bekende 'V'-teken op het raam . . . en dan wisten wij wie het was. Het ondergedoken zijn hield hij op een bepaald moment niet langer uit. Hij ondernam het waagstuk om over te steken naar Engeland, wat hem ook gelukt is. Ver na de oorlog zagen wij hem weer terug.

Toen in de ziekenhuizen de toestand ook kritieker werd, kregen wij bericht van een vriendin van mijn zuster, die als verpleegster in een Joods ziekenhuis in Amsterdam werkte. Zij vroeg of Leo haar zou kunnen helpen haar meubels uit het ziekenhuis te halen. Leo, die altijd bereid is iedereen te helpen, overwoog dit. Hij ging naar een verhuizer toe en vertelde zijn plannen. Deze man was direct bereid om te helpen. Wij besloten om die meubels zelf in bewaring te nemen. Op een zekere dag werd de grote stap ondernomen. Bij het ziekenhuis aangekomen, wilde de geneesheer-directeur geen toestemming geven om de meubels weg te halen. Na deze vergeefse poging keerden zij weer terug. Een week later probeerden zij het weer, maar gingen nu zonder toestemming het ziekenhuis binnen en haalden de meubels gewoon weg, tot grote verbazing van de andere verpleegsters, die

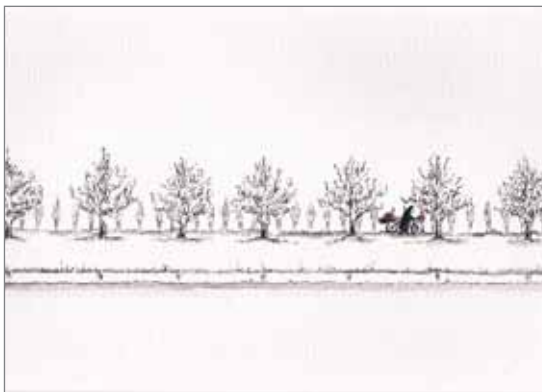

niet begrepen wat er aan de hand was. De kar, waar de meubels op geladen moesten worden, stond een stukje voorbij het ziekenhuis om geen argwaan te wekken. Wonder boven wonder lukte het hen de meubels naar ons huis te vervoeren. Haar kist met boeken was er ook bij. Die mocht ik lezen, wat ik erg prettig vond. In januari 1945

werd zij door de Duitsers opgepakt, maar werd niet meer doorgezonden. Zij bleef in Westerbork tot zij na de oorlog bevrijd werd. Wij hebben, zo gauw zij weer een kamer had, de meubels naar haar teruggezonden. Wij waren erg blij dat wij dit konden doen. Het waren moderne licht eiken meubels, die wij met was goed onderhouden hadden.

Het was 1 januari 1944. Mijn vriendin Tiny was na haar trouwen, zoals reeds eerder gezegd, in Den Haag gaan wonen. Maar doordat zij zo bang was voor het afschieten van de 'V1's', was ze al enige maanden bij haar ouders op Hippolytushoef te logeren. Zij moest echter kleren uit Den Haag halen, maar durfde niet alleen terug. Ik besloot om met haar mee te fietsen. Zij kwam naar ons toe en 's morgens heel vroeg gingen wij, ieder op een fiets waarvan de buitenbanden beplakt waren met rode binnenband, richting Den Haag. Daar wij om acht uur 's avonds binnenshuis moesten zijn, dat was een verordening, kwamen wij niet verder dan Leiden. Van een vriend kregen wij een adres waar wij konden vragen of wij de nacht daar mochten doorbrengen. Bij het huis gekomen, het was een dokter die daar woonde, belden wij aan en heel schuchter, daar het al donker was, werd de deur

tante van Tiny. Twee nachten bleven wij daar, maar sliepen ook daar haast niet uit angst voor de V1's. Met onze reistassen en ieder een zware koffer vol aanvaardden wij de reis terug. Het was prachtig winterweer. De eerste dag kwamen wij niet verder dan Alkmaar. Daar overnachtten wij, deze keer bij een tante van mijn schoonzusje. De volgende dag moesten wij vroeg uit bed, om vijf uur, want dan kon ik nog voor het dag werd bij mijn huis aankomen, daar iedereen mij anders zou kunnen zien. Om half zes zouden wij vertrekken. Tiny had geluk en kreeg een lift met de auto van een neef van haar, want die moest toevallig de kant op waar haar ouders woonden. Zelf moest ik een heel andere kant uit. Met veel moed vertrok ik met mijn zwaarbeladen fiets huiswaarts. De sneeuw lag ongeveer tien centimeter dik op de wegen. Men zag haast geen verschil tussen de wegen en de kanalen. Ver kwam ik niet. Even buiten

Alkmaar was ik verplicht te gaan lopen. Het was een lijdensweg. Daar liep ik in het pikdonker door de sneeuw met mijn zware fiets aan de hand, langs open wegen waar geen huis te bekennen was. Na een poos lopen, ongeveer anderhalf uur, kwam ik in Oterleek. Bij het gebouw van het Provinciaal Elektriciteitswerk zag ik licht branden. Ik belde aan en vroeg of ik telefoneren kon, want ik kwam uit Alkmaar en moest naar Hoorn terug, maar zag geen kans daartoe. Ik wou 'mijn broer' vragen of hij mij zou kunnen ophalen want ik was een zuster van die en die.... De heer des huizes belde een collega op die dichtbij ons woonde, en liet mijn broer – wat in werkelijkheid dus mijn man was – aan de telefoon komen. Ik vroeg hem of hij kans zag om mij met een dienstauto op te halen. Hij zou het proberen, maar het bleek onmogelijk. De sneeuw lag zo vreselijk hoog – en het bleef nog steeds sneeuwstormen – dat het werkelijk niet te doen was. Ik bedankte die mensen hartelijk voor het gebruik van de telefoon en ging weer verder. Bij een klein dorpje aangekomen, liet ik de band van mijn fiets maken, die was door alle nattigheid lek geworden. Weer probeerde ik te fietsen, maar nog geen halve kilometer verder kreeg ik weer een lekke band. Weer moest ik lopen. Het was

geopend. Ik vertelde ons verhaal, noemde de naam van onze vriend die ons het adres gegeven had en wij werden binnengelaten. Vanwege de winter woonde de familie in de keuken, want dat was het kleinste vertrek om te verwarmen. Mevrouw was bezig om koekjes te maken van suikerbieten en ook stroop. Wij kregen een paar koekjes, die wij helemaal niet lekker vonden, maar wij waren toch blij dat we wat te eten hadden. Van de fietstocht hadden wij reuze honger gekregen en het eten dat wij voor de gehele dag hadden meegenomen, was op. Wij moesten slapen op de zolderkamer, met z'n tweeën in één bed. Geen oog deden wij die nacht toe. Ten eerste hadden wij het verschrikkelijk koud en ten tweede hadden wij de zenuwen van de V1's die steeds over de stad gierden. Die werden bij Wassenaar afgeschoten, dat midden tussen Den Haag en Leiden ligt. De volgende dag gingen we verder naar Den Haag. Daar logeerden wij bij een

intussen al daglicht geworden. Alkmaar-Hoorn was vierentwintig kilometer en ik had al twintig gelopen. Opeens kwam er een mooie, beige, luxe auto aangereiden met drie heren erin. Eén stapte uit en vroeg waar ik heen moest. Ik zei: 'Naar Hoorn'. Ze bonden mijn fiets aan de auto en ik kreeg een lift. Zij vroegen of ik al gegeten had. Dit had ik om half zes gedaan. Ik kreeg drie, dik met worst belegde boterhammen, die mij heerlijk smaakten. Ik liet mij bij het station in Hoorn afzetten, want ik had gezegd dat ik daar op de trein moest. Ik was deze heren dankbaar, ondanks dat ik later bedacht dat het waarschijnlijk NSB'ers waren, omdat niemand meer in die tijd een auto bezat. Ik ben toen eerst naar Leo z'n kantoor gegaan om mijn fiets daar weg te zetten. Hij was juist thuis om te eten, want het was al een uur in de middag geworden. Het sneeuwde gelukkig nog erg hard en iedereen was thuis om te eten. Ik kon daardoor, diep in mijn kraag gedoken, weer over straat gaan. Bij Jet, die bij ons in de buurt woonde, heb ik aangebeld en daar bleef ik tot het donker was en ik naar huis kon gaan. Ik kreeg een heerlijk maal van haar en daarna een heet voetbad, want mijn voeten waren overal

stukgegaan van de grote blaren, die ik met lopen opgedaan had. Leo, die inmiddels gewaarschuwd was waar ik zat, kwam al gauw. Een week lang heb ik met mijn voeten in verband gelopen. Die tocht was zo verschrikkelijk geweest, dat ik de vreselijke blaren die ik daarbij opgelopen had niet eens meer voelde. Ik was zo gelukkig om weer thuis te zijn. Het was 1 juli 1944. Moeder Bertha die altijd zo

goed voor ons was, vierde haar verjaardag. Zij liet vragen of ik 's avonds ook meekwam op visite. Ik vond het wel gezellig, maar ik was erg zenuwachtig om er heen te gaan. Toch heb ik de stoute schoenen aangetrokken. Ik verkleedde mij in een kostuum van de buurjongen en verstopte mijn haar zoveel mogelijk onder een deukhoed. De buurjongen en mijn man gingen op de uitkijk in de tuin staan om te waarschuwen als er soms burens waren, die mij zouden kunnen zien. Zij deden maar net of zij met elkander stonden te praten en toen de kust veilig was, waagde ik de grote sprong. Mijn schoonmoeder had mijn jurk meegenomen en ging ik mij boven in de slaapkamer verkleeden. Ik had mij voorgenomen om met goede moed naar binnen te stappen. Mijn schoonmoeder die met mij de trap afliep, zei tegen mij: 'Houd je goed'. Door deze woorden zakte alle moed mij in de schoenen. Ik wist dat er visite zou

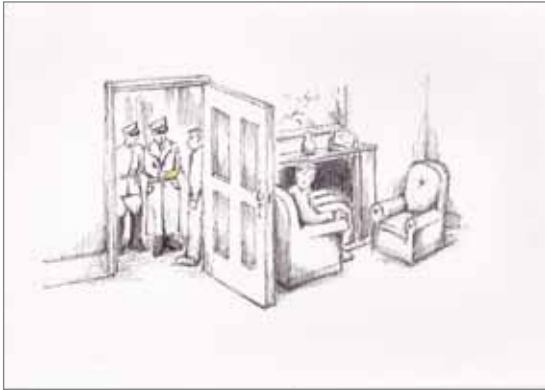

zijn, die niet beter wist dan dat ik voor deze éne dag uit Amsterdam overgekomen was. Toen ik de kamer binnenstapte en al deze mensen zag zitten, begon ik vreselijk te huilen. Moeder Bertha gaf ik een hand en verder kon ik de hele avond niets meer zeggen. Toen ik plotseling al deze mensen zag, kreeg ik het gevoel of er iets op mij af kwam dat mijn keel dichtsnoerde. Ik had nooit beseft, dat ik zo mensenschuw was geworden. Door mijn komst was de verjaardagavond bedorven. Haast niemand durfde iets te zeggen. Ik was blij weer naar huis te gaan. De volgende dag was ik er nog overstuurd van. Dit was blijkbaar een te grote overgang voor mij geweest.

Met het rijden van de treinen ging het steeds slechter. Slechts een enkele maal per dag reed er een. Op een ochtend, het was mooi weer, kwam Leo z'n oudste broer, Ben, op een dagretour binnenstappen. We dronken, zover we nog koffiesurrogaat konden zetten, gezamenlijk koffie. We zaten wat te praten, meestal was er wel iets te vertellen wat wij nog niet gehoord hadden en het gaf een beetje verandering in het eentonige leven. Ik was voor deze keer naar de huiskamer beneden gekomen en zat in een lage stoel bij de haard. Het fornuis was weer in de keuken geplaatst en de haard stond weer op z'n oude plaats. Het was heerlijk weer even bij

een vuurtje te kunnen zitten en door te warmen. Inmiddels was het een uur geworden en wij waren juist klaar met de lunch, toen er gebeld werd. Mijn schoonvader zat met Ben en Leo nog aan tafel na

Moeder Bertha, die ons steeds met alles bijstond, stelde voor dat ik maar een poosje bij haar moest komen zitten. Ik had er best zin in, om eruit te gaan. Met een mantel van mijn schoonmoeder aan

te praten. Mijn schoonmoeder was even aan de overkant om groente te halen en ik zat nog bij de haard, waar ik ook mijn lunch genuttigd had. Leo ging de deur opendoen en meteen stapten er twee Duitsers naar binnen. Het was de schrik van ons leven. Ze kwamen om onze buurman op te halen, die om een uur met een boot mee moest en niet klokslag een uur present was. Het was toen vijf minuten later. Daar hij, noch zijn vrouw thuis waren, waren ze op zoek of hij niet bij één van de burens ondergedoken zat. Het was een geluk dat zij op de drempel van de huiskamer bleven staan en daar de deur de kant op draaide van de haard, zagen zij mij vermoedelijk niet zitten. Mijn zwager moest zich legitimeren want zij dachten dat hij de buurman was, maar gelukkig kon hij met zijn retourbiljet aantonen dat hij met de trein was

en een hoed op, ging ik de achtertuin door naar de burens. Verscholen in een hoekje bij de heerlijke warme kachel heb ik daar gezeten tot het donker was en ben toen naar huis teruggekeerd. De dagen gingen voorbij en je hoorde niets anders zeggen dan: 'Het gaat goed'. Maar al dat 'goed' gaan zei mij niet veel meer. Daarmee hadden ze mij al zo lang zoet gehouden. Tot op een dag, het was 5

gekomen en 's avonds weer terug moest. Gelukkig gingen zij toen weg. Wij wisten natuurlijk niet of de buurman wel of niet naar zijn werk was. Mijn schoonmoeder, die alles vanaf de overkant had gezien, had gedacht 'Daar gaan ze allemaal'. Met grote opluchting zag zij alleen de Duitsers weggaan en kwam gauw vragen, wat er aan de hand was. Toch hadden wij nog steeds angst dat zij terug zouden komen en mijn schoonmoeder en ik liepen dan ook te rillen en te bibberen van de zenuwen.

september 1944, de mensen opeens helemaal gek en opgewonden waren. Op die 'Dolle Dinsdag' werden groepjes gevormd en gingen de geruchten dat de vijand zich uit Friesland en Groningen terugtrok. Ook dit zei mij niet veel. Ik wilde niets meer geloven of ik moest het gezien hebben. Het bleek later, dat de vrede toch nog niet daar was. Met spanning wachtte men alle bijzonderheden af. Het was december 1944. Leo moest voor zijn werk naar de Wieringermeer. Hij vond het nodig dat ik even tussen die vier muren vandaan was, waar ik helemaal apathisch werd. Het was mooi winterweer en ik had wel idee om met hem mee te fietsen. Heel vroeg in de morgen vertrokken wij. Het was heerlijk om de frisse lucht in te ademen. Bij de mensen waar hij moest zijn, werden wij verrast met een heerlijk kopje koffie en boterkoek, die zij nog steeds zelf bakten. Leo had mij voorgesteld als zijn zuster. Het waren reuze aardige mensen, Groninger boeren.

Zij vroegen of wij bleven om mee te eten. Dat was reuze leuk. We kregen aardappelen met bruine bonen en spek door elkaar gestampt. Veel konden wij er niet van op, want het is vreselijk zwaar eten en dat waren wij niet meer zo gewend. Het leek wel gewapend beton. Na het eten vroegen zij aan Leo of ik geen zin had om bij hen te blijven. Daar zij hem al jaren kenden en van andere collega's van onze toestand hadden gehoord, geloofden zij toch al niet dat ik zijn zuster was. Leo ging dus alleen terug naar huis. Voor hem en mijn schoonouders was het wel een verademing als ik er een poosje niet was. Zij leefden toch altijd in spanning met mij verstopt in huis. Met de kerstdagen en oud- en nieuwjaar mocht Leo bij mij komen logeren. Ik voelde mij

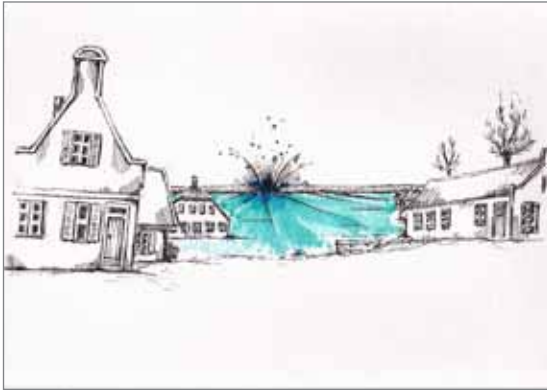

toch rustiger als ik eigen om mij heen had. Ik hielp mee in de huishouding met pannenkoeken bakken, boterkoek maken, aardappels schillen en bedden opmaken. Ook bediende ik de telefoonpost. De boeren in de omgeving, die elkaar allemaal kenden, dachten dat ik de nieuwe telefoniste was en bij hen opgeleid werd. Wij lieten ze maar in die gedachten. Ik kwam daar ook wel buiten en ging naar andere boeren toe om tarwe te vragen voor thuis, want aan de mensen waar ik mocht logeren durfde ik dat niet ook nog eens te vragen. Met hun twee dochters ging ik soms mee op de fiets om boodschappen te doen in Slootdorp, ook gingen wij dan bij het postkantoor aan. Het was ongeveer half januari, toen ik door de postkantoorhouder werd gebeld. Mijn vriendin Tiny had hem vanuit Hippolytushoef gebeld om

te vragen waar ik was en of hij mij wilde zeggen, dat haar man (mijn zwager) door de Duitsers was opgepakt en nu gevangen gehouden werd in het politiebureau Slootdorp. Of ik ook iets kon doen om hem eruit te krijgen. Ik wist niet wat te doen. Of de politieagenten daar te vertrouwen waren wist ik ook niet. Toen ik later de kantoorhouder daarover opbelde, zei hij mij: 'Alle gevangenen zijn al doorgezonden naar elders'. Er was dus niets meer aan te doen. Een paar dagen later werd er geklopt op de deur van mijn onderduikadres. Vaak waren dat mensen die kleding wilden ruilen voor tarwe. Maar deze keer werd er naar mij gevraagd. Het was mijn zwager, die bij Meppel uit de trein gesprongen was die hen naar Duitsland zou vervoeren. Hij was helemaal komen lopen over de Afsluitdijk. Aan de deur vertelde hij eerst wie hij was en vroeg pas toen naar mij om de familie waar ik in huis was niet teveel te laten schrikken. Zelf schrok ik wel vreselijk toen ik hem totaal onverwacht zag binnenkomen. Hij kon daar niet blijven en moest naar z'n vrouw terug. Dat was een heel eind weg.

Achterop mijn fiets heb ik hem meegenomen. Vlak voor Hippolytushoef waren de Duitsers bezig met razzia's en waren de wegen versperd. Ik heb hem afgezet en ben zelf doorgereden om Tiny erop voor te bereiden dat haar man op komst was en dat ik zou proberen hem langs omwegen naar huis te brengen vanwege de razzia's. Op haar beurt schrok ook zij vreselijk toen zij mij plotseling voor haar deur zag staan. Ze wilde direct haar fiets pakken en met mij meerijden, maar dat vond ik te gevaarlijk. Zij moest zich kalm houden, in huis blijven en geen ondoordachte dingen doen. Ik reed een andere weg terug, waar ik geen Duitsers zag, om mijn zwager weer op te pikken en hem thuis te brengen. Even later ben ik teruggefietst en waren wij allemaal blij dat het zo goed was afgelopen. Na drie maanden ben ik bij deze familie weer weggegaan, waar ik maar liefst achttien pond in gewicht was aangekomen. Iedere dag kreeg ik spek te eten, wat mij weer op een normaler peil bracht. Nadien heb ik nog bij kennissen in Middenmeer geloged. Veertien dagen voordat de Wieringermeer onder water gezet werd, ben ik naar huis gegaan. Ik was dus net op tijd weg.

Nog geen honderd meter vanaf het adres waar ik die drie maanden was, hebben de Duitsers de dijk laten springen om de Wieringermeer onder te laten lopen.

Ondanks dat ik niet verder kwam dan vier muren, was het toch heerlijk om weer thuis te zijn. Ik kon slecht van huis en bouwde geheel op de steun van mijn man.

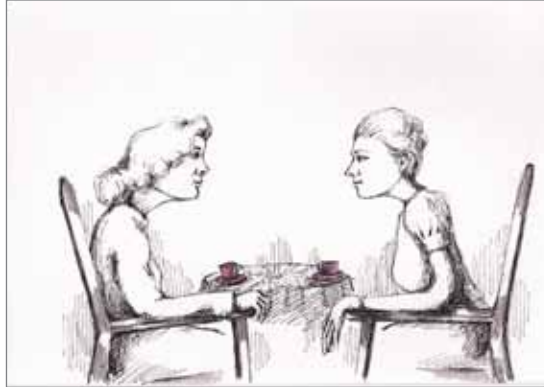
Het was Pasen 1945. Een vriend van Leo kwam op visite. Zelf kende ik hem niet, maar hij had al dikwijls tegen mijn man gezegd: 'Vraag of je vrouw uit Amsterdam terug komt, dan mag zij bij ons in huis!'. Leo kwam bij mij boven en vroeg heel zachtjes aan mij of ik even beneden kwam om kennis met hem te maken. Hij zei erbij: 'Nu is de oorlog toch gauw afgelopen!'. Ik ging naar beneden en maakte kennis met hem. Ik had al veel over hem gehoord omdat hij Leo altijd met alles bijstond en ons weleens met het één en ander verwende. Hij zei: 'Ik dacht wel dat u thuis was, want er lag een dameszakdoekje op de stoel waar ik op wilde gaan zitten!'. Dat was wel juist, maar het zakdoekje was

van mijn schoonmoeder. De volgende dag kwam hij met zijn vrouw. Later kwam hij haast iedere dag bij mij boven een praatje maken. Op mijn kamer had ik mijn viool, waarop ik wel eens speelde als Leo thuis was. Dan konden de burens namelijk denken dat hij speelde. Onze nieuwe kennisjes gaven mij af en toe wat bladmuziek cadeau, wat ik erg gezellig vond, want dan kon ik weer eens wat anders spelen dan steeds hetzelfde.

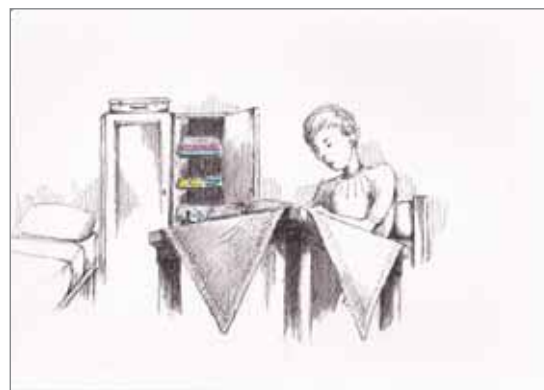
Eind april was ik jarig en mijn buurvrouw, die gelijk

met mij jarig was en die al die tijd niet had geweten dat ik in huis was, feliciteerde Leo. Hij nodigde haar uit om even te komen. Zij vond het wel een beetje mal dat hij haar mee naar boven nam. Bij het openen van mijn kamerdeur schrok zij toen zij mij zag en kreeg een kleur... Wij vertelden haar dat ik hier al bijna drie jaar zat. Zij had er nooit iets

van gemerkt. Het was leuk om haar eindelijk weer eens te spreken. We hebben gezellig ter ere van onze verjaardagen een kopje theesurrogaat zitten drinken.

Het was niet alleen dat ik in die jaren van mijn onderduiken veel boeken zat te lezen of een beetje musiceerde, ik was ook begonnen met steno. Mijn schoonzusje die zelf ook steno leerde, bezorgde mij een boekje en daarmee zat ik uren te studeren. Wij schreven elkaar weleens een brief in steno. Op haar naam had ik een schriftelijke cursus voor het middenstandsdiploma aangevraagd. Ik zat ijverig te studeren wat weleens moeilijk was, maar deed het toch maar. Helaas heb ik na de oorlog nooit moeite gedaan om mijn diploma te halen. Daar ik in het bezit was van een woordenboek met vreemde woorden van 'Fokko Bos', gebruikte ik dit om de vreemde woorden waar ik de betekenis niet van wist, uit de boeken die ik las op te zoeken. Ik

kreeg toen plotseling een manie om een heleboel woorden met de betekenis ernaast op te schrijven op een vel papier en die uit mijn hoofd te leren. Had ik niet te koude handen, dan zat ik weleens te handwerken, of maakte van twee jurken één,

of veranderde een jurk. Ook heb ik smal wit kant laten halen en dat zette ik met de hand aan elkaar en maakte er een bloesje van. Ook kon ik uren stilzitten en denken over alles wat er gepasseerd was en hopen op de toekomst en de bevrijding die maar niet wilde komen. Geen flauw benul had ik hoe of het zou kunnen zijn als het vrede was en hoe of de mensen er over het algemeen uit zouden zien. Er waren toen veel dingen waar ik over nadacht, van hoe zou dit en hoe zou dat.

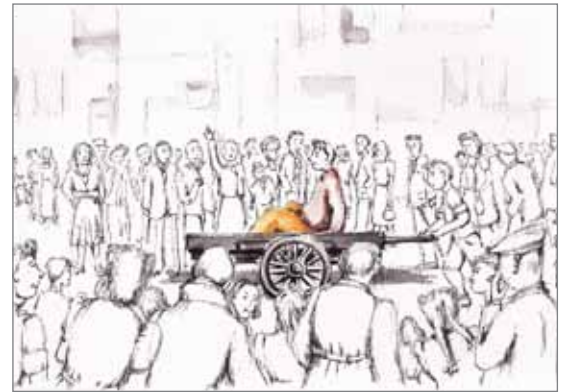
's Avonds als ik naar bed ging, legde ik mijn kleren altijd netjes opgevouwen in een kast. Dat deed ik, voor het geval dat ik soms plotseling mijn bed uit zou moeten (bij een huiszoeking). Dan moest er geen argwaan gewekt worden doordat men mijn kleren op een stoel zou vinden. De kast stond naast mijn bed, dus mocht het nodig zijn dat ik ze snel aan moest trekken, dan kon ik ze toch makkelijk pakken. Daar ik zo vreselijk bang was voor de honderden overvliegende vliegtuigen, sliep ik meestal beneden, in de achterkamer.

Op een morgen, het was acht uur, mijn man zou net naar kantoor gaan, hoorden wij een heel stel vliegtuigen aan komen ronken. Er werd geschoten, vliegtuigen vlogen tegen elkaar aan en honderden parachutisten kwamen naar beneden. Parachutisten en vliegtuigen vielen vlak achter ons huis op een groot stuk land neer. De één was dood en anderen waren gewond. Ik was zo vreselijk geschrokken, dat ik uit angst mijn bed uitvloog en in mijn nachtgoed naar buiten wilde lopen. Gelukkig kwam Leo net

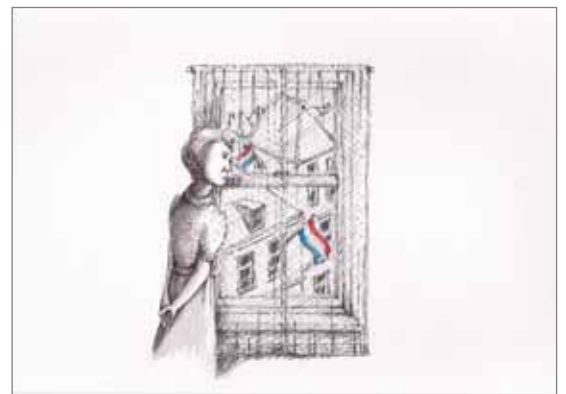

weer binnen en hield mij tegen. Ik kleedde mij gauw aan, want wij waren bang dat de Duitsers huiszoeking zouden doen naar parachutisten, maar dit gebeurde gelukkig niet.

Het was 4 mei 1945. Leo kwam thuis en vertelde dat het vrede was, tenminste volgens geruchten. Geloven deed ik het niet, anders was er wel meer rumoer op straat en zouden de vlaggen wel uithangen. Toch scheen er wel een gespannen atmosfeer te zijn, maar op vrede leek het niet. Op het laatst interesseerde het mij trouwens weinig of het vrede was of niet. Ik berustte helemaal in mijn lot. Er waren al zo dikwijls van die tijdelijke opelevingen geweest, dat ik er weinig waarde meer aan hechtte. De volgende dag, de 5^e mei, ging mijn man gewoon

naar kantoor, maar kwam om ongeveer elf uur weer thuis. Hij zei: 'Er is vrede', waarop ik antwoordde: 'Alweer?'. Ja, zei hij, ze hebben Van Zoelen, de kolenboer, uit zijn onderduikplaats weggehaald en op een handkar de stad doorgereden. Hij noemde nog meer namen van mensen die plotseling voor de dag waren gekomen. Ik keek door het raam boven op mijn kamertje door de dubbele vitragegordijnen en zag dat het waar was, want iedereen die nog een Hollandse vlag had, die had hem uitgestoken. Ik wist niet hoe ik mij op dat moment moest voelen. Of ik lachen of huilen moest of vreselijk blij zijn, ik wist het werkelijk niet. Er was zoveel gebeurd en ik had zoveel verloren. Een grote troost had ik, dat mijn man mijn redder was geweest en wij elkaar nog hadden. Vijf jaar lang had hij ondergronds werk gedaan, waarmee hij met anderen, de levens

van mensen heeft kunnen redden. Ik wist niet wat ik hoorde, toen hij mij van dit werk vertelde. Zelf had ik er nooit iets van gemerkt. Het was machtig interessant.

Mijn schoonmoeder had nu de vitragegordijnen in de beneden voorkamer, waar zij altijd woonde, een beetje open geschoven. Zij riep mij beneden om even te komen kijken naar de drukte op straat. Ik kwam beneden, maar schrok toen ik het gordijn open zag. Ik durfde niet in de erker om er doorheen te kijken. Ik ging achter het overgordijn staan om van opzij alles te zien. Toen ik later weer beneden met de hele familie aan tafel zat te eten voor de lunch, vond ik het maar erg griezelig om mij heen. Ik moest nog erg aan het idee wennen om vrij te zijn.

Na de lunch, het was zaterdagmiddag en de kantoren waren gesloten, wilde Leo dat ik met hem mee ging kijken, wat er zoal in de stad te doen was. Eerst voelde ik er niet veel voor maar ik ben toch gegaan. Ik zag er slecht uit. Zwarte kringen onder mijn ogen en verder erg wit. Die vakantie in Wieringermeer had mij wel opgeknapt, maar toch niet voldoende om me mijn normale teint terug te geven. Het was heerlijk weer samen te kunnen

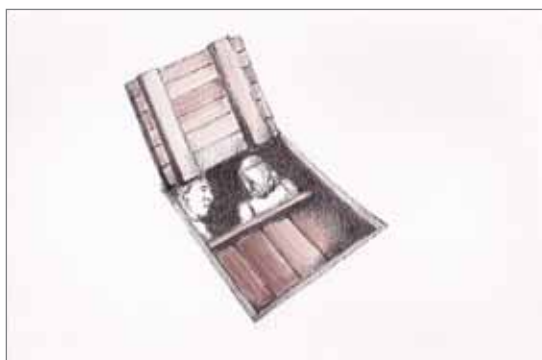
wandelen. De frisse lucht deed mij goed en het was mooi weer. Toen ik eenmaal buiten was, voelde ik mij inwendig niet op mijn gemak. Steeds keek ik achterom met het gevoel of er iemand achter mij aan zat. In de stad aangekomen, werd ik door vele bekenden nagekeken, wat ik helemaal niet zo lekker vond. Ik zag aan de mensen dat zij wel even naar ons toe wilden komen, maar toch niet de moed hadden om dit te doen. Een paar kennisjes van ons die wel naar ons toekwamen en vroegen hoe of het met mij ging, kon ik geen antwoord geven. Ik had al steeds met de gedachten gelopen, als er nu maar niemand vraagt: 'Hoe gaat het met je'. Ik was nog steeds erg mensenschuw. Wij gingen naar een vriend van Leo, die een orchideeënkwekerij had en ik mocht een prachtige plant uitzoeken. Thuisgekomen stonden er ook bloemen van mijn schoonouders. Ik was blij weer thuis te zijn. Al deze nieuwe indrukken vermoedden mij. Ik was al erg tevreden met mijn vrijheid in huis en om

zonder angst voor het raam te kunnen staan. 's Avonds waren wij nog even naar de stad. Daar was volop feest en muziek. Voor de NSB'ers was het

lang geen feest. Deze werden bij bosjes opgepakt en zag men in rijen, met koffertjes bij zich, door de straten lopen en naar het politiebureau overgebracht worden, net zoals in de oorlog met vaderlandslievende arrestanten was gebeurd. De plek waar in de oorlog vijf jonge mannen waren doodgeschoten, wegens represaillemaatregelen, kon ik de eerste maanden niet passeren. Dit was mij te machtig.

Aan het buitenleven raakte ik steeds meer gewend en durfde weer alleen buiten. Daar mijn schoonmoeder de huishouding deed, ben ik gaan werken als telefoniste aan de ondergrondse telefoonpost, waar Leo aan had meegeholpen te bouwen, en zelf ook veel als telefonist dienst deed. Door een luik, verscholen onder een mat, bij mensen thuis en een sprong naar beneden, kwam men bij de telefoonpost. Telefonisch maakte ik kennis met vele ondergrondse medewerkers en hun schuilnamen. Ik werkte daar drie weken, toen werd

alles weer opgeruimd en de telefoondienst werkte weer normaal.

De oorlog was nog maar heel kort afgelopen, toen de Canadezen in de stad kwamen. Er werden verscheidene dames en heren uitgenodigd op het stadhuis te komen bij de ontvangst van de Canadezen, waaronder ook wij. Na voorgesteld te zijn, had de burgemeester zeker over mij verteld en ik werd er tussenuit gehaald om geïnterviewd te worden en een toast op de vrede te drinken.

Ik vond dat helemaal niet prettig om zo het middelpunt van de belangstelling te zijn en door iedereen aangekeken te worden.

Daar Leo nog bij de BS (Binnenlandse Strijdkrachten) werkte, kwam ik ook veel met deze mensen in aanraking. Een paar weken na de bevrijding vroegen zij ons wanneer wij van plan waren om te trouwen. Daar hadden wij nog niet over gesproken. Dat was een kwestie die altijd nog kon en gauw genoeg gebeurd zou zijn. Ze vertelden ons toen, dat de BS onderling hadden besloten om ons te trouwen en ons het feest aan te bieden. Wij praatten erover en besloten om op 30 mei te trouwen. Wat de plannen voor die dag waren, wisten wij niet. Wij merkten wel dat er circulaire rondgestuurd werden voor de genodigden en dat er een ceremoniemeester benoemd was. Wij maakten er ons gereed voor, 16 mei gingen wij in ondertrouw. De lap zijde – ivoorkleur met

zilverdraad verwerkt – die ik gekocht had om de eerste keer in te trouwen, heb ik toen voor de tweede trouwdag tot trouwjurk gemaakt. Het was wel een beetje de omgekeerde wereld. Men kan beter de eerste keer in het wit trouwen en de tweede keer in het zwart. Maar dit brachten de oorlogsomstandigheden nu eenmaal met zich mee. Aan een sluier was niet te komen. Gelukkig kreeg ik van een kennisje een prachtige sluier te leen, met Brussels kant erin verwerkt.

Heel toevallig kwam ik te weten, dat er in Broek op Langedijk twee nichtjes van mij ondergedoken waren. Achter op de motorfiets van een BS'er, ging ik op zoek en vonden wij ze. Eén van de nichtjes werd bruidsmisje en de ander was ook op het feest. Ook wist ik dat mijn zuster nog in Ugchelen moest zijn. Twee mannen van de BS zijn voor ons op zoek gegaan, want ik wilde haar graag ook op het feest hebben. Helaas konden de BS'ers niet verder komen dan Apeldoorn. Verderop was het nog sperrgebied. Onverrichter zake kwamen zij terug, wat mij ontzettend speet. Ik had zo gehoopt haar weer te zien.

Het was de dag van 30 mei. Om zeven uur 's morgens ging ik met de bruidsmisjes – mijn jongste schoonzusje was ook bruidsmisje – naar het huis waar de ondergrondse telefoonpost geweest was. Om in stijl te blijven trouwden wij van daar uit. Er was nog veel te doen. De kapper was al vroeg aanwezig. Hij kapte mijn haar en verzorgde de sluier. Leo kwam later. Om elf uur reden de auto's voor. Daar wij zo weinig van het feest afwisten,

keken we onze ogen uit. Er waren vijftien auto's versierd met gele narcissen en de bruidsauto met witte narcissen. Daarnaast acht motorfietsen ook versierd met bloemen. Zeventig mensen waren er uitgenodigd, allemaal ondergrondse medewerkers. Bij het stadhuis was het een drukte van belang. Padvindende en politie hadden de weg afgezet met touwen. Een erehaag van BS'ers stond bij de ingang van het stadhuis. In de trouwzaal was het ook een hele drukte. Wij hadden graag door de burgemeester getrouwd willen worden, maar omdat hij geen ambtenaar van burgerlijke stand was, kon hij het niet doen. Hij was wel diegene, die ons na de plechtigheid het eerst feliciteerde. Er werd mooi en indrukwekkend gesproken. Na afloop van de ceremonie stond een harmonieorkest,

onder leiding van de heer Gerard Boedijn, voor het stadhuis te spelen. Het was geweldig. De muziek die zij speelden was prachtig en het maakte een grote indruk op mij. Er ging heel wat in mij om op dat moment toen ik dacht: 'Wie zijn wij, dat men dit alles voor ons doet'. De bruidsmisjes hadden pepermunt verpakt in rood, wit, blauw en oranje papiertjes en die in mandjes meegenomen. Deze strooiden zij uit, toen wij wegreden. In een ogenblik was de afgezette linie door kinderen verbroken om de snoepjes op te rapen. Daar maar weinig snoep te koop was, was dit een traktatie. In hotel De Doelen werd het feest voortgezet. 's Middags receptie en om zes uur diner. De tafels waren feestelijk gedekt. Het diner was verrukkelijk. Vele boeren hadden meegeholpen om dit te doen slagen.

Er werden veel en mooie speeches gehouden. Na afloop werd er tot vijf uur in de morgen gedanst. Intens heb ik deze dag beleefd. Het was voor mij een sprookje, dat een koningin nog niet beleefd kon hebben. Bij de thuiskomst was ons huis één bloemenzee. Ze waren haast niet te bergen. Na deze dag ging alles weer zijn gewone gang en ging het leven ging.

Dit zijn grepen uit mijn dagboek beleefd in en na de oorlog. Mijn oorspronkelijke dagboek heb ik uit angst voor huiszoekingen verscheurd. Ik heb zoveel mogelijk geprobeerd mijn indrukken op papier te zetten.

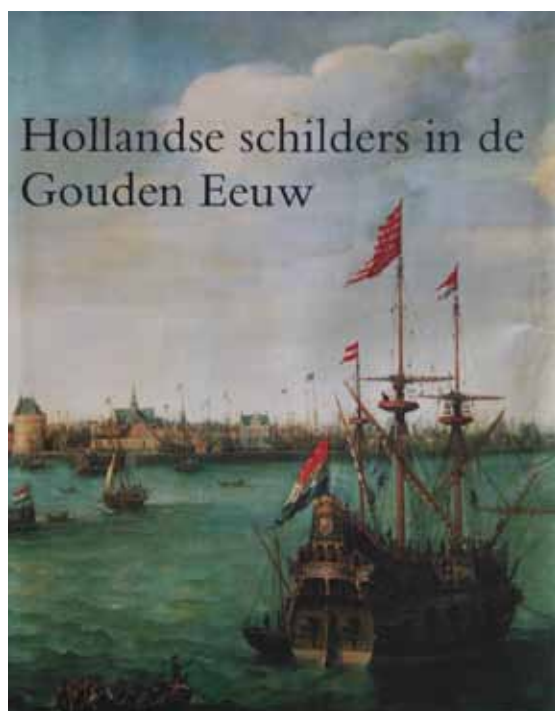

HET DOCUMENTATIECENTRUM VAN OUD HOORN

CHRIST STOFFELEN

In het halve jaar vanaf augustus 2014 t/m januari 2015 is onze boekenverzameling uitgebreid dankzij een aantal schenkingen en verschillende aankopen. Namens onze vereniging bedank ik de gulle gevers van harte voor hun schenkingen. Van Albert de Graaf kregen we een leuke en informatieve serie van vier deeltjes *Nederlandse monumenten in beeld*, die verschenen in de jaren 1974 en '75. In het deeltje Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland, van de hand van E. Elzenga, komt onze stad verscheidene malen in woord en/of beeld aan de orde.

Uit de nalatenschap van Henk Zantkuijl verkregen we een aantal boeken, waarvan ik er hieronder enkele vermeld. Als eerste het fraaie overzichtsboek *Rietvink Architecten* uit 2010. Tal van projecten, waaronder een negental in Hoorn, worden hierin besproken en getoond d.m.v. vele foto's en hier en daar een tekening. Interessant is *Bolwerken als stadsparken. Nederlandse stadswandelingen in de 19^e en 20^e eeuw*, uitgegeven door de Delftse Universitaire Pers in 1981. Heel mooi is het boekwerk *Het Wilhelmus* met tekst van Willem Wilmink en illustraties van Lidia Postma, de tweede druk uit 1994. Allerlei facetten van ons volkslied worden uitvoerig besproken en verklaard. Bij elk van de vijftien coupletten is een passende illustratie gemaakt. Tenslotte noem ik uit deze schenking het prachtige boek *Hollandse schilders in de Gouden*

Eeuw uit 1984. Bob Haak, deskundige op het gebied van de kunstgeschiedenis van de Gouden Eeuw, bespreekt op heldere wijze meer dan vierhonderd schilders uit deze artistiek uiterst interessante periode. Van elk van hen wordt representatief werk afgebeeld. In ruim 1100 reproducties, waarvan 74 in kleur, ontvouwt zich voor de lezer de toenmalige Hollandse samenleving in heel haar verscheidenheid. Op de stofomslag van dit boekwerk is rondom een groot gedeelte van het schilderij 'Gezicht op Hoorn' afgebeeld. We kennen dit schilderij van Hendrick Cornelisz. Vroom uit 1622 natuurlijk, omdat het een van de topstukken in de collectie van het Westfries Museum is. Als illustratie ziet u hierbij de voorzijde van het boek. Hans Rijswijk schonk onze vereniging weer enkele zaken. Daarbij was onder andere het in 1991 verschenen boek *Een eeuw schipperen: De omstreden kanalisatie van West-Friesland* van Herman Lambooy. In deze studie, die voor een belangrijk deel is gebaseerd op archiefonderzoek, passeert de hele plannenmakerij rondom de beoogde kanalisatie, sinds 1850 de revue. Het aangelegd kanalenet wordt besproken, maar ook het kanalenplan uit 1926 met alle bijbehorende haken en ogen. Ook bevond zich bij deze schenking de *Kalender Oud-Hoorn 1982*.

Van Frank Wiggers kregen we een exemplaar van de *Officieele Feestgids van het Groot Nationaal Concours voor Harmonie- en Fanfarecorpsen [...] 22 en 29 Juli 1934, ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan der Harmonie 'Apollo'*. Dit boekwerkje bevat naast alle informatie over het concours ook vele fraaie en interessante advertenties van allerlei bedrijven en winkels in toenmalig Hoorn en directe omgeving. Dergelijke advertenties treffen we ook aan in een van de boekjes uit de schenking van Rick Singer. Het betreft de uitgave *Gids voor Hoorn* uit 1924, samengesteld en geschreven door S.H.A. Esser. In zijn voorwoord roemt de heer F. Butter, secretaris VVV Hoorn, deze 'uitgebreide geïllustreerde gids van Westfriesland's hoofdstad' terecht. In de schenking van Rick bevond zich ook een mapje *Mooi Hoorn in beeld* met vier velletjes beeldbriefpapier en bijbehorende envelopjes. Elk van de vier velletjes briefpapier bevat een andere sfeerimpressie van een plekje in Hoorn, in de vorm van een foto uit de dertigerjaren van de vorige eeuw.

Deze keer kregen we ook een omvangrijke anonieme schenking, waaruit ik enkele boeken zal noemen. Rob Boubert selecteerde en beschreef in de loop van 2005 en 2006 ruim negentig Noord-

Deel van 'Gezicht op Hoorn' op stofomslag

Hollandse landschappen. Onder de titel *Gezichten van Noord-Holland* verschenen die beschrijvingen wekelijks in het Noordhollands Dagblad, waarvan Bouber sinds 1978 kunstredacteur was. Alle afleveringen van de populaire serie zijn, voorzien van een luchtige kunsthistorische inleiding, gebundeld in het boek *Gezichten van Noord-Holland*. Een ander aan Noord-Holland gewijd boekje is het provincieverzamelalbum *Noord-Holland en zijn gemeenten* uit 1981. Naast beschrijvingen van de gemeenten bevat het boekwerkje ingeplakte stickers met afbeeldingen van de wapens van 81 Noord-Hollandse gemeenten en dat van de provincie. Van de hand van Jan T. Bremer en Henk Schoorl is het boek *Varengasten en ander volk* uit 1987. Deze uitgave, met ondertitel *Vier eeuwen bedrijvigheid aan de kusten van Hollands Noorden*, gaat over scheepvaart, visserij en het leven achter de duinen in het Noord-Hollandse Noorderkwartier tussen 1400 en 1800.

Vervolgens vermeld en bespreek ik hieronder een aantal van de aankopen die ik in de betreffende periode voor het documentatiecentrum heb gedaan. Het boek *Onderduik in West-Friesland; herinneringen van joodse kinderen en hun redders* uit 2009 is onderdeel van een lespakket over de Tweede Wereldoorlog. Hoewel de uitgave bedoeld was voor basisscholen, vind ik het een boek voor alle leeftijden. Het bestaat uit twee delen. Het eerste deel, samengesteld en geschreven door Janneke te Hoven uit Hoorn, bevat twaalf waargebeurde verhalen over joodse kinderen in onderduik en hun redders. Het tweede deel is het door Ruud

Spruit speciaal voor het boek geschreven kort fictief verhaal 'Het kettinkje van Esther', over een joods meisje in de Tweede Wereldoorlog. Bij het boek hebben we ook de bijbehorende documentaire op DVD. Hierin worden herinneringen verteld door joodse kinderen van toen, door West-Friezen in het verzet, door onderduikouders of hun kinderen. Overigens, het pakket voor middelbare scholen dat eind 2014 werd gelanceerd en net als het eerste werd uitgegeven door Peter Sasburg, hebben we nog niet in onze verzameling.

September vorig jaar verscheen het boek *De VOC. Een multinational onder zeil 1602-1799*. Ondanks dat er al zoveel over de VOC geschreven was, is schrijver Jan J.B. Kuipers er in geslaagd van de Verenigde Oost-Indische Compagnie een verrassend fris en compleet beeld te schetsen. De schrijver beschrijft de VOC als een groot en afgerond verhaal uit ons verleden, gul gelardeerd met kleine wetenswaardigheden en anekdotes. Dankzij de moderne vormgeving en veel, erg fraaie, illustraties is het een genot om het boek door te nemen. De VOC beïnvloedde de cultuur van de Republiek en alle gebieden waarmee zij handel dreef vaak blijvend. De waardering voor haar en haar werknemers was en is aan grote wisseling onderhevig. Kuipers beschrijft de grote rol van politieke standpunten en de steeds veranderende tijdgeest in dit proces. Hij laat dan ook de discussie rond het standbeeld van J.P. Coen in onze stad, zoals die in 2011 en 2012 werd gevoerd en in het WFM in beeld werd gebracht, niet onbesproken. Op 27 januari 2014 was het 400 jaar geleden dat de Noordse Compagnie werd opgericht. In zijn

Detail van houtsnijwerk
in kamer 1.3 van het
Westfries Museum

korte bestaan – in 1642 ging het al ten onder – was dit het belangrijkste bedrijf op het gebied van de Nederlandse walvisvangst bij Spitsbergen en het eiland Jan Mayen. Van de hand van archeoloog en fysisch geograaf dr. Louwrens Hacquebord verscheen in 2014 het zeer informatief en fraai vormgegeven boek *De Noordse Compagnie* over de opkomst, bloei en ondergang van deze compagnie. Dinsdagavond 25 november jl. verzorgde de auteur voor onze vereniging nog een lezing over het eiland Jan Mayen. De tien grootste Nederlandse havens uit de zeventiende eeuw hadden een kamer in de compagnie. Hoorn, Enkhuizen, Rotterdam, Delft en Amsterdam vanaf het begin, de andere vijf volgden later. Elk van deze kamers was een zelfstandige onderneming met eigen kapitaal. Bij de bespreking van enkele bewaard gebleven pakhuizen en vergaderruimten van de Noordse Compagnie komt ook een vergaderruimte in Hoorn ter sprake: 'In het gebouw van het Westfries Museum in Hoorn bevindt zich een kamer met een grote schouw waarboven houtsnijwerk van de schoorsteenmantel het bedrijf van de Noordse Compagnie uitbeeldt.' Hacquebord vertelt hier helaas niet bij dat deze schoorsteenmantel, evenals de houten kluis van de compagnie in dezelfde kamer 1.3 van het WFM, afkomstig is uit de Hoofdtoren, waarin de vergaderruimte van de Hoornse kamer van de Noordse Compagnie zich bevond. Bijgaande illustratie toont een deel van het bedoelde houtsnijwerk. Hierop is te zien hoe werknemers van een traankokerij bezig zijn met het afspekken van een gedode walvis en het verwerken van het spek tot traan.

David Pietersz. de Vries was een zeeman en avonturier uit Hoorn over wie u, onder meer in de kwartaalbladen 2009 nr. 1 en 2, al eerder het een en ander hebt kunnen lezen. Nadat hij de zee vaarwel had gezegd vestigde De Vries zich in 1644 weer in zijn 'Vaderlijke Stadt van Hoorn' en stelde hij het verhaal van zijn zeven reizen in de periode 1618-1644 te boek. Dit verscheen in 1655 onder de titel *Korte historiael, ende journalaels aenteyckeninge, van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereltds-ronde, als Europa, Africa, Asia, ende Amerika gedaen*. In 1911 werd het opnieuw uitgegeven als nummer 3 in de reeks werken van de Linschoten-Vereeniging. Van deze uitgave heb ik een exemplaar voor onze verzameling kunnen aankopen. In de inleiding lezen we dat er in 1911 nog slechts één exemplaar van het oorspronkelijke Journael uit 1655 in Nederland bekend was. Dit was het gevolg van het feit dat alle

Een paar indianen,
getekend door David
Pietersz. de Vries

beschikbaar komende exemplaren van het boek voor de Amerikaanse markt waren opgekocht. Dit boekwerk vormde namelijk een zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van Nieuw-Nederland, het voormalig Nederlands gebied tussen de 38e en 45e breedtegraad aan de oostkust van de huidige Verenigde Staten van Amerika, in een belangrijke periode. Dat gebied bevat nu de stad New York, vroeger Nieuw-Amsterdam geheten en gesticht in 1626. Sommige bijzonderheden, met name over de oorspronkelijke bevolking, zijn alleen uit dit boek bekend. In 1640 zeilde De Vries de Hudson op naar de subkolonie Rensselaerswijck en kopieerde de aantekeningen van de plaatselijke dominee, met hier en daar een wijziging of aanvulling. De Vries maakte vervolgens uitvoerige aantekeningen over het leven van de Noord-Amerikaanse indianen, hier en daar verduidelijkt m.b.v. tekeningen en kaarten. Als illustratie ziet u hierbij een tekening van een paar indianen, zoals De Vries hen voor zijn Journael tekende. Hij schrijft hierbij o.a. over de mannen: '... hebben gemeenelijck een snoertjen aen de Voorhuyt van haer Schamelheydt vast, ende dat voort met een strick om den Hals ...'. U ziet wel waar hij op doelt.

Tenslotte noem ik nog het jl. december verschenen boek *Ondernemers van dichtbij. Als je iets aandurft, gebeurt er iets*. Het doel van dit boek is jongeren en starters te inspireren, om te laten zien dat er ook kansen liggen in de eigen regio. Sylvia Bakker en Marcel van Stigt vonden binnen een straal van 10 km rondom Hoorn 19 ondernemers bereid om iets te vertellen over de vele aspecten van hun eigen ondernemerschap. Tevens lieten zij de wethouder van Economische Zaken van Hoorn zijn verhaal doen. Fotografe Rianne Noordegraaf zorgde voor de mooie zwart-wit foto's, waarmee zij er vaak in slaagde de bevrologenheid van de aan het woord zijnde personen vast te leggen. Het boek vormt een prettig leesbare mix van ervaring en inzicht, zodat het geschikt kan zijn voor onderwijsdoeleinden en als ondersteuning bij Loopbaan Oriëntatie en Begeleiding.

Tot zover het laatste nieuws over ons documentatiecentrum. Voor vragen, opmerkingen en schenkingen kunt u mij bereiken op telefoonnummer 0229-235227.

JAARVERSLAG 2014 VAN DE VERENIGING

RITA LODDE-TOLENAAR, SECRETARIS

1. Algemeen

Het jaar 2014 startte met de nieuwjaarsbijeenkomst voor de vrijwilligers en bekenden van de vereniging. Bij die gelegenheid vroeg de voorzitter zich hardop af, of er nog leuke dingen waren gebeurd in het afgelopen jaar. Dat was zeker het geval en dat geldt ook voor 2014.

Het gedoe rond de plaats van Oud Hoorn in de Commissie voor Monumenten en Welstand is uitstekend opgelost. De plaats is behouden en er is een extra plaats voor een burgerlid bijgekomen.

De Gouden Eeuw in het Westfries Museum heeft een vervolg op de presentatie van de maquette gekregen. Voor de wereldprimeur, het project Virtual Reality, werd in een korte tijd het benodigde geld opgehaald en nu hebben al heel wat mensen in Hoorn anno 1650 rondgelopen. In 2015 zal de capaciteit worden uitgebreid tot meer dan dertig stoelen.

Een enthousiaste groep is bezig met de voorbereidingen voor het boek over Hoorn in de twintigste eeuw. Ook voor andere activiteiten in het kader van de jubileumviering zijn al mensen aan de slag.

De gemeenteraad heeft in december besloten dat de replica van het schip De Halve Maen, waarmee Henri Hudson in 1609 in het noorden van Amerika een zeeweg naar Azië zocht, voor vijf jaar in bruikleen naar Hoorn komt. Daarmee is Hoorn een toeristische attractie rijker en wordt het maritieme verleden van de stad op een concrete wijze zichtbaar gemaakt.

Opnieuw verschenen er twee bijzondere boeken. Het boek 'Kijk eens Achterom', geschreven door Annelies van Braam, vertelt over het leven in de straat achter het deftige Grote Noord, waar veel bedrijfjes startten die tot grote concerns uitgroeiden en waar bewoners lief en leed met elkaar deelden. In de recreatiezaal van Westerhaven werden de eerste exemplaren uitgereikt aan twee broers Entius die hun leven lang op het Achterom hebben gewoond.

Over het pand 'De Waag' zou al lang geleden een boek worden gemaakt. Dankzij de stichting Dick van der Knaap Fonds konden de schrijvers Laura Jonkhoff en Pieter Meijers aan de slag en werden vijf organisaties verblijd met een deel van de oplage, die deze ten eigen bate konden verkopen. Helaas betekende dit wel het einde van de stichting.

In 2014 is het aantal leden van de vereniging ondanks enige aanwas van nieuwe leden weer teruggelopen. Per 31 december 2014 stonden ruim 1760 leden ingeschreven. Het aantal jeugdleden blijft gering. Er zijn twee leden voor het leven bijgekomen en van de mensen die een cadeaulidmaatschap hebben

ontvangen, wordt een deel gewoon lid. Het bestuur heeft besloten om in het kader van het 100-jarig bestaan een ledenwerfactie te starten. In 2017 tenminste 2017 leden! Op allerlei plaatsen, wachtkamers en publieke ruimten, zal het kwartaalblad te vinden zijn en worden folders neergelegd. Zoals steeds wordt tijdens de wandelingen, lezingen, in de winkel en bij tentoonstellingen het belang van een lidmaatschap en het jeugd lidmaatschap onder de aandacht gebracht en dat gebeurt ook in de contacten met scholen.

Het was een goed verenigingsjaar mede dankzij de meer dan honderd vrijwilligers die ervoor zorgen dat de vereniging op tal van terreinen actief is en vele vaste activiteiten van de vereniging kunnen plaatsvinden.

2. Het bestuur

Het bestuur heeft in het verslagjaar 12 maal vergaderd. Coen Droog en Jaap Bronkhorst traden in de voorjaarsledenvergadering af en zijn opgevolgd door Henk Halsema en Wim Oussoren. Eddy Boom is volgens het rooster afgetreden en herbenoemd. In de najaarsvergadering is het bestuur uitgebreid met Ron Dol, die zich specifiek met publiciteit en pr-zaken gaat bezig houden.

3. Contact met de gemeente

Met de nieuwe wethouder voor monumentenzaken, mevrouw Judith de Jong, heeft in oktober het jaarlijkse gesprek plaatsgevonden. Het bestuur ervaart dat er bij de gemeente een nieuwe wind waait, eigenlijk een aangenaam zuidelijk briesje.

In juni nam de raad het besluit het Bestemmingsplan Poort van Hoorn in te trekken, met inbegrip van de plannen voor de tunnel. De plaats van Oud Hoorn in de Commissie voor Monumenten en Welstand is gecontinueerd. De wethouder is weer vertegenwoordiger van het college in het bestuur van de Publicatiestichting Bas Baltus. De Hoornse kermis is in april 2014 toegevoegd aan de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed en nu op weg naar de Unesco-wereldlijst.

De Erfgoedvisie is in voorbereiding en de inbreng van Oud Hoorn daarbij wordt op prijs gesteld. Het Platform Religieus Erfgoed waarin met name de eigenaren van historische kerkelijke gebouwen zijn vertegenwoordigd, is nog steeds in ruste, terwijl er toch belangrijke zaken zoals de herbestemming van de Noorderkerk, als de kerkelijke gemeente deze zou verlaten, spelen.

De relatie met de gemeente is zowel ambtelijk als bestuurlijk goed te noemen en bij diverse gelegenheden zijn vertegenwoordigers van het college aanwezig geweest. Het is niet gelukt om in 2014

OUD HOORN

een datum te vinden waarop de nieuwe raadsleden zouden kunnen kennismaken met Oud Hoorn en het Westfries Museum.

4. Eigendommen

De panden die de Stichting Monumenten naast Onder de Boompjes 21/22 in bezit heeft (Schoolsteeg 7, Breed 12, Bierkade 10, Onder de Boompjes 8) zijn het gehele jaar verhuurd. Regulier onderhoud heeft plaatsgevonden.

5. Vertegenwoordigingen en representaties

De vertegenwoordigingen van de vereniging zijn grotendeels gelijk aan die van het voorgaande jaar. In de Commissie voor Monumenten en Welstand is Frans van Iersel de vertegenwoordiger namens de Vereniging. Wim Oussoren is zijn plaatsvervanger. In de Stichting Kerkmeijer-De Regt vertegenwoordigt Ton van Weel de vereniging. In de Publicatiestichting Bas Baltus wordt de vereniging vertegenwoordigd door Ben Leek en Rita Lodde. Henk Overbeek heeft de relatie met het Nationaal Contact Monumenten onderhouden. Aan de Commissie Naamgeving Openbare Ruimte neemt Marjan Faber namens de vereniging deel. Haar plaatsvervanger is Hieke Stapel. De financiële commissie van de Vereniging bestaat voor 2014 uit Sebastiaan Hol en Dick Louwman.

6. Historisch informatiepunt

De Vereniging Oud Hoorn was partner van het samenwerkingsverband van de bibliotheek, het Westfries Archief, Vereniging Oud Hoorn en het Westfries Museum. Dit informatiepunt is zonder overleg door de bibliotheek opgeheven.

7. Monumentenprijs 2013

De monumentenprijs is tijdens de najaarsledenvergadering in de Oosterkerk toegekend aan Blokker Holding BV, eigenaar van het pand Breed 22-24, voor de restauratie van dit pand. De heren Dallinga en Welle hebben de prijs, een bordje voor het bovenlicht van de winkelpui, in ontvangst genomen. Voor de restauratie tekende de firma Wit uit Wognum.

8. Maquette

Dankzij een succesvolle crowdfunding is het Westfries Museum erin geslaagd voldoende geld bijeen te brengen om de volgende fase van de presentatie van Hoorn in de Gouden Eeuw te kunnen realiseren. In de proefperiode is een beperkt aantal stoelen en brillen beschikbaar om virtueel door de stad van 1650 te dwalen. In de loop van 2015 zal het aantal worden uitgebreid.

9. Kwartaalblad

Het blad blijft een prachtig visitekaartje van de vereniging met interessante en fraai geïllustreerde artikelen. De hoeveelheid aangeleverde kopij overtreft vaak de beschikbare ruimte in het blad en stelt de redactie soms voor moeilijke keuzes.

10. Educatie

Er zijn niet zozeer nieuwe ontwikkelingen te melden, maar de bestaande activiteiten werden voortgezet. Zo ook het project met scholieren van het voortgezet onderwijs. Ook heeft een groot aantal leerlingen van basisscholen deelgenomen aan speciale wandelingen onder de inspirerende leiding van gidsen van Oud Hoorn. In 2015 zal een speurtocht door de stad worden aangeboden.

In het kader van een maatschappelijke stage dragen middelbare scholieren hun steentje bij aan verenigingsactiviteiten.

11. Werkgroepen

Vrijwilligers algemeen.

Het kan niet genoeg worden benadrukt: de inzet van de vele vrijwilligers is groot en onmisbaar. Het aantal blijft gelukkig toenemen. Ook voor projecten in het kader van het jubileum komen aanmeldingen binnen. Het is van belang dat deze jubileumviering door veel leden wordt gedragen.

Het bestuur heeft dit jaar zijn dankzegging aan de vrijwilligers weer vergezeld doen gaan van een mooi boek.

Biografieën

Er is hard gewerkt aan de levensbeschrijvingen van bekende Horinezen/Hoornaars. Enkele vrijwilligers maken, dan wel bewerken, de biografieën en een aantal is reeds op de website geplaatst.

Beheer Pakhuis.

Het beheer van het Pakhuis was weer in de vertrouwde handen van een vaste groep vrijwilligers die de winkel en het beheer van het Pakhuis regelt en ervoor zorgt dat mensen graag langs komen en een praatje komen maken. In de expositieruimte worden geregeld groepen scholieren ontvangen.

Ledenadministratie.

De ledenadministratie is geautomatiseerd en gestroomlijnd. De contributienota's worden voor een belangrijk deel digitaal verstuurd. Ook van de mogelijkheid tot automatische incasso wordt steeds meer gebruik gemaakt. Berichten aan vrijwilligers kunnen veelal per mail worden verzonden en er wordt het nodige gedaan om zoveel mogelijk leden digitaal te kunnen bereiken. Voor de crowdfundingactie van het Westfries Museum is vanwege de relatie met de

maquette een bericht per mail aan alle leden met een bekend mailadres gezonden. Van deze mogelijkheid zal alleen in bijzondere gevallen gebruik worden gemaakt.

Documentatiecentrum

Ook dit jaar is de verzameling boeken weer uitgebreid door aankopen en schenkingen. Bijzondere schenkingen waren de 'Algemene Geschiedenis der Nederlanden' en uitgaven over stichting Kaap Hoornvaarders, het Westfries Museum en over Mill Hill. De bibliotheek is inmiddels doorzoekbaar via de website en daarmee is de toegankelijkheid van de collectie sterk toegenomen.

Stadswandelingen

De start van het seizoen was de kindervandeling in mei. De tuinenwandeling is zoals steeds de topper. De muziekwandeling, de wandeling met Bontekoe en die langs Oude Kloosters hebben weer veel mensen een plezierige avond bezorgd en vaak verrassende plekken en verhalen opgeleverd. In september zijn in het kader van de 'Week van de rechtspraak' twee speciale wandelingen georganiseerd. Zo'n duizend belangstellenden namen er aan deel.

Beeldbeheer

Er blijft steeds nieuw materiaal binnenkomen en dat betekent werk voor de werkgroep Beeldbeheer. Het scannen en het rubriceren vragen veel tijd. Gelukkig is door de komst van nieuwe vrijwilligers de menskracht versterkt. Het overleg met het Westfries Archief over de mogelijkheden om in samenwerking het beeldmateriaal toekomstbestendig te bewaren en goed toegankelijk te maken, is nog niet afgerond.

Website

De kwaliteit van de website is zoals steeds heel hoog en is altijd actueel dankzij de inzet van een aantal echte liefhebbers. Niet ten onrechte is deze aangemeld voor de Geschiedenis online prijs. In februari 2015 wordt bekend gemaakt welke site deze prijs heeft gewonnen.

Gemiddeld bezochten meer dan 1000 mensen per dag de website. Daarmee is het aantal bezoeken van de website ten opzichte van voorgaande jaren aanzienlijk gestegen. Totaal gaat het om bijna 370.000 bezoeken. Favoriete onderwerpen bibliotheek, nieuws, advertenties en kwartaalblad.

Lezingen

Vijf sprekers hebben dit jaar weer voor interessante lezingen gezorgd. Ruim 240 mensen hebben daarvan kunnen genieten. Ten opzichte van 2013 is dat een beduidende toename, dit ondanks de beperkingen van de locatie.

Open monumentendag

Dit jaar is aandacht besteed aan het thema reizen. Met

fraaie antieke bussen kon men zich even in oude tijden wanen. Ook het reizen per schip, wrakkensafari en de wandeling c.q. fietstocht trok veel belangstellenden.

12. Tentoonstelling en publicaties

Naar aanleiding van het boek 'Van de West naar het Oosten gezien' zijn van november 2013 tot half april 2014 vergrote illustraties in het Pakhuis tentoongesteld. Daarna waren van half april t/m augustus foto's van Hoorn uit de collectie van J. de Jongh te zien. Een keuze uit het werk van kalligraaf Joop Willems sierde in september en oktober de wanden van de Kerkmeijerzaal in het Pakhuis en daarna waren illustraties uit het boek 'De Waag van Hoorn' aan de beurt, van november 2014 t/m half maart 2015

Naar aanleiding van de presentatie van een nieuw boek wordt vaak een tentoonstelling met vergrote illustraties georganiseerd. Dit jaar is in november een aantal mooie illustraties uit het boek 'De Waag van Hoorn' te zien geweest.

De twee publicaties die in dit jaar door de Publicatiestichting Bas Baltus uitgegeven, 'Kijk eens Achterom' en 'De Waag van Hoorn' staan vermeld onder het kopje algemeen.

13. Ledenexcursie

De jaarlijkse ledenexcursie trekt altijd veel belangstellenden en helaas moeten er altijd mensen teleurgesteld worden. Het bestuur probeert de beschikbare plaatsen zo goed mogelijk te verdelen.

Op zaterdag 28 juni vertrok men naar 's Hertogenbosch, waar eerst tijd was voor koffie met een Bossche bol. Na de stadswandeling en de lunch volgde een rondleiding in de Sint Janskathedraal. Daarna de meest bijzondere attractie van Den Bosch, de vaart op de Binnendieze tussen en onder huizen in de binnenstad.

14. Gesprek van de dag, gesprek van het jaar

In 2014 hebben we verder gepraat.

Al snel ging het niet meer over de tunnel.

Wel over de kermis op de lijst.

Wel over de dijk en de waterrand van Hoorn.

Over de nieuwe torenspits voor de Michaëlskerk in Blokker

Over de voorbereiding van de jubileumviering in 2017.

Over de jubileumviering Kaap Hoorn 400 jaar.

Over de wereldprimeur in het Westfries Museum.

Over de 'Halve Maen' naar Hoorn.

En het dagelijks werk van de vrijwilligers gaat gewoon door.

TON VAN WEEL

Zeker weten doen we het niet maar misschien heeft ook onze brief aan het Hoornse college ertoe bijgedragen dat Oud Hoorn in 2014 haar kwaliteitszetel in de 'Monumentencommissie' heeft behouden. Daarmee is terecht respect getoond voor Hoorns eerste ereburger Johan Christiaan Kerkmeijer.

Ingenomen is het bestuur ook met de nieuwe beleidsvisie van het Westfries Museum: Luister. Daarin maakt het museum nogmaals duidelijk dat het kort en duidelijk wil blijven werken vanuit de missie: *Bewaren om te delen*. Aan dat bewaren heeft onze stichting naar vermogen ook het afgelopen jaar inhoud gegeven. Naast de bijdragen van meer structurele aard in het kader van de collectieversterking, droeg de stichting bij aan de verwerving van het schilderij 'Herstel van de Noord-Hollandse Omringdijk bij Schardam'. In dit werk geeft de schilder Matthias Withoos een zeldzaam topografisch inzicht in de herstelwerkzaamheden van een dijk. Het Westfries Museum ontwikkelt zich steeds meer als netwerkmuseum en dat lijkt ons een goede zaak. De crowdfundingcampagne voor de driedimensionale verbeelding van Hoorn in De Gouden Eeuw in Virtual Reality en de trekkersrol van het museum in het project 'De Halve Maen' zijn daar goede voorbeelden van. Ook aan dat laatste project heeft de stichting het afgelopen jaar daadwerkelijk steun verleend.

Producent-uitgever Peter Sasburg heeft de tijdsgeest goed aangevoeld. Zijn initiatief te komen tot het lespakket 'Oorlogsmonumenten vertellen' kon rekenen op financiële steun. De speciaal voor leerlingen gemaakte films geven een indringend beeld van Hoorn in de oorlogsjaren 40-45. Daarbij spelen de elf oorlogsmonumenten in de stad een belangrijke rol.

Drie publicaties konden het afgelopen jaar rekenen op hulp van de stichting. 'Kijk eens Achterom', 'De Waag van Hoorn' en de nog uit te brengen biografie van dominee Tenthoff deden met succes een beroep op het fonds. De stichting die zich inspant voor het behoud van het Foreestenhuis heeft voor de restauratie een bijdrage ontvangen voor de bijbelse tuin. Zo kan het beeld van Diana worden hersteld compleet met een nieuwe arm. De Nederlandse Kaap Hoorn-Vaarders hebben een speciale vitrine kunnen maken voor de schoenerbrik Wilhelmina. Het weidemolentje dat ooit dienst deed in de Grote Waal kreeg in 1989 een plek aan de Westfries Omringdijk nabij de molen van Schellinkhout. Johan Kerkmeijer heeft het molentje destijds gered van de ondergang. Nu verkeert het in deplorabele toestand. Het bestuur heeft in een brief aan de Stichting De Westfries Molens zijn verontrusting over het verval uitgesproken.

Dankbaar zijn we voor de plaats die de stichting heeft gekregen op de website van Vereniging Oud Hoorn. Door deze vorm van transparantie behoudt de stichting haar ANBI-status.

Matthias Withoos,
Herstel van de
Omringdijk bij
Schardam,
laatste kwart 17e eeuw

BART BOK, GERENOMMEERD STERRENKUNDIGE

FRANS KWAAD

Wat niet velen weten is, dat Hoorn de geboorteplaats is van de gerenommeerde sterrenkundige Bart Bok. Een uniek document over het leven van Bok is een zeer uitvoerig interview met hem uit 1978 afgenomen in Amerika waar hij toen woonde. Het kan worden aangeklikt in zijn biografie op de website van Oud Hoorn. In het interview vertelt Bok vol trots dat hij geboren is in een nationaal monument in Hoorn (in vertaling):

Bart Bok, foto 1938

'Ik ben geboren in Hoorn, Holland, op 28 april 1906. Het huis waar ik ben geboren is nu een nationaal monument. Dat heeft niets met mij te maken, maar mijn vader was sergeant-majoor in het Nederlandse leger en hij was gelegerd in een militaire kazerne in Hoorn. De kazerne waarin ik ben geboren was een oud pakhuis van de Nederlandse Oost-Indische Compagnie uit de dagen van Jan Pietersz Coen. Het pakhuis was ingericht als kazerne voor getrouwde militairen (niet-officieren). Ik heb daar gewoond tot ik negen maanden was. Ik zal je vertellen, hoe dat pand een nationaal monument is geworden. Mijn grootvader was timmerman en mijn oom werd een tamelijk bekende architect. Hij kreeg de leiding over het opknappen en restaureren van oude gebouwen. Op een dag in 1936 of '37, kreeg hij de opdracht van de Nederlandse overheid om al die pakhuizen uit de tijd van Jan Pietersz Coen te slopen, in totaal een stuk of vierentwintig, maar er twee te laten staan en er nationale monumenten van te maken. En mijn oom zei: 'What the hell,' en hij maakte een nationaal monument van het huis waar ik ben geboren! Dat is erg leuk, maar het is natuurlijk niet mijn verdienste. In ieder geval heeft mijn familie er wel de hand in gehad dat ik ben geboren in een nationaal monument.'

De garnizoensstad Hoorn telde in 1906 verschillende kazernes en hulpkazernes o.a. een hulpkazerne op de hoek van de Pakhuissteeg (thans Pakhuisstraat) en Onder de Boompjes. Deze hulpkazerne was gevestigd in twee pakhuizen van de voormalige VOC. In een deel van deze gebouwen heeft Oud Hoorn thans haar onderdak. Het zijn zonder twijfel deze pakhuizen waarop Bok doelt in het interview. In de pakhuizen waren in 1883 elf woningen voor

Het afgelopen kwartaal zijn weer enkele biografische schetsen aan het Hoorns Biografisch Woordenboek op de website van Oud Hoorn toegevoegd.

gehuwde onderofficieren gerealiseerd, en in een daarvan woonden in 1906 de militair Jan Bok en zijn vrouw Gesina Annetta van der Lee, de ouders van Bart.

Als kind bracht Bart veel tijd door bij zijn grootouders in Haarlem. Daar bezocht hij ook de lagere school. In 1918 werd zijn vader overgeplaatst naar Den Haag. Op de HBS in Den Haag kwam de liefde van de jonge Bart voor de sterrenkunde tot bloei. De kiem daarvoor was al gelegd door toedoen van zijn grootouders. Van 1924-1929 studeerde hij sterrenkunde aan de Universiteiten van Leiden en Groningen en van 1929-1932 aan de Harvard University in Amerika. In 1932 promoveerde hij in Groningen op het proefschrift *A Study of the Eta Carinae Region* (een nevel in ons Melkwegstelsel). In 1928, op een congres in Leiden, ontmoette hij de Amerikaanse sterrenkundige Priscilla Fairfield, met wie hij in 1929 trouwde. Hun hele verdere leven zouden ze intensief met elkaar samenwerken aan sterrenkundig onderzoek. Ze kregen twee kinderen. Op hetzelfde congres in Leiden werd hij door Harlow Shapley die hij zeer bewonderde als sterrenkundige, uitgenodigd om naar Harvard te komen. Dat deed hij. In 1938 werd hij Amerikaans staatsburger. In Harvard werd hij hoogleraar sterrenkunde en directeur van het Harvard Observatory. Hij is daar gebleven tot 1957. Daarna werd hij hoogleraar sterrenkunde en directeur van het Mount Stromlo Observatory in Canberra, Australia, en in 1966 hoogleraar en hoofd van de afdeling sterrenkunde van de University of Arizona en directeur van het Steward Observatory.

De betekenis van Bart Bok voor de sterrenkunde lag vooral op organisatorisch en didactisch terrein; zijn invloed deed zich gelden via instituten en mensen, meer dan door zijn eigen ontdekkingen. Zijn belangrijkste ontdekking betrof de later naar hem genoemde 'Bok globules'. Dat zijn kleine, donkere interstellair gaswolken. Bok poneerde dat deze globules zich samentrekken om uiteindelijk sterren te worden. In 1990 is deze hypothese bevestigd.

Hij was een stuwende kracht op de sterrenwachten van Harvard (USA), Boyden (Zuid-Afrika), Mount Stromlo en Siding Spring (Australië) en het Steward Observatory (USA) en nam initiatieven die leidden tot de stichting van National Radio Astronomy Observatory (Mount Stromlo) en Anglo-Australian Observatory (Siding Spring, NSW). Zowel in Amerika als in Australië heeft hij grote invloed uitgeoefend.

Hij tilde zwaar aan de verantwoordelijkheid van

UIT HOORN (1906-1983)

Het Oost Indisch Pakhuis rond 1920, het geboortehuis van Bart Bok

universitaire docenten om goed college te geven, met name aan eerstejaarsstudenten. Hij bracht dat zelf altijd in praktijk. Een zestigtal studenten verwierf bij hem hun doctorstitel. Wie niet opschoot met zijn proefschrift, kreeg te horen: 'Apply the seat of your pants to the seat of your chair, and keep it there!' Hij vergde grote inzet van zijn studenten, maar stond dan ook altijd voor hen klaar.

Hij zag het populariseren van de sterrenkunde onder het grote publiek als een natuurlijk verlengstuk van het doceren aan een universiteit. Dat heeft hij zijn hele leven dan ook gedaan. Vele duizenden amateurs en leken hebben genoten van zijn artikelen, boeken en voordrachten. Samen met zijn vrouw schreef hij het populaire boek *The Milky Way* (1941), dat verscheidene malen is herdrukt en in 1981 voor het laatst up-to-date is gebracht.

Hij was zeer geïnteresseerd in de sociale implicaties van wetenschappelijk onderzoek en voelde zich verplicht om over wetenschappelijke ontdekkingen verslag te doen aan het grote publiek. Zo sprak hij zich als sterrenkundige fel uit tegen astrologie: je bent vrij om je eigen leven vorm te geven en wordt daarbij niet gehinderd door de stand van de sterren op het moment van je geboorte. Dat is pseudowetenschap en een verlamdend idee als je daarin gelooft. Om die reden was Bok in 1975 ook medeopsteller van een breed gedragen verklaring tegen astrologie die mede werd ondersteund door negentien Nobelprijswinnaars. Bok was medeoprichter van het 'Committee for Skeptical Inquiry' dat zich keerde tegen pseudowetenschappen zoals de studie van paranormale verschijnselen waarvoor in de jaren zeventig veel belangstelling bestond in de USA.

In het eerder genoemde interview uit 1978 vertelt Bok dat hij aan het eind van de Tweede Wereldoorlog betrokken raakte bij de vormgeving van de United Nations en zich toen samen met de Britten met succes heeft ingezet voor het opnemen van de letter S (van scientific) in de naam UNESCO. Aanvankelijk wilde men deze organisatie UNECO noemen (United Nations Educational and Cultural Organization).

Zijn verdiensten vonden op vele manieren erkenning. Hij was lid, dan wel corresponderend lid, van de Amerikaanse, Australische en Nederlandse Academies van Wetenschappen, en Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. In 1972 en 1973 was hij president van de American Astronomical Society, van 1970 tot 1974 vicepresident van de International Astronomical Union. De Astronomical Society of the Pacific vereerde hem met de Catherine Wolfe Bruce Medal, de American Astronomical Society met de Russell Prize. In 1979 is een maankrater en in 1983 een asteroïde vernoemd naar hem en zijn vrouw.

Bok was een man van enorme werkkraft en bruisend enthousiasme. Hij is in augustus 1983 overleden achter zijn bureau in Tucson, Arizona, USA.

Bron:

Kwaad, Frans, 2014. Biografie van Bart Bok (1906-1983).

Hoorns Biografisch Woordenboek (HBW), Website van de Vereniging Oud Hoorn (www.oudhoorn.nl).

Zie aldaar voor verdere bronnen.

STADSBEELD

restauraties, wijzigingen en verval

EGBERT OTTENS

Binneblijfstraat/ Drieboomlaan/Merensstraat

Rietvink Architecten heeft een plan uitgewerkt voor de bouw van 36 woningen na sloop van de omstreeks een eeuw oude woningen. De bouwtechnische en woontechnische kwaliteit van de te slopen woningen is slecht. En ook de cultuur-historische waarde van het complexje is niet zodanig dat een aanwijzing als gemeentelijk monument te rechtvaardigen viel, aldus Bureau Erfgoed. Wel is het ensemble van de wijk als geheel waardevol. Dat beeld moet bewaard blijven. Dat was ook het standpunt van het bestuur van Oud Hoorn. De Commissie Monumenten en Welstand betreunde het dat zij te laat bij de afweging sloop/nieuwbouw dan wel renovatie werd betrokken. De beide monumentenleden van de commissie, waaronder de afgevaardigde van Oud Hoorn die zonder last of ruggespraak in de commissie zitting heeft, spraken zich tegen sloop uit omdat het complex huns inziens bewaard had kunnen blijven.

Het ontwerp dat januari jl. werd besproken sluit volgens de commissie aan bij de oorspronkelijke opzet van het wijkje en doet recht aan de stedenbouwkundige symmetrie. Wanneer enkele aanwijzingen met betrekking tot de detaillering gehonoreerd worden, kan dit plan aldus de commissie, worden gerealiseerd.

Bontekoestraat, RSG Rijksmonument

Met de verbouw en uitbreiding van de RSG wil het nog niet echt opschieten. Anderhalf jaar geleden was de Commissie Monumenten en Welstand op hoofdlijnen al akkoord met de plannen. Onlangs kwam een nadere uitwerking in de commissie terug, waarmee opnieuw werd ingestemd. Er moet ook nog een planologische procedure worden gevolgd alvorens de werkzaamheden kunnen starten. De laatste ideeën houden meer rekening met de monumentale ornamenten en andere details van de school. Over het voorstel om het beton van de nieuwbouw uit vorige decennia in een uniforme kleur te schilderen oordeelde de commissie, mede vanwege de omgeving, minder enthousiast.

Dorpsstraat 63, Zwaag, Linten

Al bijna drie jaar geleden kreeg de Commissie Monumenten en Welstand voor het eerst een plan voor de huisvesting van gehandicapte kinderen voorgelegd. Daarin werd de schuur op het achterterrein ver-

vangen en de woning aangepast. De commissie heeft het college daar twee jaar geleden al positief over geadviseerd. Uiteindelijk is in de laatste vergadering van 2014 een definitief bouwplan aangeboden, dat ook de instemming van de commissie verwierf.

Dorpsstraat 113, Zwaag, Linten

Ook al geruime tijd wordt binnen de gemeente nagedacht over de invulling van de locatie van het vroegere café Het Grauwe Paard in Zwaag na sloop. Men is voornemens om er een appartementengebouw te realiseren. Verschillende studies werden de afgelopen twee jaar aan de Commissie Monumenten en Welstand om advies voorgelegd, die ofwel te massaal voor de plek of vanwege de bijzondere locatie aan het lint in architectonisch opzicht onder de maat waren. Het wordt tijd de knoop ook voor dit plan een keer door te hakken met een uitwerking die aansluit bij de lintbebouwing.

Het Grauwe Paard, Zwaag. Foto: Historisch Zwaag

De Keyzerstraat 1,

De Commissie Monumenten en Welstand boog zich over een plan voor de verbouw en de uitbreiding

van het Werenfridus. Het oude hoofdgebouw blijft in de plannen staan. De conciërgewoning wordt gesloopt. De binnenplaats wordt overdekt met nieuwe gangen voor de verdiepingen. De oude gymnastiekzaal wordt ook verbouwd. De oudbouw blijft bestaan. Een goede ontwikkeling want het is een karakteristiek gebouw met een interessante bouwstijl op een dominante plek, en in het interieur is nog veel in originele staat. Al eerder is er op deze plaats voor gepleit om de oudbouw op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen om ongewenste ontwikkelingen te voorkomen.

Koepoortsweg 95 Gemeentelijk monument

De Commissie Monumenten en Welstand stemde in met het plan om de niet monumentale aanbouw aan de achterzijde van dit gemeentelijke monument te vervangen, op voorwaarde dat de voorgestelde luifel niet wordt uitgevoerd. De monumentale achterpui blijft intact.

Nieuwsteeg 45-49

Drie gevelpuien verdienen bijzonder aandacht.

Allereerst de gevels van de panden Nieuwsteeg 45-47-49 die recent

opnieuw zijn geschilderd. Het is stijlvol gedaan. Een voorbeeld voor andere eigenaren van winkelruimtes in het stadscentrum.

Nieuwstraat 6 Beeldbepalend pand

Begin november 2014 werd een ramkraak gepleegd in de winkel van Banketbakkerij Van den Berg aan de Nieuwstraat. Mede door de brand

raakte de gevel zwaar beschadigd. Architectenbureau TPAHG ontwierp een nieuwe gevel, waarmee ten opzichte van de oude een aanzienlijke kwaliteitsverbetering werd bereikt. De Commissie Monumenten en Welstand ging akkoord, maar kwam nog wel met enkele ideeën om het nog mooier te maken, zoals voor de reclame in de bovenpui. Ook hier: compliment.

Nieuwstraat 17-19 Rijksmonument

De eigenaar van de schuin tegenover liggende monumentale panden Nieuwstraat 17-19 wil de donkere uitstraling van de winkelpui wijzigen en qua kleurstelling uniformiteit zoeken met de kozijnen van de bovenverdiepingen. De Commissie Monumenten en Welstand vindt deze aanpassing een verbetering en adviseerde in samenwerking met Bureau Erfgoed een kleurenonderzoek te doen en daarbij ook oude foto's te betrekken.

Westerblokker 24 Gemeentelijk monument

Met inachtneming van de door de Commissie Monumenten en Welstand gegeven opmerkingen, adviseerde de commissie het college akkoord te gaan met de renovatie van deze woning uit 1915, gebouwd in Jugendstil/chaletstijl. Oorspronkelijk stond de woning op de nominatie om, vanwege de aanleg van De Strip in Bangert/Oosterpolder, gesloopt te worden.

Westfriese Hof Lionehuis

De ver(nieuw)bouw van 180 woon-eenheden in 83 appartementen verdient ook een compliment. Het is een prima plan dat met vaart door de procedures is gekomen en aansluit bij de grote behoefte aan betaalbare woonruimte. Het plan is zeer zorgvuldig uitgewerkt door GeO architecten uit Schagen. Ook vanuit duurzaamheidsoogpunt is het een goede zaak. Minister Blok gaf onlangs het startsein voor de renovatie.

BESTUURSMEEDEDELINGEN

EGBERT OTTENS

Afscheid Dick Snijder

Oudejaarsavond 2014 moesten we na een kort, maar snel verlopen ziekbed, afscheid nemen van Dick Snijder. Hij werd woensdag 7 januari 2015 als eerste op de nieuwe begraafplaats Zuiderveld aan de rand van de Kersenboogerd begraven. Dick versterkte sinds enkele jaren met een aanstekelijk enthousiasme de redactie van het Kwartaalblad. Hij had daarin een geheel eigen inbreng, zowel wanneer het over taal – hij was leraar Nederlands – als over de inhoud van stukken ging. Dick schreef artikelen over de lokale bedrijvigheid in de vorige eeuw in Hoorn: over het Bodecentrum aan de Vale Hen en bij het negentigjarig bestaan van de firma De Haan: 'Van condensator tot flatscreen'. Graag was Dick anderen behulpzaam bij het schrijven van artikelen, zoals over het Keern en de berging van vliegtuigwrakken uit het IJsselmeer. In zijn laatste bijdrage, in het juninummer van 2014, kon hij zijn andere voorliefde kwijt: die voor de popmuziek. Met het uitgebreide artikel met foto's van het optreden van de Beatles in de Blokkerse Veilinghal heeft hij veel lezers een plezier gedaan. Dick werd slechts 66 jaar.

Geschiedenisonlineprijs

De website heeft na het behalen van meerdere prijzen van een vakjury nu een plaats behaald in de top 15 voor de Geschiedenisonlineprijs. De top 10 van deze prijs met een publieksjury werd echter niet bereikt. Op 12 februari zijn de prijzen uitgereikt in het Nationaal Archief te Den Haag. De internetgroep heeft op Facebook en op de site zelf veel bijval en mooie commentaren op de werkzaamheden gezien. De nieuwe menustructuur op de website wordt op prijs gesteld. We danken iedereen voor de bijval en de stemmen. Tijdens de avond die binnenkort voor de nieuwe leden wordt georganiseerd zal de website toegelicht worden. Met de meer dan 1.000 dagelijkse bezoekers van de website en de bijna 600 abonnees op de Facebookberichten is onlangs vlot aandacht besteed aan de berichtgeving over de 'tunnel'/overkluizing in de binnenstad. In de gedempte grachtenwandeling op de site en in de rubriek stadshistorie van de stadswateren wordt ook op deze materie ingegaan.

Speurtocht 70 jaar bevrijding

In het kader van 70 jaar bevrijding is voor leerlingen van de basisscholen een speurtocht ontwikkeld langs tien oorlogsmonumenten in Hoorn. De

wandeling start vanuit 'het lokaal van de toekomst' in het Statenlogement. Na een toelichting gaan de leerlingen op pad. Bij elk monument worden vragen gesteld en opdrachten over het oorlogsmonument gegeven. Na afloop worden de antwoorden besproken. De wandeling is een samenwerking van het Comité 40-45 Hoorn en Vereniging Oud Hoorn.

17 mei kindervandeling Oud Hoorn

De jaarlijkse kindervandeling van Oud Hoorn vindt plaats op zondag 17 mei. De gidsen nemen de kinderen en hun begeleiders mee naar verborgen plekjes en vertellen spannende verhalen over zeevaarders en weeskinderen. Ook het verhaal van de Kaap Hoornvaarders komt ter sprake. De vandeling is speciaal bestemd voor kinderen, maar natuurlijk mogen ook hun ouders, grootouders en iedereen van 8 tot 88 jaar meelopen. De start is om 11.00 uur in de Weeshuistuin, deelname is gratis. Voor meer informatie: www.oudhoorn.nl.

Kaap Hoorn-wandelingen

Op vrijdagavonden 12 en 19 juni organiseert Oud Hoorn twee Kaap Hoornwandelingen.

Dit jaar is het 400 jaar geleden dat de Hoornse schipper Willem Cornelisz. Schouten en de koopman Jacob le Maire een passage ontdekten van de Atlantische Oceaan naar de Stille Oceaan. Hierbij voeren zij langs de zuidelijkste punt van Zuid Amerika, die zij Kaap Hoorn noemden, naar hun thuishaven. Hierdoor is Hoorn voor altijd op de wereldkaart gezet. De eerste vandeling op 12 juni start in de Oosterkerk aan het Grote Oost om 19.30 uur. Aan de Kaap Hoornmuur van de kerk bevindt zich de plaquette die herinnert aan de reis van Schouten en Le Maire. Deze vandeling voert onder andere naar de haven vanwaar de zeelieden hun reis aanvingen. De tweede vandeling, op 19 juni, gaat langs de voormalige VOC-pakhuizen. Dan wordt het verhaal verteld hoe het de bemanning en Schouten en Le Maire is vergaan.

Deelname aan beide wandelingen is gratis. Voor meer informatie: www.oudhoorn.nl

Overige wandelingen

Vast voor de agenda de overige zomervandelingen: Alle wandelingen starten om 19.30 uur. Tuinenwandeling: 29 mei, Roode Steen. KaapHoorn vandeling: 12 juni, Oosterkerk. KaapHoorn vandeling: 19 juni, Plantsoen Volière. Venenlaanwandeling: 3 juli, Oosterpoort. Gedempte grachtenwandeling: 17 juli, Kerkplein. Wallenwandeling: 31 juli, Start: Oosterpoort.

Bedankt!

In de ledenvergadering van oktober 2014 is een oproep gedaan voor een filmprojector en een bandrecorder voor onze afdeling beeldbeheer. Al direct na afloop kregen wij spontane reacties. Ons erelid Albert de Graaf schonk een bandrecorder, die bij hem thuis werkeloos in een hoekje stond en ons lid Rick Singer kwam met een filmprojector en een viewer. Namens beeldbeheer danken wij de schenkers.

Ook danken wij Cees van Westen van Flexicomfort en Winfred Wester van Hydro West voor hun bijdrage bij de aanschaf van vijf nieuwe kantoorstoelen voor de computerruimte in het O.I.P.

Vrijwilligers

Na jarenlang de kwartaalbladen te hebben bezorgd, vonden zowel Duco Bervoets als Wil Mantel het tijd worden hiermee te stoppen. Duco bezorgde ook de raambiljetten voor de avondlezingen. Wij danken beiden voor hun inzet. Ook heeft Piet Aartsen zijn gidsenwerk aan de wilgen gehangen. Na 25 jaar Hoorn gepromoot te hebben vond hij het welletjes. Piet bedankt voor al je inzet.

In januari zijn Angelique Hendriks en Lex Bijhouwer begonnen als vrijwilliger in het O.I.P. Angelique gaat, met als achtergrond een opleiding Kunstgeschiedenis en architectuurkunst, het gidsenteam versterken. Tevens gaat zij deel uitmaken van het beheerteam op de zaterdag. Lex Bijhouwer gaat het beheerteam in het O.I.P. bijstaan met allerlei klusjes en werkzaamheden, waar zij niet aan toe komen. Wij wensen beiden veel succes toe. Piet Klaver is in 2014 als vrijwilliger de penningmeester en de ledenadministratie gaan assisteren en Willem-Joost Halsema haalt met zijn leeftijd, de gemiddelde leeftijd van ons gidsenteam omlaag, wat een goede ontwikkeling is.

De redactie van het Kwartaalblad is uitgebreid met twee leden: Hans Moolenbel en Thijs Portielje. Leo Hoogeveen, die jarenlang deel van de redactie uitmaakte, doet een stap opzij. Als vraagbaak en archivaris en hopelijk zo nu en dan als auteur blijft hij betrokken.

De Halve Maen

Op verzoek van wethouder Ben Tap gaf het bestuur eind vorig jaar zijn standpunt over de mogelijke komst van de Halve Maen naar Hoorn. Het schip wordt ongetwijfeld een toeristische trekpleister en biedt in educatief opzicht kansen voor Hoorn. Ook voor het Centrum Varend Erfgoed en het Westfries Museum biedt de komst van het schip vele

mogelijkheden. Over de financiële haalbaarheid van de komst van het schip, de exploitatieopzet en het beheermodel onthield het bestuur zich van een mening.

Stadsstrand en dijkversterking

Op verzoek van het gemeentebestuur reageerde de vereniging najaar 2014 op de plannen voor het stadsstrand en de dijkversterking. Tijdens de informatiebijeenkomst in Schouwborg Het Park in december 2014 bleek dat de gemeente rekening met die opmerkingen had gehouden. Het ging onder andere over de zichtbaarheid vanaf het water van te parkeren auto's en de horecavoorzieningen, die ten opzichte van eerdere uitwerkingen waren ingesnoerd. Het Hoogheemraadschap wees een horecavoorziening in het dijklichaam tussen Visserseiland en schouwborg af. De vereniging was daar ook geen voorstander van. De oplossing voor de toegang tot de parkeerplaatsen langs het toekomstige stadsstrand vergt grote aandacht qua vormgeving en verkeersveiligheid. Als vereniging hebben we gepleit voor een publicatie waarin de geschiedenis van de dijk in Hoorn wordt vastgelegd.

LEZERS SCHRIJVEN

Door de hoeveelheid kopy was er geen plek voor alle inzendingen voor de rubriek Lezers schrijven. Deze zijn op de website van de vereniging geplaatst. Het gaat om een reactie van Wim Buitenhuis op het artikel

over de Oorlogsevacees, van Dienne Hondius op het artikel over haar verre voorvader dominee Hondius en diens Swart Register en van Kees de Greeuw die een fraaie foto stuurde van de groentekar waarmee zijn vader begin jaren zestig langs de deuren ging.

Wie weet meer?

Ons erelid Albert de Graaf heeft een briefkaart uit 1932 in zijn bezit, gericht aan Den Heer B.J. Erv.? Adres: E.R. K.A. Fort Erfprins, Kamer 42 in Den Helder. De kaart is geschreven door R. de Vries, Drieboomlaan 44. Wie kan hier nadere informatie over verschaffen?

HOE HOORN VERANDERDE

FEMKE UITERWIJK EN FRANS ZACK

Soms lijkt er op het eerste gezicht weinig in het stadsbeeld te veranderen, zoals op deze ansichtkaart uit 1904 en de recent gemaakte foto vanaf de Hoofdtoren. Maar wie goed kijkt ziet toch heel wat verschillen. De haven is geen beurthaven meer maar een plezierhaven. Het water van de Korenmarkt-Nieuwen-

dam was vroeger breder, de brug naar de Veermanskade langer. Er is een bruggenhoofd gekomen. En rechts op de ansichtkaart, ter hoogte van de Mallegomsteeg, ligt nog een plantsoen waar in de beginjaren van de twintigste eeuw het fraaie Jugendstilcomplex naar een ontwerp van gemeentearchitect Van Reijendam zou

worden gebouwd. De kaart is dan wel van 1904, maar de opname moet nog iets ouder zijn. Op de hoek van de Korenmarkt met de Oude Doelenkade staat het kantoor van de Hoornse boot. Deze onderhield met twee stoomschepen, De Baron van Dedem en De Vriendschap, een lijndienst op Amsterdam.

Redactie:

Jos Biegstraaten, Jacq Entius, Ben Leek, Hans Moolenbel, Egbert Ottens, Thijs Portielje, Christiaan Schrickx, Femke Uiterwijk, Frans Zack, Leo Hoogeveen: archivaris/adviezen

Redactieadres:

E.S. Ottens,
Renoirhof 155, 1628 XC Hoorn
e-mail: redactie@oudhoorn.nl

Erededen:

J.C. Kerkmeijer (1875-1956)
mr.dr. B. R. Canneman (1909-1982)
H. Krijgsman (1914-1990)
D. Breebaart (1905-2002)
C. Koppers (1920-1990)
drs. H. M. van den Berg (1918-2005)
J.L.N. Dijkstra (1930-1992)
J.M. Baltus (1939-1994)
J.P.H. van der Knaap (1936-2007)
J.E.J. Lamers
A. de Graaf
L.P.M. Hoogeveen
A. Boezaard
F. Uiterwijk
A.G.F. van Weel

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

Productie:

Van Vliet Printing B.V.
Verlengde Lageweg 1
1628 PM Hoorn

